

Nr 111.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för en dyrortsundersökning, m. m.; given Stockholms slott den 9 mars 1951.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

John Lingman.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås, att en ny dyrortsundersökning skall verkställas för att giva underlag för en revision av dyrortsgrupperingen. Propositionen innehåller en redovisning av de principer, efter vilka dyrortsundersökningen anses böra verkställas, varjämte en tidsplan för undersökningen framlägges. Till bestridande av kostnaderna för dyrortsundersökningen åskas för budgetåret 1951/52 ett reservationsanslag av 275 000 kronor.

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Mans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 mars
1951.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON,
VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, ANDERSSON,
LINGMAN.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för civildepartementet, statsrådet Lingman, fråga om principerna för en dyrortsundersökning samt anför därvid följande.

Inledning.

I anledning av vid 1949 års riksdag väckta motioner om avskaffande av dyrortssystemet m. m. samt om slopande av lägsta dyrortsgruppen anförde statsutskottet (utl. nr 183) bl. a., att utskottet med hänsyn till att betydande olikheter i levnadskostnaderna på olika orter alltjämt förelåge icke kunde tillstyrka förslaget om utredning syftande till dyrortssystemets avskaffande. Ej heller kunde utskottet dela uppfattningen att ortsgrupp 1 borde slopas och att ortsgrupperna 1 och 2 då borde sammanslås, även om den gällande indelningen i de lägsta dyrorterna måhända gäve upphov till en del ojämnheter. Den förestående kommunindelningsreformen komme att medföra genomgripande förändringar beträffande rikets landsbygd, vilka förändringar även komme att återspeglas i dyrortsindelningen. Det syntes utskottet antagligt, att flertalet av de nuvarande skiljaktigheterna mellan angränsande och strukturellt likartade kommuner därvid skulle komma att elimineras. Enligt utskottets mening vore det icke lämpligt att genom angivna åtgärd föregripa de resultat i nämnda hänseende, som komme att föranledas av kommunindelningsreformen. Först när denna genomförts, borde — om det då befunnas påkallat — frågan tas upp till förnyad prövning. Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anför. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen (skr. nr 387).

Såsom riksdagen i sin skrivelse framhållit kommer den kommunindelningsreform, som träder i kraft den 1 januari 1952, att på ett betydelsefullt sätt beröra frågan om den fortsatta utformningen av dyrortsgrupperingen. Vid förändring av en Orts administrativa ställning genom inkorporering med större ort har man brukat tillämpa det förfarandet att den för den större orten gällande dyrortsgrupperingen, som i regel varit högre, fått

gälla för hela området. En sådan princip är möjlig att upprätthålla så länge fråga är om enstaka förändringar i den administrativa indelningen. Vid en allmän förändring av kommunindelningen sådan som den förestående synes däremot en tillämpning av denna regel icke kunna komma i fråga. En ny dyrortsundersökning har därför befunnits nödvändig som underlag för en allmän omgruppering av orterna. Denna har ansetts böra föregås av en principutredning i dyrortsfrågan. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 21 april 1950 tillkallade jag sålunda den 2 maj 1950 tre sakkunniga med uppdrag att utreda principerna för dyrortsgrupperingen. De sakkunniga ha varit generaldirektören K. J. Höjer (ordförande) samt byråchefen E. A. G. von Hofsten och filosofie licentiaten B. E. Metelius. Utredningen, som med hänsyn till dess huvudsakligen tekniskt-teoretiska karaktär gavs formen av en expertutredning, skulle enligt direktiven pröva senast tillämpade grunder för dyrortsgrupperingen mot bakgrunden av de speciella problem, som kommunindelningsreformen aktualiserar. Utredningen skulle utmyнна i förslag till riktlinjer för en kommande dyrortsundersökning. Dessutom skulle framläggas tidsschema för denna undersökning och den därav föranledda allmänna omgrupperingen av orterna.

De sakkunniga, som antagit namnet *1950 års dyrortssakkunniga*, ha efter slutfört uppdrag den 10 januari 1951 avlämnat betänkande angående principerna för dyrortsgrupperingen.¹

Över betänkandet ha infordrade utlåtanden avgivits av fångvårdsstyrelsen (som överlämnat yttranden av Svenska fångvårdssällskapet, Föreningen direktörer och assistenter vid fångvårdsstaten samt Sveriges fångvårdsmannaförbund), försvarets civilförvaltning, försvarets fabriksstyrelse, socialstyrelsen, pensionsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, bostadsstyrelsen, statens hyresråd, medicinalstyrelsen, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, statskontoret, generaltullstyrelsen, statistiska centralbyrån, riksräkenskapsverket, statens lönenämnd, statens avtalsnämnd, dyrortsnämnden, skolöverstyrelsen (som överlämnat yttrande av Statens folkskolinspektörers förbund), domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium (som överlämnat yttranden från Kooperativa förbundet, Sveriges industriförbund och Sveriges köpmannaförbund samt från handelskamrarna i Norrköping, Jönköping, Visby, Malmö, Karlstad, Örebro, Gävle, Sundsvall och Luleå), lotsstyrelsen (som överlämnat yttranden från Fyrpersonalens förening och Lotsförbundet), överståthållarämbetet ävensom samtliga länsstyrelser, varjämte följande organisationer avgivit yttranden, nämligen Landsorganisationen i Sverige, Statstjänarkartellen, Statstjänstemännens riksförbund, Svenska arbetsgivareföreningen, Svenska landskommunernas förbund, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Sveriges akademikers centralorganisation och Tjänstemännens centralorganisation. Länsstyrelsen i Hallands län har överlämnat en skrift från Halmstads statstjänstemäns samarbetskommitté, varjämte en skrift inkommit från Gollands dyrortskommitté.

¹ Betänkandet överlämnades i stencil men har sedermera tryckts (SOU 1951:7).

Nuvarande grupperingar.

Bestämmelser om dyrortsgraderade löner infördes i början av 1900-talet i vissa avtal på den enskilda arbetsmarknaden. De första statliga bestämmelserna tillkommo några år senare. År 1909 ägde den första dyrortsundersökningen rum. Dyrortsgrupperingen i nutida mening infördes i det svenska förvaltningssystemet genom beslut vid 1919 års riksdag, varigenom en enhetlig lönegruppering fastställdes för kommunikationsverkens personal. Denna gruppering utsträcktes den 1 januari 1922 att gälla flertalet tjänstemän vid den allmänna civilförvaltningen.

Bestämmelser om dyrortsgradering av skatteavdragen tillkommo för den statliga inkomst- och förmögenhetsskatten genom beslut av 1919 års riksdag och för den kommunala inkomstbeskattningen genom beslut av 1920 års riksdag.

Vid sidan om löne- och skattegrupperingarna finnas för närvarande ytterligare två statliga grupperingar, nämligen bostadskostnadsgrupperingen för folkpensionärer och hyresgrupperingen för folk- och småskollärare.

Tillkomsten av den nya skattegruppering, som trädde i kraft den 1 januari 1948, innebar en högst väsentlig ändring i förhållande till tidigare gällande gruppering, trots att antalet grupper behölls oförändrat vid fem. För den samtidigt ikraftträdande lönegrupperingen blevo ändringarna ännu mera märkbara, eftersom antalet lönegrupper minskades från nio till fem. Antalet grupper är alltså numera lika stort i båda grupperingarna, vilka även i övrigt praktiskt taget helt sammanfalla. Endast i samband med ändringar i dyrortsplaceringen kunna undantag förekomma. Av skattetekniska skäl kunna nämligen ändringar i skattegrupperingen endast träda i kraft från och med den 1 januari. I lönegrupperingen kan däremot placeringen ändras under löpande kalenderår.

Den nya indelningen är enhetlig för stora delar av landet. Särskilt i södra Sverige äro emellertid i stor utsträckning kommuner inom ett och samma större, likartade område placerade i olika dyrortsgrupper utan att några nämnvärda skillnader förefalla möjliga att påvisa. Detta har helt naturligt framkallat undran och missnöje i de orter, som tillhöra lägre grupp än närbelägna orter.

Placeringen i den nuvarande grupperingen har föranlett klagomål från enskilda orter. Efter behandling av dyrortsnämnden och socialstyrelsen har Kungl. Maj:t i vissa fall bifallit klagomålen och medgivit uppflyttning i högre dyrortsgrupp. Kritik mot den nuvarande grupperingen har såsom av det anförda framgår även framförts i riksdagen, där varje år sedan år 1948 motioner framlagts i dyrortsfrågan. I dessa ha yrkats, att dyrortsgrupperingen borde revideras och i vissa fall även att den borde helt avskaffas. Som en speciell form av revision har därvid föreslagits, att lägsta ortgruppen skulle avskaffas, varigenom samtliga orter i denna grupp skulle flyttas upp till grupp 2.

Principiella grunder för en dyrortsgruppering.

1950 års dyrortssakkunniga, som främst behandlat lönegrupperingen, framhålla, att målet för dyrortsgrupperingen i avseende på stats-tjänstemännens löner är en interlokal utjämning av reallönerna. Enligt den nu gällande grupperingen ligga levnadskostnaderna i den lägsta ortsgruppen 16 procent lägre än levnadskostnaderna i den högsta ortsgruppen, i vars mitt Stockholm placerats. Eftersom lönerna — liksom numera även de skattefria ortsavdragen — i ortsgrupp 1 äro 16 procent lägre än i grupp 5, är alltså utjämningen i princip fullständig. Det är emellertid icke nödvändigt att spännvidden i löner och skatteavdrag göres lika med spännvidden i levnadskostnaderna enligt ortsgrupperingen.

Vad som bör avses med reallön, har utvecklats närmare av 1936 års lönekommitté (SOU 1937: 32, s. 24). 1950 års dyrortssakkunniga ha, liksom tidigare 1943 års dyrortskommitté, instämt i vad lönekommittén uttalat i detta hänseende. Enligt lönekommittén är det icke realistiskt att uppfatta »reallönen» såsom bestämd enbart genom kvoten mellan penninglönen och de i penningar mätbara levnadskostnaderna. För att »reallönen», fortsätter kommittén, skall kunna givas någon normerande innebörd, vilket sker när utjämning av reallönen uppställs som ett lönepolitiskt mål, måste man fatta begreppet i en vidare bemärkelse och det blir i och med detsamma svårbestämt, delvis beroende av växlande subjektiva värderingar, och knappast statistiskt gripbart. Reallönen måste i princip inbegripa alla de reella fördelar, vari en viss lön kan omvandlas. Dessa äro enligt kommittén beroende bl. a. av den miljö, i vilken lönen tillgodonjutes, samt av de levnadsvanor, som miljön mer eller mindre präglar, och inte endast av priserna.

Med en sådan innebörd av begreppet reallön — och motsvarande innebörd av begreppen levnadsstandard och levnadskostnader — få uttryck såsom dyrortsgruppering, dyrortsundersökning, en Orts Dyrhet o. s. v. en innebörd, som avviker från den som efter vanligt språkbruk ligger i dessa ord. Det blir, såsom de sakkunniga framhålla, i själva verket icke fråga endast om prisolikheter utan om ett försök att genom ortsgrupperingen få fram en lönebestämning, som utjämnar alla de skiljaktigheter i förmåner eller olägenheter av skilda slag, som för en tjänsteman kunna följa av att han är placerad på en viss ort. De sakkunniga ha kraftigt understrukt, att bestämmandet av en Orts Dyrhet på grundval av ett aldrig så fullständigt och riktigt prismaterial icke i och för sig kan leda fram till en ortsgruppering, som tillgodoser ett sådant mål. Det är i så fall nödvändigt att taga hänsyn även till alla de reella fördelar, som kunna vara förbundna med åtnjutandet av en lön på viss ort men som icke kunna prisstatistiskt behandlas, därför att de icke äro föremål för prisbildning.

De sakkunniga framhålla, att det icke endast är de statistiskt omätbara faktorerna, som med nödvändighet införa ett bedömningsmoment i ortsgrupperingen. Även om man begränsar uppgiften på så sätt att hänsyn skall tagas

endast till prisolikheter, kan man icke undgå, att grupperingen till viss del måste ske efter en skälighetsprövning. Till belysning härav framhålla de sakkunniga bl. a. följande.

Till grund för en ortsgruppering efter dyrheten måste ligga en jämförelse mellan levnadskostnaderna på de olika orterna. Denna jämförelse har hittills principiellt avsett en och samma levnadsstandard (lika-standardprincipen). Även om häremot kan riktas vissa erinringar, särskilt med hänsyn till att det för individerna i vissa sammanhang kan talas om ett miljöbetingat tvång att anpassa sig efter den högre eller lägre levnadsstandard, som är den förhärskande på en ort, finner vi det riktigast att hålla fast vid lika-standardprincipen. Även med denna utgångspunkt kvarstår problem, som ej kan lösas efter objektiva grunder. Själva standardbegreppet kan få en preciserad innebörd endast om man ställer det i relation till en viss konsumtionssammansättning (budget). Göres jämförelsen mellan orternas levnadskostnader på grundval av en viss budget är det likväl ovisst, huruvida denna verkligen motsvarar lika standard.

Om man bortser härifrån och antar, att en enhetlig budget representerar lika standard, står man inför frågan, vilken budget som skall väljas. I Sverige har man hittills principiellt lagt den faktiska konsumtionssammansättningen till grund för jämförelsen och någonting annat bör ej heller i fortsättningen ifrågakomma. Den genomsnittliga konsumtionssammansättningen är emellertid växlande (en annan i städer än på landsbygd osv.). Om man gör dyrortsjämförelsen på grundval av en budget, som utgör ett medeltal mellan de olika orternas faktiska konsumtionssammansättning, betyder detta att man, såsom 1936 års lönekommitté uttryckte saken, »konventionellt bestämmer sig för ett värde, som icke har reell innebörd». Söker man fasthålla vid att jämförelsen skall göras med hänsyn till de faktiska levnadskostnader, som befolkningen har på respektive orter, måste jämförelsen mellan två orter bli dubbel, nämligen grundad på både den ena och den andra ortens budget. I praktiken erhålles därvid i regel olika resultat.

Bland svårigheterna vid prisjämförelser nämna de sakkunniga det förhållandet, att en viss konsumtion kan vara allmänt förekommande på vissa orter men helt saknas på andra. Än vanligare är det, att betydande variationer förekomma i fråga om kvaliteter.

Oavsett de svagheter, som utmärka de prisstatistiska jämförelserna, anse likväl de sakkunniga, att sådana jämförelser äro av stort värde och böra vara utgångspunkten för grupperingen. De anse det emellertid viktigt, att prisjämförelsens begränsning observeras.

En riktig eller rättvis gruppering i den meningen att en utjämning av reallönen erhålles, kan enligt de sakkunniga uppnås endast med hjälp av bedömningar eller skälighetsprövningar såväl när det gäller utnyttjandet av det prisstatistiska materialet som när det gäller hänsynstagande till faktorer, vilka icke äro statistiskt mätbara. Det gäller sålunda vid utförandet av en ortsgruppering å ena sidan att bygga på en prisstatistisk jämförelse — men icke längre än materialet giver grund för detta — å andra sidan att göra en rimlig avvägning med hänsyn till faktorer, vilka icke kunnat beaktas vid en sådan jämförelse.

De sakkunniga framhålla i detta sammanhang, att man skulle kunna

tänka sig att i viss överensstämmelse med förhållandena på den enskilda arbetsmarknaden vid bestämmandet av de statliga lönerna inskränka ortsgupperingens roll så till vida att denna skulle grundas enbart på statistiskt mätbara prisskillnader och endast utgöra ett hjälpmedel vid den lönebestämning, som finge ske genom förhandlingar mellan statsmakterna och de anställda. De sakkunniga ha emellertid utgått från att det i angivna avseende gällande systemet skall i huvudsak bibehållas.

De sakkunnigas redogörelse för de principiella svårigheter, som uppkomma, när det gäller att fastslå, vad som skall menas med en orots dyrhet, kompletteras i betänkandet med en redogörelse för metoderna att fastställa två orters relativa dyrhet. Denna sistnämnda redogörelse avslutas med en diskussion om vad som skall vara utgångspunkten för dyrortssystemet. Det framhålls, att detta icke kan bestämmas från statistiska utgångspunkter utan blott kan fastslås under hänsynstagande till vad som skall vara dyrortsundersökningens syfte. Efter att ha skildrat den omsvängning, som under senare år ägt rum i detta hänseende, framhålla de sakkunniga, att det vid den kommande dyrortsundersökningen förefaller vara naturligt att i första hand låta Stockholm utgöra utgångspunkten för jämförelsen. En dylik undersökning giver emellertid icke svar på frågan hur mycket högre eller lägre levnadskostnaderna äro i Stockholm jämfört med andra orter. Eftersom denna senare frågeställning också bör belysas, bör undersökningen enligt de sakkunnigas förslag genomföras på ett sådant sätt, att man alternativt begagnar en annan utgångspunkt för jämförelsen.

Remissmyndigheterna ha, i den mån de yttrat sig över de principiella grunderna för dyrortsgupperingen, i regel biträtt principen om en interlokal utjämning av realvärdet på lönerna. Definitionerna av begreppet »reallön» ha även berörts, varvid särskild uppmärksamhet ägnats frågan om i vilken utsträckning hänsyn bör tagas till de prisstatistiskt omätbara faktorerna.

Försvarets civilförvaltning understryker önskvärdheten av att även de faktorer, vilka sätta sin särprägel på levnadsförhållandena i skilda delar av landet, tagas i beaktande redan vid själva dyrortsgupperingen.

Försvarets fabriksstyrelse uttalar, att vid grupperingens genomförande betydelsen av de i priser omätbara förhållandena icke får underskattas. Styrelsen framhåller, att dessa förhållanden äro svårgripbara och ha en mycket varierande tyngd i olika fall.

Generalpoststyrelsen anser under hänvisning till uttalandet att ortsgupperingen utgör ett försök att utjämna de förmåner och olägenheter, som kunna följa av en placering på en viss ort, att den i betänkandet angivna målsättningen för en blivande ortsguppering helt kan accepteras. Detta synes dock förutsätta, att frågan om kallortstilläggen samtidigt upptages till prövning.

Länsstyrelsen i Östergötlands län framhåller, att tidigare dyrortsundersökningar grundats på ett prisstatistiskt material, vars riktighet icke kunnat bestridas men som ändock lett till resultat, vilka icke alltid syntts stå i

god överensstämmelse med de verkliga förhållandena. Med hänsyn härtill anser länsstyrelsen det riktigt, då de sakkunniga föreslå en uppmjukning av hittillsvarande regler, så att möjlighet lämnas till bedömningar och skälighetsprövningar.

Landsorganisationen ifrågasätter, om det icke skulle vara möjligt att intensivare än som i betänkandet föreslagits studera de omätbara faktorerna. Den planerade konsumtionsundersökningen borde sålunda taga sikte icke endast på landsbygdens löntagarbefolkning utan även på jordbruksbefolkningen och därmed giva en hittills saknad möjlighet att med någon grad av säkerhet göra sakliga jämförelser mellan jordbruksbefolkningens och andra folkgruppers levnadsstandard.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) instämmer i den grundläggande definitionen av avsikten med en dyrortsgruppering och är införstådd med att en sådan till viss del måste komma att grundas på bedömningar av icke prisstatistiskt mätbara faktorer, vilka kunna anses påverka dyrheten på olika orter. Efter att ha berört att dessa faktorer fått ökat inflytande under senare år, framhåller TCO i likhet med de sakkunniga vikten av att metodfrågorna ägnas den största uppmärksamhet i fråga om såväl prisjämförelsen, som alltjämt måste bilda stommen i dyrhetsundersökningen, som de andra faktorer, som en sådan kan inrymma. Eftersom metodiken för bedömandet av de omätbara faktorernas inverkan icke är utformad — och knappast låter sig uppställas innan de föreslagna undersökningarna äro tillgängliga — hemställer TCO, att samråd äger rum med berörda organisationer, innan socialstyrelsen uppställer normer härför.

Statstjänstemännens riksförbund (SR) instämmer helt i uttalandet, att målet för dyrortsgrupperingen är en interlokal utjämning av reallönerna, samt anför.

Utän tvivel har inom vida kretsar ett utpräglat missnöje varit rådande med den utformning dyrortsgrupperingen erhöi år 1947. Det är därför med stor tillfredsställelse, förbundet tagit del av de åtgärder, som de sakkunniga föreslagit för åstadkommande av en sådan dyrortsgruppering, som i möjligaste mån tillförsäkrar tjänstemän i samma löneläge lika stor reallön, oberoende av placeringssorten. Av utredningen anförda motiv för olika åtgärder framstå såsom sakligt grundade och över huvud taget synes förslaget vara ur tjänstemannasympunkt väl ägnat att utgöra grunden för ett fortsatt utredningsarbete.

Industriens utredningsinstitut uttalar i en promemoria, som *Svenska arbetsgivareföreningen* och *Sveriges industriförbund* fogat vid sina yttranden, att det icke av betänkandet klart framgår, vad som skall menas med begreppet reallön. Innebörden av det utjämningskrav, som de sakkunniga uppställt som mål för grupperingen av statstjänstemännens löner, synes därför enligt institutet icke fullt klar.

I några remissyttranden har en viss tveksamhet gjort sig gällande rörande den omfattning vari hänsyn bör tagas till de omätbara faktorerna.

Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller, att principen, att hänsyn måste

tagas även till i priser icke mätbara faktorer, måste anses fullt riktig men att man här, liksom vid all skälighetsprövning, måste räkna med ett visst osäkerhetsmoment.

Länsstyrelsen i Kalmar län betonar att metoderna böra ingående prövas.

Med utgångspunkt från denna målsättning, som i vad avser statstjänstemännens löner syftar till interlokal utjämning av reallönerna, framstår det klart, att en dyrortsgruppering icke kan grundas enbart på sådana faktorer, som kunna prisstatistiskt angivas, utan ock i mycket stor utsträckning på sådana, som icke kunna mätas i priser utan endast uppskattningsvis bedömas. Då emellertid — såsom de sakkunniga visat — det icke kan undvikas, att jämväl det på faktiska priser grundade materialet i viss utsträckning måste underkastas en skälighetsprövning, vill länsstyrelsen särskilt understryka vikten av att de av de sakkunniga föreslagna metoderna bli va föremål för ingående överbäganden. Detta framstår så mycket mer angeläget, som — såvitt länsstyrelsen kan finna — frågan om omfattningen av de omätbara faktorernas inverkan tills vidare lämnats öppen.

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller följande.

Det torde vara uppenbart att material för att läggas till grund för utjämningen av reallönerna är mycket svårt att åstadkomma, särskilt då det avser faktorer, som icke låta sig prismässigt bestämmas. Skall man strängt upprätthålla principen att ortsgrupperingen skall verka för utjämning av reallönerna, måste man därför låta skälighetsprövningar och avvägningar komma till användning i stor utsträckning, och detta är en svaghet beträffande dyrortsgrupperingens tillförlitlighet, sett ur tjänstemännens synpunkt. För tjänstemännen torde prisolikheterna mellan olika orter spela en avgörande roll och det torde kunna ifrågasättas om icke mindre hänsyn än de sakkunniga tänkt sig kunde tagas till de faktorer, som icke kunna prissättas.

Handelskammaren i Karlstad betonar, att även om många faktorer äro att anse som bedömningsfrågor, detta förhållande icke får leda till att prisstatistiken eftersättes.

De sakkunnigas förslag, att den prisstatistiska jämförelsen liksom tidigare bör avse en och samma levnadsstandard (lika-standardprincipen), har i allmänhet icke närmare berörts i remissutlåtandena. *Dyrortsnämnden* understryker emellertid, att även om lika-standardprincipen icke kan konsekvent genomföras, bör jämförelsen i princip avse en och samma standard.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län behandlar rådande standardskillnader.

Vid den nu planerade dyrortsundersökningen bör enligt länsstyrelsens mening ökad hänsyn tagas till den standardskillnad som råder i olika kommuner och till de merkostnader, som invånarna i en lägre standardgrupp nödgas vidkännas för att neutralisera verkningarna därav. Ett sådant hänsynstagande skulle förvisso ofta giva till resultat, att en i ortsgrupphänseende såsom billig rubricerad kommun komme att framstå såsom minst lika dyr som en kommun, vilken enligt hittills använda beräkningsmetoder hänförts till högre ortsgrupp. Länsstyrelsen syftar närmast på de olika möjligheter till utbildning, läkarvård, kulturella förströelser m. m., som kommunerna kunna bereda sina invånare. Uteslutas de kostnader, som i detta sammanhang komma i fråga, ställas mycket väsentliga utgiftsbehov utanför dyrortsgraderingen. Även om det aldrig kan bli fråga om fullständig

kompensation för avsaknade förmåner, skulle likväl ett beaktande av dessa kostnader medföra en mera konsekvent tillämpning av den eljest allmänt erkända lika-standardprincipen.

Svenska arbetsgivareföreningen anser det önskvärt, att man vid dyrortsgrupperingen tar avgörande hänsyn till det prisstatistiska materialet, och anför.

Det bör vid dyrortsgrupperingens upprättande vara angeläget, att man i fråga om de sedvanliga konsumtionsvanorna huvudsakligen tar hänsyn till den faktiska prissättningen å olika orter, även om man därvid i viss utsträckning nödgas göra avsteg från principen om lika standard. Föreningen vill även ifrågasätta, om det verkliga kan vara lämpligt att vid beräkningen skjuta den faktiska bostadsstandarden i bakgrunden till förmån för lika-standardprincipen. Denna princip sätter en alltför stark teoretisk prägel på beräkningen.

Den praktiska utformningen av en ny dyrortsundersökning.

Områdesindelning.

Dyrortssakkunniga framhålla, att de mätbara skillnaderna i dyrhet mellan olika orter successivt minskats. Denna utjämning får enligt de sakkunnigas uppfattning betydelsefulla konsekvenser för den tekniska utformningen av den kommande dyrortsundersökningen. De sakkunniga framhålla härom i huvudsak följande.

Utjämningen ökar den relativa betydelsen av felet i primärmaterialet, vilka, trots en förbättring i metodiken för prisgeografiska undersökningar, näppeligen kan väntas ha blivit reducerade i samma grad. Då sammanpressningen endast i mindre grad gäller olikheterna i bostadskostnad, ökas den relativa betydelsen av alternativa beräkningsmetoder på denna punkt. Slutligen — och detta är måhända det viktigaste — måste man räkna med att de omätbara elementen i levnadsstandarden fått en relativt sett ökad betydelse för dyrortsjämförelsen.

Ehuru skillnaderna mellan enskilda orter, belägna i en och samma del av landet, kan befinnas obetydliga eller endast med stor felmarginal kan fastställas, kan man för vissa utgiftsposter konstatera en mera beaktansvärd skillnad mellan olika delar av landet.

På grund av det anförda finna de sakkunniga, att målet för dyrortsundersökningen bör åtminstone i viss utsträckning bli mera att göra en »dyrområdesindelning» än en dyrortsindelning.

När det gäller livsmedel anse de sakkunniga det otvetydigt, att en klar skiljaktighet i utgifterna föreligger mellan landets olika delar. Livsmedelsutgiften stiger sålunda från söder mot norr. Däremot spelar orternas storlek, såvitt de sakkunniga kunnat finna, en underordnad roll. Visserligen kan det tänkas, att markerade skillnader mellan den rena landsbygden och tätorterna skulle framträda, om man kunde erhålla ett användbart prismaterial för landsbygden. De försök, som vid tidigare grupperingar gjorts att prisstatistiskt mäta detta förhållande, mana enligt de sakkunnigas mening emellertid icke till efterföljd. Man bör därför avstå därifrån och inskränka

sig till att söka fånga de markerade och mätbara skiljaktigheterna mellan landets olika delar.

De sakkunniga förorda därför, att landet med ledning av tillgängligt prismaterial indelas i större lokalt avgränsade områden och att ett enhetligt pristal fastställles för varje område. Då det här aldrig kan bli fråga om annat än en gruppering i grova drag, bör man i första hand vid bestämmandet av ett områdes gränser söka följa länsgränserna, ett förfaringsätt som ur praktiska synpunkter självfallet är fördelaktigt, även om såsom av det följande framgår särskilda hänsyn samt andra poster i budgeten kunna leda till att länsgränserna brytas.

I ett exempel, som de sakkunniga framlägga för att belysa hur de tänkt sig att indelningen skulle kunna göras, har landet indelats i sju regioner. Av dessa ha dock två samma tal som någon av de andra regionerna. Det skulle alltså enligt detta exempel endast röra sig om fem livsmedelstal. Enligt förslaget böra inga utbrytningar av enskilda orter ifrågakomma.

För bostad föreslås, att liksom hittills individuella tal skola beräknas för större tätorter. För det stora flertalet kommuner skola dock generella tal tillämpas för större, lämpligt avgränsade områden. Vid avgränsningen av dessa områden bör man självfallet icke vara bunden vid den områdesindelning, som användes vid 1946 års dyrortsundersökning. Enligt de sakkunniga förefaller det icke uteslutet, att en tämligen hög samstämmighet kommer att föreligga mellan indelningarna för livsmedel och bostad. Då det ur praktiska synpunkter vore av stort värde om dessa indelningar åtminstone i stort sett sammanfölla, finna de sakkunniga att i detta syfte vissa jämkningar i respektive indelningar böra anses tillåtna.

Förortsområdena till Stockholm och Göteborg böra enligt förslaget avgränsas med hänsyn just till sin karaktär av förortsområden, varvid om möjligt samma avgränsning bör väljas vid båda de förenämnda indelningarna.

De skillnader, som komma att framträda i talen för bränsle (för matlagning), lyse, kläder och skodon samt övriga utgifter böra bestämmas regionsvis, varvid någon av de för livsmedel eller bostad valda indelningarna i första hand bör utnyttjas.

När det gäller skatter framhålla de sakkunniga bland annat följande.

Som tidigare framhållits, anser vi, att den planerade dyrortsundersökningen bör syfta till att placera större områden och icke enskilda kommuner i dyrortshänseende i förhållande till varandra. Med hänsyn härtill förordar vi, att skatteposten beräknas på grundval av en för större områden genomsnittlig skattesats (efter folkmängden vägda medeltal). Avgränsningen av de områden, för vilka samma skattesats sålunda skall tillämpas, bör icke ske, förrän skattesatserna föreligger. I första hand bör den områdesindelning, som vi förslagit beträffande livsmedel, prövas; de beräknade genomsnittliga skattesatserna kommer i så fall att avse både städer och landsbygd. Utbrytningar ur dessa områden av vissa delar kan dock visa sig vara ofrånkomliga (t. ex. av Blekinge och Gotland ur sina respektive områden).

Vad slutligen angår resekostnaderna, framhålla de sakkunniga, att det sannolikt blir ofrånkomligt, att man i icke obetydlig utsträckning bryter sönder de regioner med enhetliga levnadskostnadstal, som man erhåller för övriga poster.

I remissutlåtandena har de sakkunnigas uttalande, att målet för dyrortsundersökningen mera skulle vara att placera större områden efter den genomsnittliga dyrheten än enskilda kommuner eller orter, samt de i anledning därav framlagda förslagen i regel tillstyrkts. Vissa reservationer och speciella synpunkter framföras dock i en del utlåtanden.

Dyrortsnämnden förordar i princip en områdesindelning av ungefär den uppläggning de sakkunniga skisserat. Nämnden framhåller, att den under sin verksamhet funnit, att det kanske främsta motivet för hemställan om uppflyttning i högre ortsgrupp varit, att närliggande och likartade kommuner placerats i annan grupp än den klagande kommunen. Efter att ha refererat sitt utlåtande till riksdagens statsutskott den 5 april 1949, vilket finnes återgivet i utskottets utlåtande 1949: 183, framhåller dyrortsnämnden följande.

Med den uppläggning av beräkningen, som de sakkunniga förordat beträffande livsmedel, komma enligt nämndens mening många anledningar till missnöje över dyrortsplaceringen att försvinna. Visserligen torde det inom så stora områden, som det här är fråga om, förekomma prisolikheter, vilka icke bero på tillfälligheter utan återgiva faktiskt förekommande skillnader i priser. Det fel, som genom det föreslagna utjämningsförfarandet kan komma att uppstå, torde dock vara av underordnad betydelse, i varje fall i förhållande till vinsten av ett utjämningsförfarande.

Nämnden vill dock understryka att den slutliga områdesindelningen, vilken skall grundas på prisuppgifter från ett större antal orter, kan komma att avvika från den i de sakkunnigas exempel redovisade indelningen. Om de nya prisuppgifterna skulle motivera andra gränser än länsgränser, bör man icke hålla fast vid dessa. Det kan enligt nämndens mening komma att visa sig lämpligt att dela t. ex. de stora norrlandslänen i ett inlands- och ett kustområde, eller Värmland och Dalarna i ett sydligt och ett nordligt område.

Även i andra utlåtanden framhålles, att det kan komma att visa sig lämpligt att dela länen i t. ex. kust- och inlandsområden.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO), som understryker, att områdesindelningens sammanfallande med länsgränserna ej på något sätt bör vara ovillkorligt, uttalar, att undersökningen bör bedrivas förutsättningslöst i vad gäller dyrområdes- eller dyrortsindelningen.

TCO vill för sin del instämma i att såväl teoretiska som praktiska synpunkter tala för att en områdesindelning är mer adekvat och rättvis än det nuvarande systemet. Skillnaderna i dyrhet mellan närbelägna orter utgöras i allt väsentligt av statistiskt icke mätbara faktorer. En detaljerad dyrortsindelning, som i sina detaljer skulle bygga på faktorer, vars inverkan endast kan approximativt uppskattas, kan knappast godtagas. TCO vill emellertid gentemot det principiella programmet framhålla, att indelningsgrunden givetvis bör vara beroende på resultaten av de undersökningar,

som avses komma till utförande, varför enligt TCO:s uppfattning dessa böra bedrivas förutsättningslöst i vad avser dyrområdes- eller dyrortsindelning. Enligt TCO:s uppfattning kommer rekryteringen av tjänstemän till glest befolkade eller otillgängligt belägna platser att utgöra ett speciellt problem vid en dyrområdesindelning. Hänsyn till dessa rekryteringssvårigheter torde nämligen knappast kunna tagas i full utsträckning vid den skälighetsprövning, som avses skola föregå den slutliga inplaceringen av orterna. Problemet synes därför enligt TCO:s mening böra lösas såsom en särskild avlöningsfråga för tjänstemän med tjänst på glest befolkade eller otillgängligt belägna platser.

Liknande synpunkter anföres även i en promemoria, som fogats vid det av *Landsorganisationen* avgivna yttrandet. Det ifrågasättes, om man icke borde göra vissa undersökningar på grundval av 1946 års material. Därjämte framhålls följande.

Över huvud taget kan man ifrågasätta den fullständiga riktigheten av det allmänna resonemang, som kommittén i detta sammanhang tillämpar, nämligen att man, då man skall göra en schematisk utjämning av dyrheten över större områden och bortse från variationer inom varje sådan region, inte heller behöver göra någon mera preciserad beräkning för den enskilda orten eller ortskategorien. I viss mån skulle motsatsen kunna anses gälla, att man alltså tvärtom behöver göra ganska grundliga undersökningar för att icke riskera att utöver de »felplaceringar», som från en sträng men i det enskilda tillämpningsfallet osäker rättvisepincips synpunkt blir oundvikliga vid varje regionuppdelning, också göra misstag i fråga om den lämpligaste storleken av regionerna och gränsdragningen mellan dessa.

Statens avtalsnämnd finner det angeläget, att endast markerade avvikelser få bryta enhetligheten. Med nuvarande system uppkomma förhållandervis ofta specialproblem med anledning av det sätt på vilket dyrortsgränsen dragits genom områden av i övrigt enhetlig karaktär.

Riksräkenskapsverket anför att de föreslagna riktlinjerna kunna såsom en allmän princip för dyrortsgrupperingsarbetet följas vid utarbetandet av förslag till ny dyrortsgruppering. Först när en slutlig dyrortsgruppering efter dessa metoder utförts kan emellertid överblickas, i vad mån de leda till framvisandet av verkliga skillnader i levnadskostnader för landets olika delar.

Handelskammaren i Malmö håller det icke för uteslutet, att inom en icke alltför avlägsen framtid förutsättningar kunna komma att föreligga för en övergång från en ortsindelning till en områdesindelning. Kammaren anser det emellertid uppenbart, att levnadskostnaderna på olika orter inom kammarens distrikt alltjämt förete icke obetydliga skiljaktigheter.

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller, att det om man alltför litet fäster sig vid dyrheten på de enskilda orterna, föreligger fara att dyrortsgrupperingens syfte förfelas.

Lotsstyrelsen anför.

Det synes lotsstyrelsen, som om en tillämpning av de metoder, de sakkunniga föreslagit, skulle komma att för befattningshavarna vid ett stort antal lots- och fyrplatser medföra mindre tillfredsställande differentiering i jämförelse med vad som gäller för närvarande. Även om ett visst hän-

synstagande till de speciella levnadsbetingelserna å dylika platser kommer att åvägbringas genom de s. k. resetilläggen, kan likväl befaras att inordnandet av dessa platser i större regioner kommer att medföra resultat, som åtminstone enligt hittills tillämpade bedömningsgrunder komma att te sig såsom ofördelaktiga ur befattningshavarnas synpunkt. Den isolerade belägenhet, som kännetecknar ett betydande antal av dessa platser, måste nämligen anses för dem medföra en särställning jämväl såsom kustorter betraktade.

De sakkunnigas förslag, att skatteposten skall beräknas på grundval av en för större områden genomsnittlig skattesats, har i några utlåtanden för-anlett kritik.

Länsstyrelsen i Kronobergs län framhåller efter en allmän kritik av den föreslagna områdesindelningen följande.

Enligt länsstyrelsens uppfattning är medeltalsberäkning i fråga om skatterna ännu mera olämplig än beträffande livsmedelskostnaderna. Skatte-trycket inom exempelvis detta län är synnerligen skiftande och de sakkunnigas förslag skulle säkerligen medföra, att flera orter placeras i annan dyrortsgrupp än som bort ske, om hänsyn tagits till det verkliga skatte-trycket. I detta fall kan man icke heller åberopa utredningssvårigheter, då de sakkunnigas beräkningssätt i stället kräver ökat arbete och kostnader.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anser, att förslaget i denna del innebär ett eftersättande av rimliga anspråk på tillförlitligheten i dyrortsgruppe- ringen, och framhåller vidare följande synpunkter.

Länsstyrelsen kan icke finna något skäl, som talar för det förordade till- vägagångssättet. Då utdebiteringssiffror för alla kommuner likväl erford- ras, innebär metoden inget generaliserat förfarande i egentlig mening. Dess- utom införes ett nytt element — folkmängden (eller skatteunderlaget) — för vägning regionsvis av de särskilda kommunernas skattesatser. De sak- kunniga ha anfört, att skattesatserna för storkommunerna under dessas första verksamhetsår kunna anses i viss mån osäkra. Om denna förmodan tages till argument för de sakkunnigas förslag i vad avser landsbygden, så saknas likväl varje argumentering i fråga om städerna.

Även *riksräkenskapsverket* avstyrker att skatteposten beräknas på grund- val av en för större områden genomsnittlig skattesats.

Handelskammaren i Luleå anser, att viss utbrytning av skilda kommu- ner i övre Norrland torde behöva ske i fråga om skatterna.

Länsstyrelsen i Blekinge län hemställer, att länet, även om det i övrigt anses ingå i ett större område, likväl vid skatteberäkningen måtte få ut- göra ett särskilt för sig avgränsat område.

Prisinsamling och varuurlval.

Dyrortssakkunniga framhålla, att den föreslagna områdesindel- ningen möjliggör en högst avsevärd begränsning av antalet prisinsamlings- orter, och förorda, att urvalet av prisinsamlingsorter sker på följande sätt.

Alla orter med minst 5 000 invånare medtagas. Bland orter med 2 000— 5 000 invånare utväljes slumpmässigt var fjärde och bland dem med 500— 2 000 invånare var åttonde. Samtliga de 60 tätorter, från vilka socialstyrel-

sen fortlöpande insamlar prisuppgifter på livsmedel, bränsle och lyse, böra medtagas, oavsett om de komma med i det slumpmässiga urvalet eller ej. På detta sätt skulle antalet prisinsamlingsorter bli ca 200, vilket antal enligt de sakkunnigas mening är fullt tillräckligt.

Detta förslag rörande antalet prisinsamlingsorter avser främst livsmedel. I fråga om bränsle och lyse föreslås följande.

För ved och fossilt bränsle bör prisinsamling i stort sett ske på alla orter, där livsmedelspriser insamlas. När det gäller priserna för kapning, klyvning och inläggning av veden synes det dock vara tillräckligt om uppgifter liksom år 1946 insamlas från de 60 ombudsorterna. Priserna på kokgas och olja kan erhållas från Svenska gasverksföreningen och oljeholag etc. Ur den tariffbok, som Svenska elverksföreningen utger, kan uppgifter om eltariffer inhämtas för alla städer och en rad andra orter. Som regel torde därför lokal prisinsamling vara onödig även när det gäller elström.

I fråga om kläder och skodon samt övriga utgifter skall enligt de sakkunnigas förslag endast en begränsad prisinsamling äga rum. Även denna bör ske på samma orter som prisinsamlingen för livsmedel.

För att ernå en rimlig begränsning av det antal varor, för vilka prisuppgifter insändas från olika orter, brukar man låta varor, vilkas priser kunna antagas variera på samma sätt som en eller flera andra varor, i budgeten representera denna eller dessa andra varor. Representantvaran tillägges därvid den vikt, som varorna sammanlagt äga i den använda budgeten. Enligt de sakkunnigas mening äro de representantvaror, som för närvarande ligga till grund för beräkningen av livsmedelsindex, i stort sett tillräckliga och väl valda. Vid sina beräkningar ha de sakkunniga dock funnit några av dessa representantvaror mindre lämpade vid en jämförelse orterna emellan, t. ex. på grund av att noteringarna från de olika orterna avse mycket olika kvaliteter eller på grund av att noteringar i stor utsträckning saknas. Dylika representantvaror anse de sakkunniga böra uteslutas eller utbytas mot andra.

I fråga om kläder och skodon uttala de sakkunniga, att prisinsamlingen kan begränsas till reparationsarbeten och tjänster. För tung konfektion få högre priser uttagas på vissa orter men härtill torde enligt de sakkunniga hänsyn kunna tagas utan särskild prisinsamling.

För vissa varor utanför priskontrollen, såsom hattar, damklänningar m. m., torde icke oväsentliga prisvariationer förekomma. Det är emellertid mycket svårt att renodla dessa variationer från kvalitetsolikheterna. De sakkunniga ha därför ansett sig böra föreslå, att samma kostnad påföres orterna för dessa varor. Det fel, som härigenom kan uppstå, kan enligt de sakkunnigas mening inte bli särskilt stort.

Beträffande posten övriga utgifter innebär de sakkunnigas förslag, att prisinsamlingen skall begränsas till ett relativt litet antal varuslag.

De sakkunniga föreslå, att prisinsamling på alla orter och för alla representantvaror bör ske en gång, och anse september 1951 vara en lämplig tidpunkt härför.

En nyhet i de sakkunnigas förslag är, att vissa livsmedelspriser skola

bearbetas under ett helt år (tolv månadspriser). Anledningen till detta förslag är, att de sakkunniga funnit att prisrelationerna mellan orterna för vissa varor kunna skilja sig väsentligt under årets olika månader. Priser för tolv månader skola dock bearbetas endast för de 60 ombudsorterna. Eftersom prisnoteringar på dessa orter redan finnas, kan bearbetningen av prisnoteringar för tolv månader avse även första hälften av år 1951. Ett sådant förfarings sätt är nödvändigt, om det uppställda tidsschemat för undersökningen skall kunna hållas.

I den varulista, som för närvarande ligger till grund för ombudens insamling av livsmedelspriser och som återgives i betänkandet (SOU 1951: 7 s. 65) ha de sakkunniga utmärkt de varor, beträffande vilka prisinsamling anses böra ske mer än en månad. Eftersom denna del av insamlingen enligt förslaget skall begränsas till de 60 orter, för vilka priser ändock komma att finnas för varje månad på alla varor, kan antalet sådana varor göras ganska stort. Det bör enligt förslaget ankomma på socialstyrelsen att slutligen avgöra, för vilka varor beräkningarna skola grundas på priser under flera månader.

För säsongvaror föreslå de sakkunniga, att prisinsamling skall ske endast under den tid varorna försäljas mera allmänt. Även i detta hänseende bör socialstyrelsen fatta det avgörande beslutet.

Prisinsamlingen på de ca 140 nya orterna liksom på de 60 ombudsorterna bör enligt de sakkunniga handhas av särskilda ombud, vilka utses av socialstyrelsen och avlönas med statsmedel. De av ombuden noterade priserna böra lokalt granskas av två därtill av drätselkammaren eller motsvarande myndighet utsedda personer.

Någon ytterligare lokal kontroll av prisnoteringarna anse de sakkunniga icke behöva ifrågakomma. Enär prisuppgifterna ej skola vara avgörande för en viss orts livsmedelstal utan endast ingå i ett medeltal för ett större område, anses nämligen allmänhetens granskningsmöjligheter bliva av mera underordnad betydelse än år 1946. Socialstyrelsen bör dock på lämpligt sätt publicera de priser från olika orter och månader, som för de skilda varorna kommit till användning vid dyrortsundersökningen.

De sakkunniga framhålla vidare, att socialstyrelsen givetvis liksom vid tidigare dyrortsundersökningar bör ha rätt att göra korrigeringar, om noteringarna på skilda orter skulle avse felaktig kvalitet etc. Enligt de sakkunnigas mening skall styrelsen icke behöva underrätta den kommunala myndigheten om de vidtagna ändringarna.

Förslaget om en begränsning av antalet prisinsamlingsorter har i remissyttrandena allmänt förordats. I några utlåtanden har dock viss tveksamhet gjort sig gällande rörande antalet orter och sättet för deras utväljande.

Dyrortsnämnden konstaterar med tillfredsställelse, att antalet orter kan begränsas men framhåller, att den ofrånkomliga gränsdragningen mellan

de olika områdena kan förväntas bli föremål för kritik. Det är därför önskvärt, att den sker på grundval av ett någorlunda omfattande prismaterial. Nämnden är tveksam om det föreslagna antalet orter — 200 — är tillräckligt och uttalar ett önskemål, att denna fråga ägnas särskild uppmärksamhet. Liknande synpunkter anföras av *Tjänstemännens centralorganisation* som understryker att antalet orter ej får alltför mycket begränsas.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anför bland annat följande.

Länsstyrelsen ifrågasätter om prisinsamlingsmaterialet, som avses skola införskaffas från 60 ombudsorter och ca 140 övriga orter i landet, kan bli tillräckligt och tillförlitligt. För Norrbottens län med dess vidsträckta yta och mycket skiftande priser på grund av bl. a. särskilda fraktkostnader förefaller så icke vara fallet, särskilt som prisinsamlingen i länet sannolikt är avsedd att ske allenast å ett fåtal orter. I fråga om urvalet av orter för prisinsamlingen synes det beträffande detta län vara en allvarlig brist, att inga orter med lägre invånarantal än 500 skola ifrågakomma. Länet är nämligen så särpräglat och fraktkostnaderna fördyra i hög grad de varor, som försäljas i de många mera avlägset belägna smärre orterna i inlandskommuner, att prisinsamlingen bör ske i avsevärt större antal orter än i övriga län.

Även *generalpoststyrelsen* och *Statstjänstemännens riksförbund* föreslå, att man vid urvalet av prisinsamlingsorter bör tillse att de mest glesbebyggda delarna av Norrland bliva överrepresenterade.

I den vid *Landsorganisationens* yttrande fogade promemorian framhålles, att prisinsamlingen ej bör begränsas till tätorter utan även äga rum på den egentliga landsbygden. I promemorian anföres vidare.

Även den rena landsbygden bör vara representerad med ett visst antal kommuner, trots de svårigheter att erhålla fullständiga och användbara prisuppgifter från sådana orter, som enligt erfarenheterna från tidigare prisinsamlingar föreligga. Om prisinsamlingen inskränkes till några tiotal eller något hundratal landsbygdskommuner i stället för nära 3 000 år 1946, bör det vara möjligt att på detta mindre antal orter genomföra en mera vederhäftig prisundersökning, helst om denna stödes av en ungefär samtidigt genomförd konsumtionsundersökning för landsbygden.

Frågan om varuurlvalet har i regel icke närmare berörts i remissutlåtandena. I enstaka fall ha dock anmärkningar mot enskilda varuslag anförts.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län framhåller, att insamlingsproceduren i fråga om livsmedel kan avsevärt förenklas genom begränsning av antalet representantvaror, samt anför.

Det kan knappast vara rationellt att insamla prisuppgifter på ett stort antal varor, som ingå i livsmedelsposten med små kvantiteter och av vilka många för övrigt äro föremål för enhetlig prissättning. Sedan man erkänt oförmågan att på statistisk väg komma fram till en riktig avvägning mellan orterna och övergått till att låta livsmedelstalet vara lika inom stora områden, kan det icke vara konsekvent att i fråga om representantvarorna röra sig med rena petitesser. Prisinsamlingen bör gälla ett starkt begränsat antal varor, som ingå i hushållsbudgeten med jämförelsevis stora värden. Härigenom skulle man säkerligen erhålla tillräckligt jämförelsematerial för den utjämning mellan områdena varom här är fråga.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser likaledes, att antalet representantvaror utan nackdelar kan betydligt inskränkas och framhåller, att det är av synnerlig vikt att uppgifterna från varje insamlingsort avse samma kvalitet.

De sakkunnigas förslag, att kostnaden för vissa icke priskontrollerade beklädnadsplagg borde sättas lika för alla orter på grund av svårigheten att renodla prisvariationerna från kvalitetsolikheterna, har kritiserats i ett par utlåtanden. *Tjänstemännens centralorganisation* förordar sålunda, att socialstyrelsen skall söka kontakt med priskontrollnämnden, innan definitivt beslut fattas härom. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* finner det riktigare med en presumption, att prisvariationerna för dessa varor följa övriga varor inom denna huvudpost.

Förslaget att endast prismaterialet från de 60 ombudsorterna skulle bearbetas för ett helt år har berörts i några remissutlåtanden.

Länsstyrelsen i Kristianstads län anser, att det bör övervägas, om icke prisinsamlingen på de ca 140 orter, på vilka insamling enligt sakkunnigas förslag endast skall ske en gång, bör företagas vid mera än ett tillfälle med hänsyn till förekommande stora säsongvariationer och livsmedelskostnadernas stora andel i budgeten. Även *Statstjänstemännens riksförbund* vill utöka antalet orter, på vilka prisinsamling skall ske under tolv på varandra följande månader.

Socialstyrelsen ifrågasätter, om den föreslagna tidpunkten för den allmänna prisinsamlingen är den bästa, samt anför.

I likhet med de sakkunniga anser socialstyrelsen, att det till belysning av prisvariationerna under året torde vara tillfyllt att material härför insamlas från ombudsorterna. Den allmänna prisinsamlingen bör företagas vid en tidpunkt på året, då prisläget kan anses vara stabiliserat. Socialstyrelsen är icke övertygad om att september månad ur denna synpunkt är mest lämplig. Av en tabell i betänkandet (SOU 1951: 7, s. 31) framgår, att pristalen under tiden juli—december 1949 på 20 ombudsorter voro högst i augusti och lägst i november. Med hänsyn härtill skulle en prisinsamling under oktober eller november vara lämpligare. Då emellertid för de ordinarie ombudsorternas del någon fullständig prisinsamling icke sker under oktober eller november torde september få godtagas. Valet av månad har dock mindre betydelse än tidigare, då prisinsamlingen kompletteras med vissa prisnoteringar under hela året.

I fråga om prisinsamlingens organisation framhåller *dyrorts-nämnden* följande.

Prisombuden böra utväljas med största omsorg. Detsamma gäller de granskningsmän, som enligt förslaget skola utses inom varje prisinsamlingsort. Nämnden vill vidare föreslå, att prisuppgifterna hållas tillgängliga för allmänheten i samband med själva prisinsamlingen. Den publicering av de använda prisuppgifterna, som enligt förslaget bör ombesörjas av socialstyrelsen, kan troligen icke ske förrän några månader efter det prisinsamling skett. Att vid en så sen tidpunkt kunna göra någon effektiv kontroll av prisuppgifterna, kan stundom stöta på stora svårigheter.

De korrigeringar, som socialstyrelsen måste göra, när noteringarna avse felaktig kvalitet etc., böra ske endast efter kontakt med vederbörande inom

prisinsamlingsorten. Enligt nämndens mening är det av stor betydelse för tilltron till dyrortsberäkningen, att nödvändiga ändringar bli bekantgjorda. Kontakten med vederbörande på respektive ort bör ske under så enkla former som möjligt (genom telefonsamtal e. d.) och behöver givetvis icke omfatta sådana fall, där någon tvekan ej råder om att den noterade varans kvalitet är en annan än den avsedda. Vad här sagts gäller främst prisinsamlingen på de särskilda prisinsamlingsorter, på vilka priser skola insamlas endast en gång.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO) anför liknande synpunkter och uttalar bland annat följande.

TCO vill fästa uppmärksamheten på angelägenheten av att dyrhetsundersökningarna omfattas med förtroende från allmänhetens sida. De prisuppgifter, som äro avsedda att insamlas för en enstaka ort, komma givetvis icke direkt att påverka ortens placering i dyrortshänseende, eftersom livsmedelstalet avses bli detsamma för ett större område. Men trots detta förhållande anser TCO det bl. a. av psykologiska skäl vara lämpligt, att de för en viss ort insamlade priserna offentligt kunna granskas och erinringar mot priserna göras från allmänhetens sida på samma sätt som vid undersökningen år 1946. Det kan även ifrågasättas, om icke en kommunal prisinsamlingsnämnd skulle omfattas av större förtroende än en enstaka av socialstyrelsen utsedd person. På de orter där socialstyrelsen redan för närvarande har prisombud, bör givetvis ett samarbete mellan prisinsamlingsnämnden och ifrågavarande ombud ske. De sakkunniga ha föreslagit, att socialstyrelsen skall ha rätt att göra korrigeringar i prisnoteringar från de olika orterna, därest dessa skulle avse felaktiga kvaliteter etc., varvid styrelsen inte skulle behöva meddela den kommunala myndigheten de vidtagna ändringarna. TCO ifrågasätter, om detta kan vara lämpligt, och föreslår att samråd skall ske med den kommunala myndigheten.

Länsstyrelsen i Norrbottens län betonar vikten av att ombuden erhålla noggranna instruktioner beträffande varornas kvalitet och anser att prisinsamling bör ske såväl i centrum som i ytterområdena av en ort. Granskningen av de insamlade uppgifterna finner länsstyrelsen bli sakkunnigare och tillförlitligare utförd om den anförtros åt priskontoren i länen i stället för åt personer utsedda av drätselkammare eller motsvarande myndighet. Enligt vad länsstyrelsen erfarit ha vissa ortsombud redan nu anlitat priskontoren för att kontrollera riktigheten av de insamlade uppgifterna.

Länsstyrelsen i Kalmar län uttalar, att det framstår såsom mycket angeläget, att — sett mot bakgrunden av tidigare i olika sammanhang framförda klagomål mot dyrortssystemet såsom sådant — de skilda etapperna i dyrortsundersökningen icke undandragas offentligheten.

Budgetval.

Som tidigare antytts anse d y r o r t s s a k k u n n i g a, att dyrortsjämförelsen icke bör grundas på en enda budget, avseende ett genomsnitt för en rad skilda orter med en sinsemellan väsentligt olika sammansättning av konsumtionen. I första hand bör man begagna en budget för enbart Stockholm, som följaktligen får bli utgångspunkten för dyrortsjämförelsen. Alternativt bör en annan budget begagnas, så att en jämförelse i »andra riktningen»

kan komma till stånd. Behovet av budgetmaterial kommer härigenom att bli större.

Strängt taget borde, framhålla de sakkunniga, naturligtvis flera än två budgetar användas. Av praktiska skäl måste emellertid en begränsning ske. Redan med två budgetar i stället för en uppnås den väsentliga fördelen, att man kan på två olika sätt uppskatta de totala skillnaderna i dyrhet. De båda budgetarna böra följaktligen representera ytterligheterna i levnadsvanor. Dessa ytterligheter utgöras av Stockholm och den egentliga landsbygden.

Den senaste undersökning rörande konsumtionsvanorna, som ägt rum i vårt land, avser år 1948. Härom uttala de sakkunniga följande.

Bland de i 1948 års undersökning ingående orterna befinner sig Stockholm, och materialet för denna stad är tillräckligt omfattande och representativt för att en budget för enbart Stockholm skall kunna uträknas. Socialstyrelsen torde böra erhålla bemyndigande att efter hörande av dyrorts-nämnden på grundval av denna genomsnittsbudget slutligt fastställa den Stockholmsbudget, som skall begagnas för dyrortsjämförelsen. Därvid bör företagas de jämkningar, som kan finnas påkallade med hänsyn till vad som är känt om konsumtionsvanornas förändringar fram till den tidpunkt, till vilken den nya dyrortsundersökningen skall hänföra sig. I kostnadshänseende bör budgeten naturligtvis omräknas, så att den hänföra sig till prisläget vid den tidpunkt, då dyrortsundersökningen äger rum.

När det gäller landsbygden föreligger inget budgetmaterial. De sakkunniga föreslå därför, att en konsumtionsundersökning för landsbygden kommer till utförande. Denna bör äga rum under hösten 1951. Bearbetningen av det insamlade materialet bör bedrivas på ett sådant sätt, att en sammanfattande genomsnittsbudget föreligger våren 1952. Kostnaderna för denna undersökning ha de sakkunniga uppskattat till 90 000 kronor.

Vid 1946 års dyrortsundersökning begränsades budgeten avsiktligt till att avse familjer med genomsnittligt två barn och med ett inkomstläge motsvarande dåvarande 11:e löneklassen. En liknande begränsning tillämpades även vid tidigare dyrortsundersökningar.

Enligt de sakkunnigas mening är detta föga motiverat. En familj med genomsnittligt två barn motsvarar ej genomsnittet för befolkningen, som är betydligt lägre (med »barn» menas ju här blott hemmavarande minderåriga barn, ej samtliga födda barn). Det fastställda inkomstläget är skäligen godtyckligt valt. De sakkunniga anse det avgjort bättre att såsom viktsystem välja den genomsnittliga konsumtionsfördelningen hos hushåll med så vitt möjligt genomsnittlig sammansättning.

De sakkunniga förorda därför, att den för dyrortsundersökningen begagnade budgeten får omfatta samtliga hushåll, som ingå i undersökningen, med undantag dock för jordbrukarhushåll och hushåll, som bedriva egen rörelse. De begagnade budgetarna skulle sålunda komma att innefatta såväl ensamstående personer som familjer med varierande barnantal, och inkomstnivån skulle komma att hänföra sig till ett genomsnitt bland de medtagna hushållen. Med hänsyn till det sätt, varpå dyrortsgrupperingen användes, finna de sakkunniga detta vara riktigt.

De sakkunniga framhålla, att det kan vara ovisst, om en och samma budget motsvarar lika standard för alla orter. I vissa fall kan uppenbarligen motsatsen vara fallet. Som exempel härpå nämnes, att klimatet i Norrland kräver större bränslemängd än i Skåne för att uppvärmningsstandarden skall vara densamma. Justeringar med hänsyn till dylika omständigheter anse de sakkunniga vara en bedömningsfråga.

Frånsett uppvärmningsbränslet, vartill jag återkommer i det följande, föreslå de sakkunniga, att hänsyn skall tagas till vissa mindre olikheter i konsumtionsvanorna på skilda orter. I fråga om livsmedel framhålla de sakkunniga sålunda följande.

Även om konsumtionsvanorna i det stora hela icke avviker alltför mycket mellan olika delar av landet, förekommer dock lokal variation på enstaka punkter. Denna situation föreligger t. ex. då olika brödsorter eller fiskslag förekommer i olika delar av landet. Dyrortskommittén framhöll härom, att man i dylika fall borde räkna med den billigaste brödtypen, fisksorten o. s. v. inom ett urval med ungefär samma egenskaper i fråga om näringsvärde och smak. Något avsteg från kravet på lika standard kunde detta knappast innebära. Denna rekommendation av dyrortskommittén följde socialstyrelsen vid 1946 års undersökning beträffande sill och strömming. På orter från vilka erhållits notering endast på endera av dessa fiskslag användes den lämnade uppgiften. I de fall där båda fisksorterna noterats användes endast det lägsta priset. Ett liknande förfaringsätt synes böra tillämpas även vid en kommande undersökning, när det gäller sådana »närbesläktade» varuslag.

Vid 1946 års undersökning togs hänsyn till förekomsten av olika spistyper. Eftersom stora skillnader förelågo i pris per värmeenhet mellan de olika bränsleslagen vid ifrågavarande tidpunkt, fick denna uppdelning en viss betydelse för resultatet.

De sakkunniga ha funnit denna vid 1946 års undersökning tillämpade metod i princip riktig och framhålla härom följande.

Fortfarande torde prisskillnaderna per värmeenhet mellan de olika bränslesorterna vara så stora, att det är nödvändigt att taga hänsyn till den olika förekomsten orterna emellan av skilda spistyper. I orter med gasverk är det naturligt att förbrukningen av gas har stor betydelse, men även elkraften användes numera ofta på sådana orter som matlagningsbränsle. När det gäller att bestämma fördelningen mellan de olika bränsleslagen, finns det numera betydligt bättre uppgifter än som förelåg år 1946. De vid 1945 års bostadsräkning inhämtade uppgifterna om spisar hade nämligen ännu icke hunnit bearbetas, då 1946 års bränslekalkyler utfördes. Med utgångspunkt härifrån och med stöd av uppgifter från gasverksföreningen och elverksföreningen m. fl. bör en mera tillfredsställande uppdelning numera kunna verkställas.

Priset per enhet är ofta beroende av konsumtionens storlek. Detta gäller främst elkonsumtionen, där man ofta vid större förbrukning tillämpar tariffer, som är uppbyggda dels med fasta av förbrukningen oberoende avgifter (grundavgift och abonnentavgift) och dels med en rörlig förbrukningsavgift per kWh. Det är därför av betydelse att den kvantitet, på vilken beräkningen kommer att grundas, blir riktigt avvägd. Det bör ankomma på socialstyrelsen att göra denna avvägning med ledning av vid tiden för undersök-

ningen tillgängliga uppgifter om konsumtionens storlek. Liksom år 1946 bör vid elkökning kostnaderna härför och för belysning m. m. räknas tillsammans.

I remissutlåtandena har de sakkunnigas förslag, att två budgetar, en Stockholmsbudget och en landsbygdsbudget, skola komma till användning vid dyrortsjämförelsen, tillstyrkts i ett stort antal fall. Kritiska synpunkter ha dock anförts i några utlåtanden.

Socialstyrelsen, dyrortsnämnden, Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation framhålla, att en fördel med den nya metoden är, att osäkerheten i de prisstatistiska jämförelserna åskådliggöres, varigenom den ofrånkomliga skälighetsprövningen klarare framstår som nödvändig. Skapandet av större enhetliga områden torde också underlättas härigenom.

Socialstyrelsen anser dock, att vissa svårigheter komma att uppstå, samt anför härom.

Vissa bedömningssvårigheter torde göra sig gällande vid tillämpningen. Särskilt torde svårigheter att tillämpa teorin komma att uppstå för den stora massan av städer och tätorter, vilka förutsättas få en individuell placering i fråga om bostadsposten. Tyvärr är metodens praktiska tillämpning icke på något sätt utredd av de sakkunniga, varför det för närvarande är svårt för styrelsen att bedöma metodens fördelar och nackdelar. *Socialstyrelsen* vill emellertid tillstyrka, att metoden kommer till användning.

I den promemoria, som *Landsorganisationen* fogat vid sitt yttrande, anføres i detta sammanhang bland annat följande.

Även om det otvivelaktigt ligger något riktigt i de sakkunnigas tankegång på denna punkt, kan man hysa betänkligheter mot att bygga de två för varje ort parallella beräkningarna på de extrema budgettyper, som representeras av å ena sidan Stockholm och å andra sidan landsbygden. Ingendera av dessa budgetar blir representativ för den stora massan av löntagare, som varken bor i Stockholm eller på landsbygden. Tämlichen underligt måste det komma att verka att en medelstor stads, exempelvis Eskilstunas, levnads-kostnader i förhållande till Stockholms skulle beräknas på grundval av en landsbygdsfamiljebudget. Vad som i princip förefaller att vara den riktiga metoden skulle i stället vara att ha en budget för varje ort och sedan beräkna ortens dyrhet genom att på denna budget tillämpa ortens priser jämförda med medelpriset för hela landet på varje särskild vara. Det är emellertid praktiskt ogörligt att få fram en fullständig budget för varje ort. Däremot synes det inte omöjligt att arbeta med ett mindre antal budgetar, t. ex. en för södra och en för norra Sveriges landsbygd, en för småorter, en för medelstora städer och en för Stockholm. Dessa skulle sedan — alltjämt med komplettering ortsvis av bostadsposten — tillämpas enligt nyssnämnda schema; d. v. s. ortens egen kostnad för denna budget skulle jämföras med vad densamma skulle bli om priserna på varje vara utgjordes av varans medelpris för hela landet. Om man fortfarande ville tillgodogöra sig det pedagogiska värdet av två dyrhetstal för varje ort, kunde man givetvis även använda Stockholmsbudgeten, landsbygdsbudgeten eller en medelbudget för hela landet och beräkna ortens dyrhet även på denna grundval, men det främsta vitsordet finge dock ges åt den siffra som framkomme enligt denna vissriligen schematiserade »ortsvägningsmetod».

Handelskammaren i Karlstad framhåller följande synpunkter.

Utan närmare motivering förutsätta de sakkunniga, att de båda budgetarna böra representera ytterligheter i levnadsvanor och dessa ytterligheter lämpligen utgöras av Stockholm och den egentliga landsbygden. Handelskammaren finner mera rimligt och bättre i överensstämmelse med tidigare överväganden på området att välja två budgetar så, att avvikelserna i de faktiska konsumtionsvanorna från endera av dessa budgetar för landet i dess helhet bli så små som möjligt. I stället för ytterligheterna, Stockholm och landsbygden, borde väljas två mellanformer, exempelvis genomsnittet för tätorter med över 10 000 invånare och genomsnittet för de mindre tätorterna jämte landsbygden. Genom att välja ytterligheterna Stockholm och landsbygden kommer kontakten med de faktiska konsumtionsvanorna att försvagas i stället för att stärkas. De faktiska konsumtionsvanorna i alla samhällen av en storlek från Göteborg ned till tätorter å 1 000 innevånare skulle icke alls inverka på budgetsammansättningen. Inom sådana områden bor dock det största antalet av de befattningshavare, som berövas av dyrortsgrupperingen. Därtill kommer, att man kan befara, att spännvidden mellan de två indextalen för samma orsts dyrhet kommer att ökas, ju mindre orten är.

Riksräkenskapsverket ifrågasätter, huruvida icke de olika budgetarna för Stockholm och landsbygden med tanke på den stora olikheten i konsumtionsvanorna komma att lämna mycket olikartade indextal för orterna.

Förslaget att en konsumtionsundersökning på landsbygden skall igångsättas under år 1951 har tillstyrkts i flertalet yttranden.

Dyrortsnämnden framhåller, att en konsumtionsundersökning på landsbygden är av betydelse i olika sammanhang.

En konsumtionsundersökning på landsbygden är önskvärd ej enbart för att få material till själva sammanvägningen (budgetsiffror). Även i andra sammanhang vid dyrortsundersökningen behövas mera aktuella och omfattande uppgifter om landsbygdens levnadsförhållanden än som för närvarande föreligga. Genom en konsumtionsundersökning torde viktiga uppgifter kunna erhållas rörande bostadsförhållanden m. m. De sakkunniga uttala t. ex. den förhoppningen, att värdefulla uppgifter därigenom skola komma fram rörande egnahemskostnaderna samt att undersökningen skall ge viss vägledning rörande resekostnaderna. Till sist vill nämnden understryka, att en konsumtionsundersökning på landsbygden vore av stort värde även ur sociologisk synpunkt. Nämnden får med hänvisning till det sagda tillstyrka förslaget om en konsumtionsundersökning på landsbygden.

Tjänstemännens centralorganisation tillstyrker konsumtionsundersökningen på landsbygden och framhåller att den bör erhålla en så bred omfattning som möjligt så att den kan giva en god grund för bedömningen av de speciella problem, som sammanhänga med t. ex. beräklandet av bostads-posten och uppskattningen av resettilläggens storlek. *Länsstyrelsen i Kristianstads län* understryker under hänvisning till att någon undersökning av konsumtionsvanorna på landsbygden icke ägt rum sedan 1933, att den föreslagna landsbygdsundersökningen bör komma till stånd.

I flera remissutlåtanden har ifrågasatts, om icke en konsumtionsundersökning är nödvändig även i tätorter (Stockholm) med hänsyn till de för-

ändringar i priser och konsumtionsvanor, som ha inträtt sedan år 1948. *Generalpoststyrelsen* framhåller härom följande.

Medan behovet av ett rikligt prismaterial nu skjutes något i bakgrunden, föreslås att budgetfrågan ägnas en ingående uppmärksamhet. Detta betraktelsesätt synes i princip vara riktigt och överensstämmer även med de av de sakkunniga uppdragna riktlinjerna. Det synes därför anmärkningsvärt, att de sakkunniga av olika, ej klart redovisade orsaker avstå från att föreslå en ny konsumtionsundersökning för tätorterna. Såvitt kan bedömas med ledning av det i betänkandet redovisade materialet är det angeläget, att den Stockholmsbudget, som framlagts, kontrolleras och i förekommande fall justeras, så att den i möjligaste mån blir fullt jämförbar med den budget för landsbygden, som skall utarbetas. En konsumtionsundersökning för tätorterna torde utan större svårigheter kunna inpassas i det tidsschema, som uppgjorts för dyrortsgrupperingen.

Tjänstemännens centralorganisation, som i likhet med flera andra remissinstanser anför liknande synpunkter, ifrågasätter om icke åtminstone en mindre konsumtionsundersökning för Stockholms vidkommande borde äga rum samtidigt med undersökningen på landsbygden.

Lantbruksstyrelsen berör frågan om tidpunkten för konsumtionsundersökningen samt anför.

Otvivelaktigt kommer den dyrtid, som nu inträtt och som sedan någon tid tillbaka givit sig tillkänna genom avsevärda prishöjningar på ett stort antal varor och tjänster, att medföra vissa förändringar i konsumtionsvanorna. Styrelsen lämnar frågan öppen, huruvida den omständigheten, att den föreslagna konsumtionsundersökningen för landsbygden företages vid en tidpunkt, då en anpassning av konsumtionen efter dyrtiden pågår, kan få betydelse för slutresultatets giltighet på längre sikt. Vid den ifrågasatta justeringen av det föreliggande materialet för Stockholmsbudgeten torde hänsyn böra tagas såväl till inträffade prisförändringar som till denna anpassningsprocess. Vad landsbygden beträffar bör uppmärksammas att levnadsförhållandena där kunna förväntas bli förbättrade i snabb takt genom de betydande kapitalinvesteringar, som gjorts och komma att göras för olika ändamål såsom nybyggnad och bostadsförbättring inklusive elektrifiering och installation av vatten- och avloppsledningar, varigenom bostadsstandarden inom en snar framtid kan beräknas uppnå en nivå, som i stort sett blir likvärdig med tätorternas.

De sakkunnigas förslag, att budgetarna icke skola begränsas till vissa familjetyper och inkomstklasser utan avse genomsnitt, har berörts i ett par utlåtanden.

Tjänstemännens centralorganisation (TCO), som jämte andra tillstyrker detta förslag, framhåller ytterligare i detta sammanhang följande.

De sakkunniga förorda, att den budget, som skall användas vid dyrortsundersökningen, skall grundas på uppgifter från samtliga hushåll som äro medtagna i konsumtionsundersökningen, dock med undantag av hushåll som bedriva egen rörelse och jordbrukarhushåll. TCO vill ifrågasätta en utvidgning av denna inskränkning, nämligen till hushåll, vars livsmedelsförsörjning i mera betydande utsträckning tillgodoses genom egen produktion, utan att jordbruk etc. direkt föreligger.

Särskilda poster i budgeten.

De sakkunniga ha ägnat särskild uppmärksamhet åt de speciella problem, som möta vid beräkningen av ett par huvudposter i budgeten, nämligen bostad, skatter, övriga utgifter samt resetillägg.

a) Bostad.

Dyrortssakkunniga ha uttalat, att man har anledning räkna med att bostadskostnaderna äro lägre i de södra delarna av landet än i de norra men också att de växla avsevärt mellan mindre och större orter. På grund härav är man enligt de sakkunnigas mening fortfarande hänvisad till att beräkna bostadskostnaderna i stort på samma sätt som skedde vid 1946 års undersökning, d. v. s. åtminstone för var och en av det stora flertalet tätorter och i övrigt för större, lämpligt avgränsade områden.

Riktpunkten vid jämförelse av bostadskostnaderna — liksom vid alla andra element i dyrortsjämförelsen — bör vara den lika standarden. De sakkunniga framhålla emellertid, att det i praktiken visat sig vara förenat med betydande svårigheter att på ett tillfredsställande sätt upprätthålla denna princip, trots det mycket omfattande statistiska material, som föreläggat från de stora bostadsräkningarna. Förklaringen härtill ligger främst i bostadsbeståndets starkt skiftande karaktär på olika orter. Vid den senaste dyrortsundersökningen gick man till väga på så sätt, att man ur bostadsräkningsmaterialet först utrensade s. k. bristlägenheter samt de största och minsta lägenheterna och därefter indelade återstoden i 9 grupper efter rumsantal och förekomsten av centralvärme och badrum (3 storleksgrupper kombinerade med 3 kvalitetsgrupper). Härom anför de sakkunniga.

Nämnda indelning avsåg att eliminera kvalitetsolikheternas inflytande på dyrortsjämförelsen. Det är omöjligt att säga, i vilken utsträckning detta lyckades. Man kan lätt peka på en rad andra egenskaper, som påverkar en bostads kvalitet och hyra, exempelvis dess golvyta, dess ålder, dess förekomsten av wc, hiss, kylskåp etc. I den mån signifikativa skillnader i dessa avseenden finns mellan lägenhetsbeståndet på olika orter, ger en jämförelse av medelhyrorna inom de tidigare tillämpade kvalitetsgrupperna ett mindre gott mått på dyrortsskillnaderna. Om man å andra sidan skärper kvalitetsindelningen och utökar antalet grupper mera väsentligt, kommer man snabbt till den punkt, då i varje fall på mindre orter antalet lägenheter i varje grupp blir så ringa, att slumpartade faktorer får ett alltför stort inflytande.

Med hänsyn till det anförda ha de sakkunniga begränsat sina överväganden rörande *komplettering av kvalitetsindelningen* till att gälla tre faktorer, nämligen yltorleken, åldern och förekomsten av wc. Dessa överväganden ha resulterat i ett positivt förslag enbart beträffande den sistnämnda kvalitetsfaktorn. Under hänvisning till att frekvensen av lägenheter utan wc är starkt växlande å olika orter samtidigt som hyresskillnaderna mellan lägenheter med och utan wc ofta äro betydande ha de sakkunniga föreslagit, att vid kvalitetsindelningen hänsyn skall tagas även till förekomsten av wc, och förorda därför två nya kvalitetsgrupper eller samman-

lagt fem. Om antalet storleksgrupper bibehålles oförändrat, erhållas då sammanlagt femton i stället för tidigare nio lägenhetsgrupper.

För att kunna belysa det aktuella hyresläget på ett lika ingående och tillfredsställande sätt som år 1945 erfordras en helt ny hyresräkning. Då emellertid en sådan skulle bli både dyrbar och tidsödande, ha de sakkunniga stannat för att föreslå en *framskrivning av 1945 års hyressiffror* på grundval av uppgifterna i hyresnämndernas handlingar. En sådan framskrivning kan givetvis ej giva en lika fullständig redovisning av det aktuella läget på hyresmarknaden som en hyresräkning. I en del hyresnämnder saknas vissa för en sådan framskrivning önskvärda uppgifter. I regel torde dock, framhålla de sakkunniga, de saknade uppgifterna — i den mån de icke kunna erhållas på annat sätt — ej få någon avgörande betydelse för ortens hyrestal. Om detta likväl på enstaka orter skulle visa sig vara fallet, bör en hyresräkning företagas på dessa orter.

Undersökningen på grundval av hyresnämndernas handlingar bör enligt de sakkunnigas förslag igångsättas snarast möjligt under år 1951 och omfatta tiden från november 1945 fram till och med år 1951. Undersökningen bör handhavas av socialstyrelsen i samråd med statens hyresråd.

Beträffande *beräkningen av bostadsposten på orter utan egentlig hyresmarknad* framhålla de sakkunniga i huvudsak följande.

För alla orter, vilkas hyresmarknad var av för ringa omfattning för att vägda hyrestal skulle kunna beräknas, tillämpades vid 1946 års undersökning generella tal för olika områden. Den s. k. grafiska metoden, som efter förord av socialstyrelsen därvid kom till användning för hela landet utom för Stockholms förortsområde — där det generella talet bestämdes som medeltalet för där belägna mindre hyresräknade orter i nära överensstämmelse med en äldre metod — byggde på sambandet mellan bostadskostnaden och en orsts folkmängd inom geografiskt bestämda områden. Sambandet bestämdes genom en enkel regressionslinje. I princip kunde man på denna linje avläsa bostadskostnaden för varje orstsstorlek. Denna tankegång fullföljdes emellertid icke, utan man antog att bostadskostnaderna för orter med 1 500 invånare kunde anses representativa för alla mindre orter och den rena landsbygden och lät därför denna bostadskostnad utgöra det generella hyrestalet för respektive områdes icke hyresräknade orter.

Det använda förfaringssättet rymmer flera godtyckliga moment. Antagandet att det inom vissa geografiska områden skulle finnas ett bestämt samband mellan bostadskostnaderna och ortens folkmängd, gällande såväl småorter som större städer, är tvivelaktigt, vilket minskar värdet av regressionsanalysen. Denna kan kanske försvaras, så länge man håller sig till orter, vilka icke alltför mycket varierar i storlek, men knappast när man tillämpar den på låga extremvärden.

Vid utförandet av 1946 års undersökning hade man tillgång endast till uppgifter från orter med minst 1 000 invånare och detta förhållande kan antagas ha utövat inflytande på det använda tillvägagångssättet. Emellertid fanns i materialet från 1945 års bostadsräkning även uppgifter rörande hyresförhållandena i de minsta tätorterna och på den egentliga landsbygden, ehuru dessa uppgifter då icke hunnit bearbetas. Numera har dylik bearbetning utförts, och vissa beräkningar på grundval av dessa uppgifter har framlagts av bostadsräkningen.

Då det är av intresse att jämföra de på observerade hyresvärden framräknade talen för de olika områdena och motsvarande generella tal vid 1946 års undersökning, ha dessa tal av de sakkunniga sammanställts i följande tabell.

Hyresindextal för olika områden enligt olika beräkningsmetoder.

Stockholm = 100.

	Genomsnittsvägningsmetoden		Ortsvägningsmetoden (med uppdeln. på lägenheter med och utan wc)	
	Enligt grafiska metoden ¹	Vanligt genomsnitt ²	Enligt grafiska metoden ¹	Vanligt genomsnitt ²
Stockholms förortsområde	³ (61·8)	69·5	³ (67·4)	78·2
Östra Sverige	48·3	37·0	51·7	48·6
Småland och öarna	40·2	32·8	44·5	42·3
Södra Sverige	45·6	36·7	47·3	46·0
Västra Sverige	45·6	37·6	48·9	46·3
Nedre norra Sverige	47·1	37·9	51·3	45·0
Övre norra Sverige	58·0	41·5	63·0	51·1

Rörande tabellens innehåll anför de sakkunniga följande.

Som synes av tabellens vänstra del ligger det använda generella talet betydligt högre i alla områden utom i Stockholms förortsområde, där förhållandet är omvänt. De lägre talen inom de förstnämnda områdena förklaras emellertid till en del av kvalitetsolikheter, som med den använda kvalitetsuppdelningen kan förekomma. Sålunda har en undersökning visat, att inom kvalitetsgrupp 1 och 2 (lägenheter med cv) wc förekommer endast i ett relativt litet antal lägenheter på de mindre orterna, medan förhållandet är det motsatta i de större städerna. Eftersom generella tal, som beräknas med hjälp av den grafiska metoden, påverkas av hyresförhållandena även på de största orterna, kan som nämnts kvalitetsolikheter ha spelat in i någon utsträckning. Tages vid kvalitetsuppdelningen, såsom vi föreslagit, hänsyn även till förekomsten av wc, elimineras väsentligen denna felkälla. Så har skett och samtidigt har enligt det föregående ortsvägningsmetoden tillämpats. Resultatet framträder i tabellens högra del. Som synes ligger fortfarande de på faktiska hyresuppgifter beräknade indextalerna lägre än de med den grafiska metoden erhållna, men skillnaderna är mera väsentliga endast i avseende på norra Sverige. På grund av den senare metodens svagheter hör den möjlighet att bygga på observerade hyreskostnader, som numera finns, utnyttjas.

De sakkunniga förorda under hänvisning till det anförda, att man skall utgå från de numera tillgängliga uppgifterna om faktiska bostadskostnader i småorter och på landsbygden. Därvid böra alla uppgifter inom ett större geografiskt område sammanvägas efter samma metoder som eljest tillämpas inom varje hyresräknad större ort. Gränsen torde kunna bibehållas vid 1 500 invånare, d. v. s. för större orter beräknas särskilt hyrestal.

¹ Invånarantalet låst vid 1 500.

² Grundar sig på material från tätorter med mindre än 1 000 invånare samt från egentlig landsbygd.

³ Separat beräkning.

Sedan medelhyrorna för olika lägenhetskategorier beräknats, återstår frågan om hur *sammanvägningen* av dessa till ett genomsnittligt hyrestal på varje ort skall ske. Vid 1946 års undersökning uträknades i enlighet med förslag av 1943 års dyrortskommitté för varje ort en vägd medelhyra för de nio lägenhetsgrupperna, varvid varje grupp tilldelades en vikt, som motsvarade dess andel av lägenhetsbeståndet inom samtliga hyresräknade orter (genomsnittsvägningsmetoden). Vid beräkningen av dessa vikter togs hänsyn icke blott till antalet i öppna marknaden uthyrda lägenheter utan även till antalet bostadsrättslägenheter.

I sitt remissyttrande över dyrortskommitténs förslag föreslog Landsorganisationen en annan metod för sammanvägning av hyrestalen. Denna metod — ortsvägningsmetoden — innebar, att för var och en av de nio lägenhetsgrupperna skulle beräknas en serie indextal, utvisande hyresnivån på varje ort i förhållande till den för riket genomsnittliga hyran för respektive kvalitets- och storleksgrupp. Beräkningen av varje ords relativa hyresnivå i förhållande till ett genomsnitt för hela landet borde ske på grundval av ortens eget bestånd av lägenheter i olika kvalitetsgrupper under antagande att beståndet hade samma sammansättning i hela landet som på orten i fråga.

De sakkunniga framhålla härom bl. a. följande.

Upprätthållandet av »lika standard»-kravet gör, att man måste basera hyresjämförelsen på ett och samma bostadsbestånd på de orter, som i första hand skall jämföras. I fråga om övriga varor i budgeten har vi tidigare förordat, att dyrortsjämförelsen bör baseras alternativt på en Stockholmsbudget och på en landsbygdsbudget. I analogi härmed borde bostadskostnadsjämförelsen ske på grundval av bostadsbeståndets sammansättning i Stockholm respektive på landsbygden. En jämförelse med utgångspunkt från Stockholm låter sig väl genomföra, enär bostadsbeståndets sammansättning där är känd. Vid en jämförelse i »andra riktningen» uppkommer däremot vissa komplikationer.

Om 1945 års bostadsräkning kan framskrivas, kommer man visserligen att för varje enskild ort med hyresnämnd äga kännedom om lägenhetsbeståndets sammansättning. På grundval härav skulle man kunna tänka sig att utvidga den dubbla vägningen på så sätt, att man för varje sådan ort gjorde hyresjämförelsen dels på grundval av bostadsbeståndet i Stockholm dels på grundval av bostadsbeståndet på orten i fråga. Det senare tillvägagångssättet skulle överensstämma med den av LO rekommenderade ortsvägningsmetoden. En svårighet uppstår emellertid härvidlag. Vål är det möjligt att beräkna ett indextal, som anger relationen mellan hyresnivån i Stockholm och på orten, men den vikt, som i totalbudgeten skall tilldelas bostads-posten, är därmed inte bestämd. Full konsekvens skulle härvidlag kräva, att man kände den fullständiga konsumtionssammansättningen på dessa orter. Denna känner vi emellertid endast i begränsad utsträckning för enskilda orter. Vi finner det likväl önskvårt att särskilda bostadsindextal beräknas både på grundval av Stockholms och de enskilda orternas bostadsbestånd och förordar, att det överlåtes till socialstyrelsen att avgöra, hur dessa indextal på bästa sätt skall sammanvägas med övriga budgetposter.

De regionala hyrestalen böra invägas i totalbudgeten med den genomsnittliga bostadsprocent som erhålles ur konsumtionsundersökningen för Stockholm respektive ur den av oss förordade konsumtionsundersökningen för landsbygden.

Eftersom bostadsräkningsmaterialet icke innehåller några kostnadsuppgifter för *bostadsrättslägenheter och egnahem*, ha dessa icke kunnat inräknas på samma sätt som hyreslägenheterna. Bostadsrättslägenheterna ha vid 1946 års dyrortsundersökning antagits draga samma kostnad som vanliga hyreslägenheter i samma kvalitetskategori. Man har med andra ord tagit hänsyn till bostadsrättslägenheterna vid sammanvägningen av medelhyrorna i olika kvalitetsgrupper till ortsmedelstal men inte vid dessa medelhyrornas fastställande. Samma förfaringssätt bör enligt de sakkunnigas mening tillämpas också i fortsättningen. Särskilt betydelsefullt blir detta vid tillämpning av ortsvägningsmetoden på orter med ett betydande bestånd bostadsrättslägenheter. De sakkunniga framhålla även, att det i detta sammanhang spelar en viss roll, under vilken tid beståndet av bostadsrättslägenheter tillkommit, och att socialstyrelsen synes böra få fria händer att göra en viss uppdelning efter ålder.

Av en tabell i betänkandet (SOU 1951: 7, s. 71) framgår, att större delen av bostadsbeståndet på landet och i små tätorter utgöres av egnahem. Här-om uttala de sakkunniga bl. a. följande.

Utan tvivel vore det i hög grad önskvärt, om man på ett eller annat sätt kunde erhålla uppgift om bostadskostnaderna för egnahem och taga vederbörlig hänsyn härtill vid dyrortsgrupperingen. Bostadsräkningen innehåller inga uppgifter härom och varje beräkning eller ens uppskattning av de genomsnittliga egnahemskostnaderna stöter på stora svårigheter. De faktiska bostadskostnaderna även för dem som bor i identiska egnahem ställer sig mycket olika beroende på variationer i byggnadskostnader, belåningsvillkor, tidpunkten för förvärvet osv. Den betydande stegring av fastighetsvärdena, som ägt rum sedan 30-talet, måste också beaktas i detta sammanhang. En tänkbar väg vore att inhämta uppgifter om egnahemskostnaderna i samband med en allmän, tillräckligt brett upplagd konsumtionsundersökning.

Ett hänsynstagande till egnahemmen på samma sätt som i fråga om bostadsrättslägenheter anse de sakkunniga mindre tillrådligt.

Den vid 1946 års undersökning framräknade bostadsposten avsåg nettohyra utom *bostadsbränslekostnaden*. Där de uppgivna hyrorna inkluderade antingen det s. k. normalbränslet eller också den totala bränslekostnaden, måste nettohyrorna framräknas genom avdrag för bränslekostnaderna.

De sakkunniga uttala, att dylika konstruktioner äro i avsevärd grad osäkra och att man därför bör använda en metod, som i så liten utsträckning som möjligt påfordrar sådana åtgärder.

Enligt de sakkunnigas mening böra alla hyreskostnader medräknas i bostadsposten. Kostnaden för lägenheternas uppvärmning bör sålunda påföras i samtliga fall — alltså även icke cv-lägenheter. För de stora grupperna cv-lägenheter med »normalbränsle» eller »helt exklusive» bränsle måste man stanna för någon av de förefintliga bränsleklausulerna och efter denna beräkna de bränsletillägg, med vilka hyrorna ökas. När det gäller att avgöra vilken bränsleklausul, som skall användas på de olika orterna, synes socialstyrelsen böra utnyttja de uppgifter, som finnas hos hyresrådet rörande bränsleklausulerna. Styrelsen bör härvid även överväga, i vad mån hänsyn

kan tagas till den olika förekomsten av varmvatten, koks- och oljeeldning m. m.

Även beträffande de återstående grupperna — cv-lägenheter för vilka hyran omfattar samtliga bränslekostnader samt lägenheter utan cv — beröra de sakkunniga vissa svårigheter vid beräkningen av bränslekostnaderna. Här om torde få hänvisas till betänkanDET (SOU 1951: 7, s. 78).

De sakkunniga ha sammanfattat sitt förslag till bostadspostens beräkning på följande sätt.

Bas för beräkningen är 1945 års bostadsräkning. Bostadsbeståndets kvantitativa sammansättning framskrivs med hjälp av hyresnämndernas uppgifter och bostadsstyrelsens statistik över den årliga byggnadsverksamheten. För orter med hyresnämnd erhålles uppgift om hyrornas förändringar och om hyrorna i nybyggda hus från dessa nämnder. För tätorter utan hyresnämnd är man vad gäller hyresutvecklingen efter 1945 sannolikt hänvisad till en kompletterande hyresräkning för ett antal mindre tätorter. Även de för landsbygden för år 1945 erhållna regionala bostadskostnaderna måste naturligtvis framskrivas, så att de hänföra sig till samma tidpunkt som bostadskostnaderna för tätorterna. Denna framskrivning kan icke bygga på särskilda uppgifter från hyresnämnder, helt enkelt därför att sådana saknas. Någon särskild hyresräkning för landsbygden synes ej heller kunna komma i fråga. Man blir därför hänvisad till ett schematiskt tillvägagångssätt. I första hand torde man kunna förutsätta att bostadskostnaderna på landsbygden sedan år 1945 i stort sett förändrats likformigt med bostadskostnaderna å de minsta tätorterna, närmast sådana utan hyresnämnd, om vilkas förhållanden upplysningar eventuellt kommer att erhållas genom den kompletterande hyresräkningen. I andra hand bör undersökas, om konsumtionsundersökningen för landsbygden kan utnyttjas för detta ändamål. För nybyggnadsproduktionen av hyreslägenheter på landsbygden, som är känd till sin storlek, bör begagnas samma hyror som för motsvarande lägenheter å de minsta tätorterna.

Bostadsrättslägenheter bör åsättas samma hyrestal som på orten (inom regionen) befintliga jämförbara hyreslägenheter.

Beträffande egnahem bör socialstyrelsen undersöka, om man ej ur konsumtionsundersökningarna kan erhålla hållpunkter för en bedömning av de faktiska egnahemskostnaderna. Skulle detta ej leda till positivt resultat, är man alltjämt nödsakad att utesluta egnahem ur bostadskostnadsberäkningen.

Vid remissbehandlingen har bostadspostens beräkning i hög grad uppmärksamats. Olika synpunkter och önskemål ha framförts.

Den föreslagna *utökningen av kvalitetsindelningen* har tillstyrkts i flertalet yttranden, men vissa reservationer ha även framförts.

Dyrortsnämnden instämmer i förslaget men framhåller samtidigt, att andra betydande faktorer (t. ex. husets ålder) finnas, till vilka hänsyn icke ansetts kunna tagas.

Statskontoret framför liknande synpunkter samt ifrågasätter, huruvida merarbetet genom den föreslagna utökningen av kvalitetsindelningen verkligen motsvarar fördelarna därmed.

I den promemoria, som *Landsorganisationen* bifogat sitt yttrande, framhålls bland annat följande.

Med tillfredsställelse konstateras att de sakkunniga föreslå förbättringar i metoderna för beräkning av hyreskostnadsposten i enlighet med den metod, som föreslogs i LO:s yttrande över 1943 års dyrortsutredning. De ha dock avvisat en numera möjlig ökad precision i beräkningen av hyran i förhållande till kvaliteten. Denna skulle fordra en uppdelning på flera kvalitetsgrupper, och det säges att vissa grupper på en del orter då blir representerade av ett så litet antal lägenheter, att man riskerar stora slumpfeler. Denna invändning är påtagligen inte hållbar, om man tillämpar ortsvägningsmetoden vid beräkningen av ortens hyreskostnadsnivå; i så fall får nämligen den lägenhetstyp, vars låga antal lägenheter skulle kunna uppvisa tillfällighetsbetonade extremvärden för hyran, endast just så liten vikt i jämförelse med andra orter, som dess obetydliga storlek betingar. Endast om gruppen »vägs in» med en större vikt — något som kan bli fallet med hittills tillämpad metod, som går ut på att varje grupp gives den vikt som betingas av dess genomsnittliga andel av bostadsbeståndet i hela landet — föreligger risk att dylika extremvärden hos ett fåtal lägenheter skulle påverka ortens beräknade genomsnittshyra på ett oriktigt sätt. Detta kan också bli fallet i den ena av de två dyrhetsberäkningar, som enligt de sakkunniga skulle göras för varje särskild ort; därvid skulle nämligen beräknas vad en konsumtion av stockholmstyp skulle kosta på den enskilda orten, och då kunde på nyss nämnt sätt en viss lägenhetsgrupp, som har stor betydelse i Stockholm, komma att åsättas ett extremt högt eller lågt hyresvärde, hämtat från ett par enstaka lägenheter på den ort som beräkningen i varje särskilt fall gäller. Felrisiker av detta slag torde f. ö. vara avsevärda redan vid nu föreslagen uppdelning på nio kvalitetsgrupper.

Socialstyrelsen förordar ett bibehållande av den tidigare använda kvalitetsindelningen.

För att söka eliminera kvalitetsolikheternas inflytande på dyrortsjämförelsen, vilket vid fasthållande av principen om lika standard framstår som angeläget, är det visserligen motiverat med en utvidgad kvalitetsdifferentiering. *Socialstyrelsen* är dock tveksam i fråga om möjligheterna att vid den summariska hyresframskrivning från 1945, som skall ske på grundval av hyresnämndernas uppgifter, göra en så ingående differentiering på 15 lägenhetsgrupper, som de sakkunniga föreslagit. *Styrelsen* anser det vara en alltför stor risk att vid en snabbundersökning av detta slag belasta hyresnämnderna med krav på alltför många uppgifter. En utökning av antalet grupper medför, åtminstone för de mindre orternas vidkommande, större osäkerhet i resultaten. *Styrelsen* vill för övrigt erinra om att den spaltning av kvalitetsgrupperna »med cv utan badrum» och »utan cv» i lägenheter med och utan wc, som vid 1945 års bostadsräkning genomförts vid bearbetningen för större orter, icke har verkställts vid hyresundersökningen på de minsta tätorterna (under 1 000 inv.) och den egentliga landsbygden. Visserligen består dessa grupper huvudsakligen av lägenheter utan wc och kunde i sin helhet hänföras till denna grupp, men detta förfarande medför, att hyrestalen för landsbygden blir något högre än om man haft möjlighet att uppdelat landsbygdens bostadsbestånd på samtliga 15 lägenhetsgrupperna, ett förhållande som borde beaktas vid skälighetsprövningen. *Socialstyrelsen* förordar därför ett bibehållande av de vid 1946 års undersökning använda nio lägenhetsgrupperna.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län framhåller, att bostadskostnaderna visserligen variera mellan olika orter, men att skillnaderna ofta bero på standardolikheter. *Länsstyrelsen* anför vidare.

Med hänsyn till att beräkningarna av levnadskostnaderna såvitt möjligt skola avse samma standard är det angeläget att använda beräkningsmetoder som så långt är görligt eliminera felkällorna i avseende på olikheter i bostädernas beskaffenhet. Detta synes bäst kunna ske genom att bostadskostnaden i förevarande hänseende beräknas efter nybyggnadskostnaderna för en likvärdig lägenhet med tillägg av tomtkostnad. Principiellt synes en dylik grund vara riktig, eftersom bostadskapitalet kräver skäligen förräntning i samma grad varhelst en byggnad är belägen. Denna förräntning måste baseras på anskaffningskostnaden; ränteläget i landet är praktiskt taget överallt lika. Till en sålunda beräknad förräntningskostnad finge givetvis läggas kostnader för underhåll och drift, vilka äro varierande alltefter löneläget å respektive orter.

Länsstyrelsen i Gotlands län framhåller, att jämförelsen bör grundas på hyreskostnaderna för en nybyggd standardlägenhet.

Vad särskilt bostadskostnaderna beträffar ha de sakkunniga framhållit, att riktpunkten vid jämförelsen av dessa — liksom för dyrortsjämförelsen i övrigt — bör vara den lika standarden. I praktiken har det emellertid, enligt de sakkunniga, visat sig vara förenat med betydande svårigheter, att på ett tillfredsställande sätt upprätthålla denna princip, trots det mycket omfattande statistiska material, som förelegat från de stora bostadsräkningarna. Ledamoten i 1943 års dyrortskommitté Hj. R. Nilsson anvisade en lösning, som av länsstyrelsen förordades böra komma till användning, nämligen att beräkning skulle göras av hyreskostnaden för nybyggd standardlägenhet på alla orter i riket. Denna väg synes länsstyrelsen fortfarande böra väljas.

Liknande synpunkter ha även framförts av *länsstyrelserna i Södermanlands och Kronobergs län*. Den förstnämnda länsstyrelsen framhåller sålunda bland annat, att hyresuppgift för bostäder utan cv och wc lämpligen kan uteslutas, när sådana bostäder ej stå till buds. Enligt länsstyrelsens mening förhåller det sig snarare så, att statstjänstemännen inom personalstater med relativt täta förflyttningar, åtminstone i landsorten, i regel se sig nödsakade förhyra bostäder av högsta kvalitetsklass i nybyggda hus. Hyran blir i så fall ej mycket lägre än den som gäller för liknande bostad i Stockholm.

De sakkunnigas förslag, att någon ny allmän hyresräkning icke skall företagas utan att i stället aktuella hyressiffror i första hand skola erhållas genom en *framskrivning av 1945 års hyressiffror* genom en bearbetning av hyresnämndernas handlingar, har ägnats stor uppmärksamhet vid remissbehandlingen.

Dyrortsnämnden har förklarat sig ense med de sakkunniga om att en ny hyresräkning, omfattande alla orter med hyresmarknad, i dagens läge icke kan motiveras ur dyrortssynpunkt.

Socialstyrelsen framhåller härom bland annat följande.

Då de sakkunnigas undersökningar visat, att detta är en framkomlig metod, anser socialstyrelsen, att den bör användas, även om styrelsen har anledning att förutse, att den kommer att bjuda på många svårigheter. Det schematiska beräkningssätt av landsbygdshyrorna, som de sakkunniga föreslagit, innebärande att dessa framskrivas med samma ökningsprocent, som erhålles för de minsta tätorterna, kan knappast ge ett exakt resultat. På

grund av den flyttning, som alltjämt äger rum från landsbygd till tätorter, har styrelsen anledning antaga, att det har ägt rum en starkare press på hyrorna i tätorterna än på landsbygden sedan 1945. Visserligen äro skillnaderna i byggnadskostnader numera minimala, men byggnadsverksamheten torde ha varit större i mindre tätorter än på egentliga landsbygden. Socialstyrelsen har emellertid för närvarande ingen annan metod att föreslå för att lösa problemet, då någon särskild hyresräkning för landsbygden icke kan komma i fråga. Det av de sakkunniga framkastade alternativa förslaget om att konsumtionsundersökningen för landsbygden skulle utnyttjas för detta ändamål bör icke accepteras. De i denna undersökning ingående hyreslägenheterna bli antagligen mycket få, och det låter sig knappast göra att nu kunna efterfråga hyrorna i dessa lägenheter år 1945. Det återstår därför enligt styrelsens mening ingen annan möjlighet än att acceptera den av de sakkunniga föreslagna framskrivningsmetoden, även om man på detta sätt torde komma till något för höga tal för landsbygdshyrorna.

Statens hyresråd har i princip inget att erinra mot förslaget och vad de sakkunniga anfört om möjligheten av och sättet för dess genomförande. Hyresrådet anser emellertid, att i vissa fall svårigheter torde uppstå att från hyresnämnderna erhålla önskvärda upplysningar. Härom framhåller hyresrådet följande.

Som av betänkandet framgår kunna endast i ringa utsträckning uppgifter erhållas för utsortering av de lägenheter som vid 1945 års hyresräkning betraktats som bristlägenheter och på grund härav icke medtagits. Därest uppgift erhålles, att en med hänsyn till ortens hyresnivå låg hyra ytterligare sänkts, och det på grund härav kan misstänkas, att lägenheten är bristlägenhet, torde emellertid särskild undersökning härom kunna göras och lägenheten därefter eventuellt utsorteras. Vidare torde de fel, som uppstå genom att endast ofullständiga uppgifter kunna erhållas om lägenheter som av en eller annan anledning försvunnit från bostadsmarknaden, kunna minskas beträffande avgång genom rivning, varom uppgifter kunna inhämtas från länsarbetsnämnderna.

Bostadsstyrelsen framhåller, att det ligger i sakens natur, att genom en framskrivning icke kan erhållas ett lika fullständigt och tillförlitligt resultat som av en hyresräkning, och uttalar följande.

Ur styrelsens synpunkt finnes visserligen icke något att erinra mot nämnda förslag i princip. Med hänsyn till att bostadspostens storlek i enlighet med de sakkunnigas förslag i övrigt kommer att få avgörande betydelse för orternas placering i olika dyrortsgrupper och då framskrivningen ger ett mindre tillförlitligt resultat, anser emellertid styrelsen att framskrivningsförfarandet noga bör prövas innan det genomföres.

De sakkunniga ha framhållit, att en framskrivning torde ge ett någorlunda tillförlitligt resultat på de flesta orter med hyresnämnd men att för vissa dylika orter och för ett antal andra tätorter en hyresräkning torde komma att visa sig erforderlig. En sådan kompletterande hyresräkning är enligt styrelsens uppfattning nödvändig.

Länsstyrelsen i Kalmar län anser, att de sakkunnigas förslag i denna del är ägnat att ingiva vissa betänkligheter. På grund av de osäkra moment, som vidlåda de föreslagna metoderna, måste det framstå såsom angeläget, att en allmän hyresundersökning kommer till stånd. För den händelse detta av

tids- och kostnadsskäl icke skulle låta sig göra, bör enligt länsstyrelsens mening under alla omständigheter ny hyresräkning verkställas på sådan ort, där hyresnämndernas handlingar icke lämna tillräckligt underlag för en tillfredsställande framskrivning.

Länsstyrelsen i Kristianstads län finner det tveksamt om framskrivningen kommer att giva avsett resultat samt anför.

Visserligen har uttalats, att en kompletterande hyresräkning torde bli erforderlig, såväl för vissa orter med hyresnämnd, vilka sakna för framskrivningen erforderliga uppgifter, som för ett antal andra tätorter. Då det emellertid är av mycket stor betydelse, att bostadskostnaderna bli föremål för en så noggrann beräkning som möjligt och då en framskrivning, som de sakkunniga också påpekat, ej kan ge en lika fullständig redovisning av det aktuella läget på hyresmarknaden som en hyresräkning, ifrågasätter länsstyrelsen för sin del, huruvida icke därjämte åtgärder böra vidtagas, som äro ägnade att medföra ett säkrare bedömande av rätta värdet av de genom framskrivningen erhållna siffrorna. Ett sådant resultat bör kunna vinnas, om jämväl en kompletterande hyresräkning företages å en del av de orter, å vilka enbart framskrivning av 1945 års hyressiffror är avsedd att äga rum. Därest det vid en sådan undersökning framkomna resultatet därtill gäve anledning, skulle möjlighet lättare förefinnas, att vid behov kunna vidtaga en i efterhand påkallad och önskvärd justering av beräkningarna.

Liknande synpunkter ha anförts av *Tjänstemännens centralorganisation*.

Handelskammaren i Karlstad framhåller att, när den nya grupperingen träder i kraft, grundvalen för den viktiga bostadsposten kommer att vara 8 å 9 år gammal, och ifrågasätter i vad mån framräkningen av 1945 års siffror blir rättvisande.

Metoderna för fastställandet av *regionala hyrestal* för orter utan egentlig hyresmarknad och för *sammanvägningen* av bostadstal för de olika orterna ha i regel förbigåtts i remissutlåtandena. *Socialstyrelsen* anser de sakkunnigas framställning på denna punkt oklar och svävande och anför härom följande.

De sakkunniga framhålla som önskvärt, att den dubbla vägningen i fråga om enskilda tätorter tillämpas så att särskilda bostadsindextal beräknas på grundval av både Stockholms och de enskilda orternas bostadsbestånd. Tydligt ha de sakkunniga funnit det alltför verklighetsfrämmande att för dessa orter, framför allt för medelstora och större städer, tillämpa vägning med bostadsbeståndets sammansättning på landsbygden. Deras åsikt är, enligt vad styrelsen kan förstå, att bostadsbeståndets sammansättning på landsbygden endast skall tillämpas vid sammanvägningen av de regionala hyrestalen.

Socialstyrelsen förstår till fullo de invändningar, som kunna resas mot ett konsekvent tillämpande av dubbelbudgetmetoden vid hyrestalens sammanvägning för enskilda orter. Styrelsen vill därför förorda, att sammanvägningen sker på det sätt som föreslagits. En svårighet vid sammanvägningen av de regionala hyrestalen är, att bostadsbeståndets sammansättning på landsbygden icke är känd vid tiden för dyrortsundersökningen. Styrelsen är alltså hänvisad till att använda de något föråldrade uppgifterna från 1945 års bostadsräkning. Någon framskrivning av dessa uppgifter till 1950 och 1951 är nämligen icke möjlig, i varje fall icke med uppdelning på upplåtelseformer, lägenhetskategorier och kvalitetsgrupper.

Handelskammaren i Karlstad framhåller, att det är en svaghet i förslaget att, sedan indextal för hyror uträknats för olika orter, dessa indextal skola sammanvägas med övriga budgetposter på sätt, varom socialstyrelsen närmare må besluta.

De sakkunnigas förslag beträffande *bostadsrättslägenheter och egnahem* ha behandlats av flera remissinstanser, vilka allmänt betona önskvärdheten av att större hänsyn än som föreslagits om möjligt tages härtill.

Hyresrådet framhåller härom följande.

Enligt betänkandet skulle särskild hänsyn icke tagas till bostadskostnaderna för bostadsrättslägenheter, utan dessa skulle antagas draga samma kostnad som vanliga hyreslägenheter i samma kvalitetskategori, vilka färdigställts under samma tid. De faktiska medelkostnaderna för bostadsrättslägenheter kunna emellertid ofta i ej ringa grad avvika från medelhyrorna i vanliga hyreslägenheter. I orter med relativt stort antal bostadsrättslägenheter torde därför i samband med inhämtandet av uppgifter från vederbörande hyresnämnd upplysning även böra införskaffas om de beräknade faktiska kostnaderna för dylika lägenheter på grundval bland annat av hos nämnderna befintliga ekonomiska planer. För egnahem kunna motsvarande uppgifter införskaffas i samband med den föreslagna konsumtionsundersökningen.

Socialstyrelsen har intet att erinra mot förslaget beträffande bostadsrättslägenheterna men är tveksam om möjligheterna att taga hänsyn till kostnaderna för egnahem. Styrelsen förklarar sig dock skola undersöka möjligheterna att av uppgifterna till konsumtionsundersökningen erhålla hållpunkter för en bedömning av de faktiska egnahemskostnaderna. Styrelsen anser det dock osäkert, om de kunna leda till positivt resultat.

När det gäller *uppvärmningsbränslet*, som enligt de sakkunnigas förslag bör ingå i hyreskostnaderna, har det framlagda förslaget i regel icke närmare behandlats i utlåtandena. *Hyresrådet* framhåller dock, att flera av de tillämpade bränsleklausulerna, bland annat hyresrådets egna klausuler, utgå från beräknad bränsleförbrukning per kvadratmeter lägenhetsyta samt att uppgifter om lägenhetsytor icke regelmässigt torde kunna erhållas från hyresnämndernas protokoll.

b) Skatter.

Lämpligheten att medräkna de direkta skatterna vid en dyrortsundersökning har stundom ifrågasatts. 1943 års dyrortskommitté framhöll att, om dyrortskalkylen skulle avse alla ändamål, för vilka medborgaren gäve ut sina inkomster, härav följde, att även alla slag av skatter på ett eller annat sätt måste medräknas, eftersom de vore lika ofrånkomliga utgifter som flera andra poster i budgeten.

I remissutlåtande över 1943 års dyrortskommittés betänkande beklagade Landsorganisationen, att kommittén icke ansett sig kunna föreslå någon metod, enligt vilken hänsyn kunde tagas till att skattesatsen icke avsåge samma kommunala standard på alla orter. Enligt Landsorganisationen borde det kunna övervägas, om man icke på ett summariskt sätt skulle kunna om-

räkna skattekostnaden i viss relation till antalet skattekronor per invånare i varje kommun, och alltså inte enbart rätta sig efter själva utdebiteringssiffran.

Dyrortssakkunniga anse, att de direkta skatterna böra medräknas i dyrortsjämförelsen. Den omständigheten, att de kommunala skattesatserna icke representera samma kommunala standard på alla orter, utgör enligt de sakkunnigas mening ingen motivering för att helt utesluta denna post ur dyrortsberäkningen. Någon tillfredsställande metod, som gör det möjligt att omvandla skattesatserna på olika orter till att avse en och samma standard, torde emellertid icke kunna uppställas. Levnadsförhållandena å olika orter äro i flera avseenden med nödvändighet mycket skiljaktiga, vilket komplicerar en bedömning av vad som skall anses vara lika kommunal standard. Vissa kollektivordningar å större orter, såsom parker, friluftsbad etc., äro helt avhängiga av dessa orters karaktär av större tätorter och utgöra alltså icke något mått på högre standard gentemot småorter och landsbygd men draga stora kostnader.

Vid 1946 års dyrortsundersökning lades i enlighet med dyrortskommitténs förslag genomsnittsdebiteringen under åren 1942—1946 till grund för skatteberäkningen. I tidigare undersökningar hade endast det senaste årets utdebitering använts. Syftet med förslaget var, att tillfälliga kastningar i skattesatserna härigenom skulle få en begränsad inverkan.

Enligt de sakkunnigas uppfattning är värdet av denna omläggning tveklaktigt. De framhålla, att nackdelarna med att låta dyrortsplaceringen påverkas av tidigare skatteförhållanden öka med antalet år, som medtagas vid medeltalsberäkningen. Ett dylikt medeltal synes därför under inga förhållanden böra omfatta mer än två, högst tre år.

För den egentliga landsbygden skall dyrortsundersökningen för skatteposten liksom för andra poster avse de nya storkommunerna. Eftersom kommunindelingsreformen träder i kraft först den 1 januari 1952, föreligga endast skattesatserna för år 1952 vid den tidpunkt, då skatteberäkningen enligt de sakkunnigas förslag till tidsschema skall utföras. På landsbygden kunna sålunda endast erhållas skattesatser för ett år. Härtill kommer, att nya bestämmelser om kommunala ortsavdrag, vilka träda i kraft den 1 januari 1952, kunna antagas i viss utsträckning påverka de kommunala utdebiteringarna i allmänhet. Under dessa omständigheter anse de sakkunniga, att skatteberäkningen på alla orter bör grundas på utdebiteringen under år 1952.

De sakkunniga framhålla emellertid, att skattesatserna för storkommunerna under deras första verksamhetsår givetvis kunna anses vara i viss mån osäkra. För enskilda kommuner kan därför ett skattebelopp, som framräknats på grundval av en sådan skattesats, hastigare än eljest förlora sin giltighet och bli missvisande för skattetrycket i den särskilda kommunen. Såsom angivits i avsnittet rörande områdesindelningen ha de sakkunniga föreslagit, att skatteposten skall beräknas på grundval av en för större områden genomsnittlig skattesats. Härigenom torde enligt de sakkunniga elimineras bl. a. de tillfälliga variationer i utdebiteringen, som kunna förekomma under storkommunernas första verksamhetsår.

Skatteutgiftens storlek beror — bortsett från statens och kommunernas utgiftsbehov — på den skattskyldiges inkomst, de allmänna avdragen och de för stats- och kommunalskatten fastställda ortsavdragen. Den metod, som kom till användning vid den senaste undersökningen, gick ut på att inkomsten på de olika orterna vid skatteberäkningen skulle utgöras av levnadskostnadstalet inklusive skatt. Även de statliga ortsavdragen skulle variera med levnadskostnaderna.

De sakkunniga dela den uppfattningen, att skatteposten i princip bör beräknas på de inkomstbelopp, som motsvara de totala levnadskostnaderna. Då den vid 1946 års undersökning tillämpade metoden tillgodoser detta önskemål, förordade de sakkunniga, att samma metod kommer till användning även vid en blivande dyrortsundersökning. De sakkunniga anse emellertid, att frågan om storleken av avdragen bör tagas under omprövning och anföra härom.

Viktiga ändringar i skattelagstiftningen har vidtagits och nya dylika är under övervägande. Bortsett härifrån har emellertid enligt vår mening vid 1946 års undersökning avdrag verkställts i mindre omfattning än som svarar mot verkliga förhållandet. Sålunda gjordes icke avdrag för utgifter, vilka erfordrats för inkomstens förvärvande, vilka avdrag torde vara icke obetydliga. Vidare motsvarar budgetens utgiftssumma en familjeinkomst, som i vissa delar över huvud taget icke är beskattningsbar. Vad här anförts bidrog till att den vid dyrortsundersökningen framräknade skattekostnaden i genomsnitt blev högre än skattebeloppet i den tillämpade budgeten. Överensstämmelse härutinnan uppnåddes genom en reduktion av de framräknade skattebeloppen med 5 procent på varje ort. Vad här anförts bör i varje fall ge anledning att avrunda de skattetekniskt beräknade avdragen uppåt. Den närmare prövningen bör ankomma på socialstyrelsen.

De genomförda ändringarna av ortsavdragen medför inga svårigheter. Där emot kan den omständigheten, att det belopp, på vilket skatten skall beräknas, kan komma att ligga över den gräns, där vid statsbeskattningen progressiviteten inträder, medföra komplikationer.

Vid remissbehandlingen har de sakkunnigas förslag beträffande skatteposten lämnats utan erinran av flertalet myndigheter och organisationer. Önskvärdheten av en omvandling av de kommunala skattesatserna med hänsyn till att de ej avse samma standard på alla orter har dock framhållits i ett par yttranden. Förslaget att skatteberäkningen skall grundas på skattesatsen för ett år har kritiserats i några utlåtanden.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län ställer sig tveksam till förslaget att använda de kommunala skattesatserna sådana de äro och framhåller här om följande.

När det gäller att exempelvis bestämma storleken av statsbidrag till undervisningslokaler på landsbygden, tages hänsyn både till behovet och till kommunens ekonomiska ställning. Det torde vara uppenbart att en fattig landskommun, som icke anser sig kunna betunga ortsborna med högre kommunalskatt till förbättra kommunikationer, bygga fritidslokaler, utöka folkandvård och hemhjälpssverksamhet eller i övrigt höja standarden inom kommunen, är sämre lottad än en i liknande hänseenden väl tillgodosedd storstad. Det må ifrågasättas om icke ändock en summarisk, om än grov schablon kunde utfinnas för förvandling och höjning av skatteposten i de

sämre lottade landsbygdskommunerna, där utdebiteringen är relativt hög i förhållande till exempelvis antalet skattekronor per kommunmedlem.

Länsstyrelsen i Norrbottens län förordar, att skattekostnaden omräknas i viss relation till antalet skattekronor per invånare i varje kommun. Då vid ortsgrupperingen skönsmässiga avgöranden måste ske i andra sammanhang, anser länsstyrelsen ett sådant hänsynstagande vara välmotiverat även i förevarande avseende.

Dyrortsnämnden uttalar, att till nämnden hänskjutna framställningar rörande skatteposten ofta gått ut på att den vid 1946 års undersökning tillämpade medelskattesatsen för femårsperioden 1942—46 vore missvisande för det aktuella läget. Nämnden anser sålunda, att det, bortsett från att kommunsammanslagningen gör en ändring nödvändig, finns även annan anledning till den föreslagna omläggningen.

Länsstyrelsen i Västmanlands län framhåller, att det måhända vore principiellt riktigast med tanke på svängningar i skattesatserna att lägga genomsnittsdebiteringen under förslagsvis en treårsperiod — de tre närmast föregående åren — till grund för undersökningen. Vid den nu aktuella undersökningen finner länsstyrelsen det emellertid icke kunna bli fråga om annat än att grunda beräkningen på utdebiteringen under ett enda år, nämligen år 1952.

Svenska landskommunernas förbund anför följande.

Vid beräkning av skatternas inverkan på levnadskostnaderna ha de sakkunniga utgått ifrån att hänsyn — beträffande de av kommunsammanslagningen berörda kommunerna — endast skall tagas till de skattesatser, som föreslås i de under hösten 1951 gjorda budgetarna för de blivande storkommunerna. En dylik uppläggning kommer emellertid att giva ett vilseledande resultat av undersökningen. I de av sammanslagningen berörda kommunerna ha som bekant skatterna i betydande omfattning nedpressats med tanke på kommunsammanslagningen. Därtill kommer att den kommunala verksamhetens standard i många av dessa kommuner varit relativt låg och att man icke redan i utdebiteringen för första verksamhetsåret kan vänta sig finna uttryck för någon väsentlig standardhöjning. På grund härav kan man utgå ifrån att de första kommunala skattesatserna för storkommunerna säkerligen komma att i genomsnitt ligga väsentligt under vad som kommer att utdebiteras om några år. Till grund för beräkningen av skatternas betydelse för levnadskostnaderna bör därför i de nu åsyftade kommunerna läggas ett efter ungefärliga grunder uppjusterat skattetryck.

c) Övriga utgifter.

Denna post anse dyrortssakkunniga böra ägnas stor uppmärksamhet redan av den anledningen, att posten numera har en mycket stor andel av totalutgiften (i Stockholm 34,8 procent och på småorterna 29,9 procent). Dessutom har man här att göra med utgifter, som till sin karaktär kunna vara väsentligt olika på skilda orter, vilket ofta kan göra det svårt att fånga prisskillnaderna vid lika standard. Detta innebär, framhålla de sakkunniga, att man först efter prövning kan avgöra för vilka poster det är motiverat att sätta dessa kostnader lika på alla orter.

Bortsett från resekostnaderna, vilka de sakkunniga föreslagit skola behandlas i ett sammanhang, ha de sakkunniga uppdelat delposterna inom

huvudposten övriga utgifter i fyra grupper efter möjligheterna att bestämma de regionala prisolikheterna. Uppdelningen framgår av följande tabell.

Grupp A	Grupp B	Grupp C	Grupp D
Vin, sprit	Kroppsvård	Möbler m. m.	Barnens uppfostran
Tobak	Rengöringsmedel	Läsning, telefon	Gåvor
Förenings- och förs.-avgifter	Hembiträde	Sjukvård	Nöjen
Bil etc.	Hemhjälp	Reparationer	Semesterutgifter
Cykel	Blommor	Annonsering	Egna odlingar
Klockor, smycken	Fotografering	Advokatarvode	Flyttning
Portföljer, väskor		Bröllop, barndop	
Paraply, käpp		Begravning, grav	
Lotter, tippning			
Ränta på lån			
Summa utgifter i Stockholm			
år 1948 (i kronor) 1 006	431	1 129	660

Rörande uppdelningen anföra de sakkunniga följande.

Uppdelningen är givetvis på flera punkter godtycklig. Den är emellertid endast avsedd att utgöra ett hjälpmedel, när det gäller att klargöra vilka problem som föreligger. Till den första gruppen i tabellen (grupp A) har hänförs varor (tjänster), för vilka man vågar påstå att inga eller endast obetydliga regionala prisvariationer förekommer. Grupp B omfattar varor, för vilka det finns lokala prisvariationer, som kan mätas genom prisinsamling, och grupp C de varor, för vilka det finns prisvariationer, vilka är omätbara eller mycket svårätbara. Till sista gruppen (D) har hänförs varor, för vilka konsumtionen på olika orter har en så skiljaktig karaktär, att en prisjämförelse i egentlig mening saknar relevans. Utöver de i tabellen upptagna posterna finns det en särskild restpost. Under denna rubrik har sammanförts utgifter, vilka ej kan hänföras till någon annan delpost. Som exempel på sådana utgifter kan nämnas tappade pengar, felräkningspengar, böter m. m.

De sakkunniga anse att kostnaderna för varorna inom grupp A kunna sättas lika för alla orter. När det gäller varorna inom grupp B, kan det givetvis stundom vara svårt att riktigt fånga prisolikheterna mellan orterna. Då inom denna grupp otvivelaktigt förekomma betydande prisolikheter, bör för dessa varor enligt de sakkunnigas förslag prisinsamling ske på samma orter som för livsmedel. På grundval av de insamlade noteringarna böra medeltal beräknas för vissa områden. I första hand böra härvid samma områden som för livsmedel prövas, men socialstyrelsen bör äga rätt vidtaga ändringar i detta avseende.

Även i fråga om grupp C anse de sakkunniga, att betydande olikheter mellan orterna otvivelaktigt förekomma. Här berörda prisolikheter finna de emellertid ej kunna på ett tillfredsställande sätt mätas genom en prisinsamling i vanlig mening. Svårigheten att fånga kostnadsolikheterna framträder i än högre grad inom grupp D. En direkt jämförelse på grundval av inhämtade priser anses därför även här olämplig.

Den omständigheten att svårigheterna att mäta olikheterna äro stora gör det enligt de sakkunniga nödvändigt att kostnaderna för sistnämnda poster

sättas lika på alla orter. Den sammanlagda vikten i budgeten av posterna inom grupperna C och D uppgår emellertid till ej mindre än ca 17 procent av budgetens totalsumma (inkl. skatter) i Stockholm och till ca 15 procent på småorterna. Dessa poster ha följaktligen en stor betydelse. De sakkunniga finna det ej vara riktigt att helt negligera de kostnadsolikheter, som här förekomma. Hänsyn bör enligt deras mening vid dyrortsjämförelsen tagas därtill, och saken bör bli föremål för uppmärksamhet vid orternas slutliga inplacering.

Den inom posten övriga utgifter av de sakkunniga exemplifierade uppdelningen av delposterna efter möjligheterna att bestämma de regionala prisolikheterna har föranlett kritik i några remissutlåtanden.

Socialstyrelsen framhåller, att denna post med hänsyn till dess stora andel i budgeten bör noggrant prövas. Att de till grupp A hänfödda utgiftsposterna sättas lika för alla orter föranleder ingen erinran från socialstyrelsens sida. I fråga om grupp C böra enligt socialstyrelsens mening närmare undersökas möjligheterna att erhålla prisuppgifter på vissa representantvaror. *Tjänstemännens centralorganisation* anför liknande synpunkter.

Riksräkenskapsverket ifrågasätter under hänvisning till postens stora vikt, om icke en gruppering av posten övriga utgifter, beräknad och fastställd på samma sätt som resekostnadsposten, bör ingå i beräkningen av levnadskostnadstalen.

Länsstyrelsen i Malmöhus län påtalar, att de sakkunniga konsekvent föreslagit samma kostnad för alla orter i fråga om varor, för vilka svårigheterna att prisstatistiskt mäta dyrhetsskillnaderna varit stora. Länsstyrelsen anför härom.

En annan lösning hade varit att presumera, att dessa kostnader till sin storlek varierade mellan orterna i samma grad som budgeten i övrigt. Valet av metod får en betydande inverkan på resultatet. Visserligen få orterna inbördes samma ordningsföljd enligt båda metoderna, men dyrortsspännvidden blir väsentligen olika. Om man sålunda förutsätter, att hithörande kostnader utgöra en sjättedel av samtliga i budgeten, kommer den av de sakkunniga föreslagna metoden att resultera i en spännvidd, som med samma bråkdel understiger den som erhålles med användning av den senare metoden. För sin del finner länsstyrelsen denna ligga närmast till hands. Exempelvis kan härvidlag framhållas, att kostnader för bröllop, barndop och begravning, vilka av de sakkunniga påförts alla orter med samma belopp, obestridligen inkludera sådana dyrortsgraderade utgifter som livsmedel, lokalhyra, hemhjälp, blommor, fotografering m. m. Liknande resonemang kan föras beträffande andra hithörande kostnader.

Länsstyrelsen i Kalmar län anser det angeläget att prisvariationerna för ifrågavarande grupper ägnas ingående uppmärksamhet och att hänsyn till kostnadsolikheterna vid dyrortsjämförelsen tages icke endast — såsom de sakkunniga ifrågasatt — vid orternas slutliga placering.

Länsstyrelsen i Norrbottens län granskar vissa av posterna inom denna huvudpost och anför bl. a. följande.

Bland de delposter i huvudposten övriga utgifter, som de sakkunniga anse böra sättas lika för alla orter är bl. a. bilkostnader. Med hänsyn till

de olika taxor, som tillämpas inom de olika länen, beroende bl. a. på skilda bensinpriser ifrågasätter länsstyrelsen dock tillförlitligheten av de sakkunnigas uppfattning. Beträffande de utgiftsposter, för vilka prisinsamling enligt de sakkunnigas förslag skall ske, inser länsstyrelsen svårigheten vid urvalet men finner vissa av de utvalda utgiftsposterna, t. ex. annonsering, advokatarvode, egna odlingar i och för sig icke vara av den art att de allmänt förekomma i en tjänstemans budget och i varje fall icke i sådan omfattning att de böra påverka en dyrortsgruppering. Andra äro så individuellt betonade, t. ex. gåvor, blommor, nöjen och semesterutgifter, att värdet av införskaffande av uppgifter härom mycket starkt kan ifrågasättas.

Av anförda skäl måste posten övriga utgifter anses ha en så bestämbar sammansättning att ett tillrättaläggande av densamma för dyrortsundersökningsändamål förefaller mera än svårt. Det blir alltså slumpbetonade avväganden till skada för tilltron till dyrortsgrupperingen.

Även *statskontoret* finner den i betänkandet gjorda uppdelningen av varorna i en del fall knappast tillfredsställande och anför som exempel, att reparationer och flyttning utan större svårigheter kunna hänföras till grupp B. *Handelskammaren i Gävle* anför likaledes vissa detaljanmärkingar.

d) Resetillägg.

Vid 1946 års dyrortsundersökning medräknades de rese- och transportkostnader, som konsumenterna på landsbygden ofta måste erlagga utöver själva inköpspriset för en rad varor och tjänster. Förslag härom framlades av 1943 års dyrortskommitté, som ansåg, att hänsyn kunde tagas endast till sådana resor och transporter, som alla behövde räkna med.

Efter att ha övervägt vissa mera detaljerade beräkningsmetoder stannade kommittén slutligen för en starkt schematisk metod. Förslaget vann avslutning vid remissbehandlingen, men departementschefen uttalade i propositionen, att det syntes önskvärt, att socialstyrelsen grundligt arbetade igenom de problem, som här kunde möta, och i möjligaste mån fixerade reglerna för den praktiska tillämpningen av systemet, så att utrymmet för mera subjektiva bedömningar begränsades. I sitt sedermera framlagda och av Kungl. Maj:t godkända förslag betonade styrelsen, att kommitténs förslag representerade en till ytterlighet gående förenkling, som måste medföra, att invånarna å vissa orter skulle bli överkompenserade, å andra missgynnade. Styrelsen föreslog därför en betydligt mera differentierad och invecklad metod.

Genom att medräkna ifrågavarande avståndskostnader infördes ett mycket svårbemästrat element i dyrortsjämförelsen. Dyrortssakkunniga framhålla, att i en beräkning av denna art ingå flera moment, som inom mycket vida gränser måste bli godtyckligt valda. Resultatet kan därför under inga omständigheter bli annat än en uppskattning. Den starkt differentierade metoden vid 1946 års undersökning kan lätt suggerera framställningen, att resultatet är betydligt mera exakt och tillförlitligt än det i själva verket kan bli. Dyrortskommitténs starkt schematiska förslag

måste ur denna synpunkt enligt de sakkunnigas uppfattning givas företräde framför det sedermera använda förfaringssättet.

Genom att den kommande dyrortsundersökningen enligt förslaget bör syfta mera till en indelning av områden med ungefärligen lika levnads-kostnader än till en placering av varje ort för sig framtråda enligt de sakkunnigas uppfattning skälen mot en stark differentiering vid sådana osäkra beräkningar, som det här är fråga om, med särskild styrka.

De sakkunniga anse, att samtliga resekostnader böra behandlas i ett sammanhang och skissera de riktlinjer, efter vilka beräkningen därav bör uppläggas. Först behandlas semesterresor och andra resor, som endast företagas då och då (t. ex. vid besök hos anförvanter eller vänner utom orten). De sakkunniga uttala i detta hänseende följande.

Beträffande dessa resor torde variationer framtråda mellan olika orter. Även om behovet av semesterresor anses vara detsamma överallt — ett i och för sig tvivelaktigt antagande — så växlar i varje fall avståndet till de delar av landet, som ur semestersynpunkt har den största betydelsen. Vidare bör observeras, att vid tätortsbefolkningens rekreationsresor till landsbygden, vid semester eller utflykter etc., avstånden och därmed kostnaderna växer med tätortens storlek. Det torde emellertid vara omöjligt att på ett tillfredsställande sätt mäta dessa kostnadsolikheter. De sakkunniga har därför ansett, att samma kostnad bör påföras alla orter för här berörda resor.

Detta bör även vara fallet för sådana i budgeten ingående resor, vilka måste anses representera en högre standard.

När det gäller skolresor anse de sakkunniga, att hänsyn i princip bör tagas till dessa. De framhålla emellertid, att på grund av bl. a. utvecklingen på detta område under senare år kostnaderna för skolresor knappast få någon inverkan på resultatet av beräkningarna. Härom anföra de sakkunniga.

Till skolbarn, som har minst 5 km till närmaste skola, utgår numera bidrag till resor, inackordering m. m. Dessa bidrag utgår efter prövning av elevernas lämplighet för avsedda studier. Utöver dessa bidrag utgår dessutom vissa behovsprövade stipendier.

De kostnader, som hushållen på landsbygden måste erlægga för barnens resor till skolorten etc., har härigenom väsentligen reducerats. När det gäller att bedöma den inverkan, som ett hänsynstagande vid dyrortsjämförelsen till dessa kostnader skulle få på resultatet, bör framhållas, att kostnaderna härvid måste slås ut på alla hushåll oavsett om de har skolbarn eller icke. Med den uppläggning av dyrortsberäkningen med avseende på resekostnadernas variationer, som vi föreslår i det följande, torde kostnaderna för skolresor härigenom knappast få någon inverkan på resultatet.

Beträffande övriga resor framhålla de sakkunniga, att sådana resekostnader, som kunna anses variera mellan olika orter, äro lägst på orter, som äro relativt väl tillgodosedda med avseende på affärer av olika slag, läkare och tandläkare, biografer och bibliotek m. m., och inom vilka lokala resor förekomma endast i undantagsfall. För den egentliga landsbygden liksom för sådana mindre tätorter, som icke uppfylla rimliga anspråk som s. k.

inköpsorter, tillkomma kostnader för resor till orter, som i detta hänseende äro mera fullständigt utrustade. För större tätorter öka kostnaderna för lokala resor. Av dessa äro arbetsresorna de betydelsefullaste vid dyrortsjämförelsen. Även butiksresor måste emellertid i viss utsträckning anses nödvändiga för befolkningen i de största orternas ytterområden.

De sakkunniga uttala, att uppskattningen av resetilläggen såväl för större orter med hänsyn till lokala resor som för vissa mindre tätorter och den egentliga landsbygden med hänsyn till inköpsresor med nödvändighet måste bli ytterst grovhuggen. Med avseende å kostnaderna för lokala resor böra orterna enligt de sakkunnigas uppfattning indelas i ett mindre antal grupper med hänsyn främst till areal och invånarantal. Arealen bör i detta sammanhang omfatta endast agglomererade delar. Inkorporerade delar, som behållit sin landsbygdskaraktär, böra sålunda uteslutas.

Även vid beräkningen av landsbygdens och de mindre tätorternas resekostnader finna de sakkunniga, att en indelning i ett mindre antal grupper bör eftersträvas. De sakkunniga ha övervägt två skilda metoder i detta hänseende. Enligt båda alternativen måste som ett första led de orter fastställas, vilka kunna anses erbjuda tillfredsställande inköpsmöjligheter. De sakkunniga anse, att man i detta hänseende kan bygga på det urval, som verkställdes vid 1946 års undersökning. En översyn måste dock äga rum med hänsyn till bl. a. utvecklingen efter år 1946. Vid 1946 års undersökning skedde en uppdelning av inköpsorterna i A- och B-orter, av vilka de förra ansågos erbjuda bättre inköpsmöjligheter än de senare. Enligt de sakkunniga bör ingen uppdelning av inköpsorterna ske, utan A- och B-orterna böra behandlas lika. Vid den översyn av orterna, som bör föregå nästa undersökning, bör uppmärksamhet ägnas åt om en sådan sammanslagning av inköpsorterna bör föranleda, att enstaka B-orter helt uteslutas.

Om de två alternativ, som de sakkunniga redovisa, framhålles bl. a. följande.

Alternativ 1 utgår från dyrortskommitténs förslag, enligt vilket sju grader av tillägg skulle förekomma (på lägst 50 och högst 350 kr.). När det gällde att avgöra, till vilken grupp en viss ort skulle hänföras, syntes det kommittén tillräckligt, om avstånden mellan orten i fråga och inköpsorten uppmättes fågelvägen på kartan. Varje ort (kommun) skulle betraktas som en enhet. Denna metod innebar, att varje i undersökningen medtagen ort måste hänföras till en huvudinköpsort. Härigenom skulle kring varje ort erhållas ett slutet inköpsområde (omland), vilket slutligen skulle indelas i grupper efter avståndet till inköpsorten.

De sakkunniga kan för sin del ansluta sig till den uppläggning av beräkningen, som dyrortskommittén förordade. Vi anse dock att en minskning av antalet grupper bör övervägas. En minskning av antalet grupper skulle betyda, att gruppintervallerna, uttryckta i avstånd från inköpsorten, skulle öka. Därigenom skulle säkerligen antalet svårbedömda fall komma att minska.

Genom en överarbetning av dyrortskommitténs förslag på sätt här anlyttts kan metoden antagas leda till endast ett par avståndsgrupper inom

varje län. Detta måste anses som en önskvärd förenkling av en kalkyl, som aldrig kan bli annat än en uppskattning. Men även om metoden på detta sätt förenklas, skulle den likväl innebära ett avsteg från de metoder vi på övriga punkter föreslagit beträffande landsbygden. Dessa metoder vilar som nämnts på den förutsättningen, att en kommande dyrortsundersökning blott skall syfta till att söka göra en indelning av större områden med ungefär lika levnadskostnader. I syfte att närmare ansluta beräkningen av landsbygdens resetillägg till metoderna i övrigt har vi utarbetat ett alternativt förslag. Enligt denna metod bör enhetliga resetillägg bestämmas för större regioner, vilka ur dyrortssynpunkt kan betraktas som tämligen ensartade. För varje sådan region uträknas hur stor areal, uttryckt i kvadratmil, som i genomsnitt kommer på en inköpsort. Med utgångspunkt från de sålunda erhållna värdena kan tilläggen i de olika regionerna bestämmas.

Inköpsorter bör ej erhålla något tillägg. Vid indelningen i regioner kan länsgränserna bilda utgångspunkt, men självfallet får regionerna icke så avgränsas, att inköpsorterna ligger samlade i någon del av en region.

På grund av den knappa tid som stått till vårt förfogande har vi icke haft möjlighet att utarbeta något fullständigt förslag utan måste stanna vid att på detta sätt skissera metoden. Den slutliga indelningen kan för övrigt göras först sedan förteckningen över inköpsorter reviderats, vilket bör ske först i samband med själva undersökningen.

Till sist må framhållas att de båda alternativ, som vi här framlagt, i stort kan beräknas ge samma resultat, när det gäller skillnaderna mellan norr och söder. Inom olika landsdelar kan däremot skillnader framträda. Båda förslagen syftar i stort till att ge avlägset belägna områden högre tillägg än områden i närheten av en inköpsort. I vilken omfattning skillnader framkommer, beror på den praktiska utformningen av förslagen.

Med hänsyn till det anförda samt till att beräkningen bör grundas på aktuella priser m. m. ha de sakkunniga icke ansett sig böra framlägga något förslag i förevarande hänseende. Eftersom dessa kostnader torde få stor betydelse för de olika orternas och regionernas dyrortsplacering, förorda de sakkunniga, att definitivt beslut om resetilläggen bör fattas av Kungl. Maj:t efter förslag av socialstyrelsen.

Även om de sakkunniga sålunda icke framlagt något förslag beträffanden vare sig antalet grupper, vari orterna böra uppdelas med hänsyn till resekostnadernas variationer, orternas inplacering i dessa eller resetilläggens absoluta belopp i de olika grupperna, ha de sakkunniga ansett sig böra i följande tabell (s. 45) åskådliggöra, hur de tänkt sig uppläggnings genom ett exempel. Det är således icke fråga om ett förslag.

Beloppet för grupp A motsvarar sammanlagda kostnaderna för resor i den Stockholmsbudget, som redovisas i betänkandet.¹ Vid jämförelsen i »andra riktningen» böra resekostnaderna i en landsbygdsbudget tagas till utgångspunkt.

Framställningen i de sakkunnigas betänkande rörande resetillägg har ägnats relativt stor uppmärksamhet vid *r e m i s s b e h a n d l i n g e n*. Förslaget att behandla samtliga resekostnader i ett sammanhang anser so-

¹ SOU 1951: 7, s. 59.

Resetillägg i kronor per år.

Grupp	Semesterresor m. m.	Arbetsresor	Inköpsresor	Summaresor
A	100	300	—	400
B	100	225	—	325
C	100	150	—	250
D	100	75	—	175
E	100	75	75	250
F	100	75	150	325
G	100	75	225	400
H	100	75	300	475
I	100	75	375	550
J	100	75	450	625

cialstyrelsen vara motiverat. *Dyrorts-nämnden* framhåller härom, att den tidigare tillämpade uppdelningen för många tett sig svärförståelig, varför den förslagna sammanslagningen måste anses som en förbättring.

När det gäller semesterresor etc. framhåller *länsstyrelsen i Gotlands län* — liksom även *handelskammaren i Visby* — att den icke är ense med de sakkunniga att kostnaden för dessa resor är lika för alla orter. Länsstyrelsen uttalar härom följande.

Såväl Norrlandslänet som Gotlands län intaga härvidlag en särställning. De resor, som härifrån måste företagas till fastlandet på egen bekostnad, betinga för en stor del av öns befolkning en icke ringa utgift. Härtill komma tidsutdräkt och för många också psykiska påfrestningar, vilka sakna motsvarigheter vid resor på fastlandet. I icke så få fall ha även de klimatiska förhållandena på Gotland visat sig medföra olägenheter i fysiologiskt hänseende. Dessa omständigheter torde vara en starkt bidragande orsak till de svårigheter, som städse visat sig att till länet anskaffa och här kvarhålla tillräcklig och dugande arbetskraft på många arbetsfält.

Länsstyrelsen hänvisar i detta sammanhang till ett av chefen för Gotlands kustartilleriförsvar väckt förslag om särskilda tillägg, benämnda fjärrorts-tillägg, för viss personal på Gotland.

Skolresorna utgöra enligt *handelskammaren i Luleå* en mycket dryg post för barnfamiljerna i övre Norrland, varför hänsyn härtill måste tagas. *Skolöverstyrelsen* liksom *handelskammaren i Gävle* tillstyrka däremot de sakkunnigas förslag i denna del.

De sakkunnigas förslag att arbetsresorna bära medräknas har som regel tillstyrkts vid remissbehandlingen, men motsatta synpunkter ha även framförts.

Landsorganisationen framhåller, att hänsyn härigenom kommer att tagas till en faktor, som för storstadens löntagare spelar stor roll men som hittills icke beaktats. *Handelskammaren i Gävle* anser, att de sakkunniga med all rätt medtagit arbetsresor och att meningarna knappast behöva vara delade beträffande dessa resors inräknande.

Länsstyrelsen i Västmanlands län framhåller att, om arbetsresorna skola

medräknas, en omprövning bör ske beträffande kostnaderna för tillgodoseende av landsbygdens kulturella behov.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser, att kostnaderna för arbetsresor icke böra medräknas. Dessa kostnader äro enligt länsstyrelsens uppfattning icke att hänföra till levnadskostnader i egentlig mening utan utgöra utgifter för inkomstens förvärvande, varför avdrag också medgives vid beskattningen. På grund härav och då endast en mindre del av befolkningen har utgifter för arbetsresor finner länsstyrelsen, att dessa kostnader icke böra medräknas i detta sammanhang. Därest desamma likväl anses böra medtagas, böra de icke få väga med hela sitt belopp utan hänsyn tagas till den skattelindring, som erhållits för desamma.

Av de två alternativ till beräkning av kostnaderna för inköpsresor, som de sakkunniga framlägga, förordar *länsstyrelsen i Malmöhus län* alternativ 1 och *länsstyrelsen i Stockholms län* alternativ 2, medan *Tjänstemännens centralorganisation* anser, att det icke nu kan bedömas vilket av de båda alternativen, som bör tillämpas.

I fråga om urvalet av de inköpsorter, till vilka landsbygdens inköpsresor skola ställas, uttalar *Tjänstemännens centralorganisation*, att sloandet av indelningen i A- och B-orter kan accepteras endast, om de B-orter, som icke i stort sett motsvara A-orternas inköpsstandard, helt bortfalla som inköpsorter. *Dyrortsnämnden* betonar, att den föreslagna sammanslagningen av A- och B-orter gör det nödvändigt att beakta urvalet av inköpsorter, varvid det främst är de mindre bland de nuvarande B-orterna, som böra omprövas.

I ett par utlåtanden framhålles, att hänsyn bör tagas till tidsförlusten i samband med resor. *Dyrortsnämnden* anför härom i huvudsak följande.

En faktor, som är av vikt i detta sammanhang, är tidsfaktorn. En kommun med täta och snabba förbindelser med inköpsorten är givetvis betydligt bättre tillgodosedd än en kommun med enstaka och tidsödande tåg- eller bussförbindelser. Tidsfaktorn spelar även in, när det gäller de lokala resorna. Befolkningen i storstädernas ytterområden måste i stor utsträckning göra dagliga resor, vilkas sammanlagda restid kan bli högst avsevärd. Desamma gäller glest bebyggda trakter med långa avstånd till närmaste handelsbod.

Skäl kunna sålunda anföras för en större individuell behandling vid beräkningen av resekostnaderna. Nämnden har dock funnit, att en sådan beräkning skulle bli mycket osäker. En starkt differentierad metod skulle, som de sakkunniga uttryckt saken, »lätt suggerera fram föreställningen, att resultatet är betydligt mera exakt och tillförlitligt än det i själva verket kan bli». Ett hänsynstagande till tidsfaktorn vid beräkningen av resekostnaderna torde komma att avsevärt komplicera denna beräkning. Effekten därav på resultatet torde dessutom bli relativt begränsad på grund av de stora regioner, som komma att tillämpas. Särskilt avlägset liggande kommuner eller delar därav kunna genom det föreslagna schematiska beräkningssättet bli missgynnade. I den mån hänsyn härtil icke kan tagas vid den slutliga skälighetsprövningen, bör frågan behandlas i annat sammanhang.

Dyrortsnämnden framhåller vidare, att resetilläggens storlek på olika orter endast kan uppskattas. Vissa uppgifter härom kunna erhållas ur kon-

sumtionsundersökningarna men nämnden understryker, att de resekostnader, som hushållen på landsbygden faktiskt erlägga, torde innebära en väsentligt lägre stadard än resekostnaderna i t. ex. en storstadsbudget. Nämnden betonar dock, att det väsentliga icke är beloppens storlek utan deras inbördes avvägning. Nämnden förutsätter, att den kommer att höras, innan Kungl. Maj:t fattar definitivt beslut beträffande den betydelsefulla avvägningen.

Medicinalstyrelsen ifrågasätter, om icke en specialundersökning av de utbetalningar, som gjorts under anslaget till lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader, skulle på ett väsentligt sätt fullständiga bilden av vad landsbygden nödgas betala för att närma sig tätorternas standard.

Spännvidden och orternas inplacering; olika grupperingar.

Enligt dyrortssakkunnigas förslag komma för varje kommun att finnas för denna gällande livsmedelstal, hyrestal, bränsletal osv., allt i kronor räknat. Härtill kommer den justeringspost, som motsvarar resekostnaderna. Eftersom beräkningarna göras efter två skilda budgetar, erhållas för varje ort två tal för varje post. Genom sammanläggning av talen för de olika posterna kommer man fram till preliminära tal för de sammanlagda levnadskostnaderna i varje kommun (två tal för varje kommun).

De för varje post beräknade talen komma att vara desamma inom stora regioner. Såväl för livsmedel som för bostad räkna de sakkunniga preliminärt med sju regioner. Dessa båda indelningar komma icke att sammanfalla men de sakkunniga antaga, att de ej skola i mera avsevärd grad avvika från varandra. I fråga om livsmedelstalen äro regionerna obrutna men i fråga om bostad brytas de av tätorter med särskilda bostadstal.

För övriga huvudposter i budgeten skall enligt förslaget i första hand någondera av indelningarna för livsmedel och bostad prövas. Resekostnaderna slutligen kunna antagas komma att bryta dessa regioner. Trots detta beräkna de sakkunniga, att levnadskostnadstalen komma att vara enhetliga inom tämligen stora regioner. Enligt de sakkunniga kan det dock i enstaka fall, t. ex. i fråga om mycket vidsträckt kommuner, komma att visa sig påkallat att beräkna särskilda tal för del av kommunen.

De dubbla krontalen för varje kommun bilda två serier, var och en omfattande samtliga kommuner. Den som bygger på landsbygdensbudgeten ligger på en avsevärt lägre nivå i kronor räknat än den som bygger på Stockholmsbudgeten. Dessa tal omräknas till indextal, varvid i de båda serierna talet för Stockholm sättes lika med 1 000. För varje ort erhållas sålunda två indextal, vilka båda till synes utgöra ett uttryck för kommunens dyrhet i förhållande till Stockholms, men varav det ena talet i själva verket giver kommunens dyrhet i förhållande till landsbygdens.

Längre bör man enligt de sakkunnigas mening icke försöka giva relationerna mellan de olika kommunernas dyrhet ett indexmässigt uttryck, utan

man bör därefter i första hand bestämma sig för hur många dyrortsgrupper som skola finnas, och i andra hand fördela orterna på dessa grupper. Hur detta skall ske, måste bli beroende av den kommande undersökningens resultat.

Avgörande för antalet ortsgupper är dels den totala spännvidden på indexserierna, dels den spännvidd mellan grupperna som man bestämmer sig för. Ur praktiska synpunkter är det enligt de sakkunnigas mening lämpligast att stanna för den nu tillämpade spännvidden mellan grupperna av 4 procent såväl beträffande gruppernas dyrhet som i fråga om löneskalan. De sakkunniga anse denna spännvidd väl avvägd men uttala, att det definitiva avgörandet icke kan träffas, förrän indexserierna föreligga. Rörande spännvidden och antalet grupper anför de sakkunniga vidare.

Med hänsyn till det stora antalet statstjänstemän i Stockholm är Stockholm utgångspunkt för den statliga löneplanen. Gruppindelningen bör därför verkställas på så sätt, att Stockholm placeras mitt i en grupp och liksom i den gällande grupperingen tages till utgångspunkt även för bestämmandet av gruppgränserna. Den grupp, i vilken Stockholm placeras, kommer alltså, om 4 procents intervall accepteras, att få gränserna 980 och 1 020. Man går vidare från denna grupps mitt med 4-procentiga steg uppåt och nedåt så långt de framräknade indextalen ger anledning. Sannolikt blir det icke fråga om mer än två eller möjligen tre grupper nedanför Stockholmsgruppen, under det att redan 1946 års dyrortsundersökning ger anledning antaga, att övre Norrland kommer att uppvisa indextal, vilka gör det påkallat med åtminstone en grupp ovanför Stockholmsgruppen. Grupperna avgränsas inbördes genom på angivet sätt bestämda indextal. Det är emellertid icke vår mening, att dessa gränstal skall betraktas som helt avgörande utan endast som ungefärliga och vägledande.

Vid den därefter följande inplaceringen av orterna bör enligt de sakkunnigas förslag, såsom redan i det föregående antytts, hänsyn tagas icke blott till indexserierna utan även till vissa faktorer, vilkas betydelse kan uppskattas endast genom skälighetsprövning. De sakkunniga undersöka i vad mån dessa statistiskt omätbara faktorer kunna giva anledning till avvikelser från de resultat, till vilka man kommit genom de tal-mässiga överbågandena. Här om anför de sakkunniga i huvudsak följande.

Å ena sidan bör framhållas, att de möjligheter att tillgodose viktiga delar av livsmedelsbehovet genom egen produktion eller inköp till producentpriser liksom även att lagra livsmedel, som befolkningen på landsbygden och i mindre tätorter i motsats till de större tätorternas befolkning har, talar för en lägre placering av landsbygd och mindre tätorter än den som skulle följa av indextalen. På samma sätt borde placeringen påverkas av det förhållandet, att man icke kunnat mäta olikheterna i de delposter inom huvudposten övriga utgifter, vilka förtecknats under rubrikerna Grupp C och Grupp D. Vidare bör det erinras om att landsbygdens hyrestal i själva verket måste i stor utsträckning bygga på förhållandena i de mindre tätorterna, vilket måste antagas ge en tendens till för hög placering. Dessa faktorer sammanlagda borde sålunda ge anledning till en viss utdragning av indexserierna och därmed en större spännvidd mellan högsta och lägsta tal i respektive serier.

Å andra sidan måste en person, som flyttar från en ort med stort varu-

urval till en annan med sämre och som sålunda tvingas inskränka sin förbrukning till enbart de kvaliteter osv., som saluföres på den senare orten, anses därigenom erhålla en lägre levnadsstandard (vid oförändrad inkomst och oförändrade priser). Visserligen torde ett snävare varuurlval för många icke te sig som försämring, men i stort sett måste det dock betraktas såsom sådant. Genom resetilläggen, som avser att ge landsbygdens och de mindre tätorternas befolkning möjlighet att utnyttja inköpsorternas större urval med avseende på affärer, bibliotek, biografier etc., har redan i viss mån hänsyn tagits till här berörd faktor men det torde likväl icke kunna förnekas, att det mera begränsade varuurlvalet på landsbygden och i de mindre tätorterna i betydande grad kvarstår som en faktor, till vilken hänsyn icke tagits vid indextalens bestämmande och vilken borde föranleda en hopskjutning av de framräknade indexserierna. I samma riktning torde inverka, att vid den föreslagna hyresjämförelsen kvalitetsutjämnningen icke är fullständig. Det är även möjligt, att ett hänsynstagande till det stora antalet egna hem i de små tätorterna och på landsbygden skulle verka i samma riktning. Det må påpekas, att resekostnader av olika slag icke bör beaktas i detta sammanhang, när hänsyn härtill tagits redan genom resetilläggen.

Då skäl sålunda finnas både för en utdraging och för en hoppresning av indexserierna och det icke varit möjligt att avgöra, vilka som skola anses starkast, ha de sakkunniga stannat för att generella justeringar av indextalen på grundval av skälighetsprövningar icke böra företagas. I stort böra sålunda här angivna förhållanden anses uppväga varandra. De sakkunniga uttala emellertid, att detta icke bör utesluta att man vid inplaceringen av kommunerna på grund av omständigheterna i det särskilda fallet låter hänsyn till de icke talmässigt beaktade faktorerna påverka en kommuns placering i viss ortsgrupp.

Bortsett från dylikt hänsynstagande i särskilda fall skall man alltså enligt förslaget vid inplaceringen av kommunerna gå efter de båda indextal, som finnas för varje kommun. De sakkunniga anse att det förhållandet, att dessa båda tal kunna anses lika riktiga och att man alltså icke kan säga, vilket tal som skulle motsvara en rättvis placering, jämte starka praktiska skäl talar för att man vid kommunernas inplacering skall tillse att geografiskt sammanhängande regioner av kommuner så vitt möjligt icke delas på skilda ortsgrupper. Endast vid markerade avvikelser i indextalen bör den geografiska enheten få brytas av ortsgruppsgränserna. Motsvarande bör gälla i avseende å placering av städer av en och samma storleksordning.

Vid utförandet av 1947 års dyrortsgruppering och vid senare företagna justeringar av denna har det förekommit att det avgörande för en kommuns placering i en viss grupp varit hänsynen till andra med den ifrågasvarande kommunen jämförbara kommuners placering. Enligt de sakkunnigas förslag bör detta icke såsom hittills ske blott i enstaka fall utan konsekvent tillämpas vid den ursprungliga placeringen. Därigenom skulle många anledningar till missnöje med grupperingen undvikas.

De sakkunniga framhålla vidare, att de statliga löneplanerna i samband

med ortsgrupeerings slutliga fastställande måste upptagas till revidering. Om man bibehåller spännvidden vid 4 procent, är det möjligt, uttala de sakkunniga, att denna revidering kan inskränkas till att en ny lönegrupp tillfogas ovanför den nuvarande högsta, under det att den lägsta, eventuellt de båda lägsta lönegrupperna försvinna. Detta beror självfallet på resultatet av indexberäkningarna. Genom att — i motsats till 1947 — den slutliga ortsgrupeeringen kan behandlas samtidigt med att frågan om löneplanerna blir föremål för överväganden och förhandlingar, kommer i viss mån även själva ortsgrupeeringen in i dessa förhandlingar.

I fråga om användningen av resultatet av den kommande dyrortsundersökningen för en revision av den nu gällande skattegrupeeringen framhålla dyrortssakkunniga, att praktiska skäl tala för att även i fortsättningen samma antal grupper och samma geografiska indelning, som användas för lönerna, tillämpas för skattegrupeeringen. Det bör emellertid enligt de sakkunnigas mening bli föremål för närmare övervägande i annat sammanhang, om ortsavdragens spännvidd bör vara lika med den som framkommer som resultat av dyrortsundersökningen eller om den bör göras större eller mindre.

Om den kommande dyrortsundersökningen skulle motivera införandet av en eller möjligen två grupper ovanför den grupp, vari Stockholm ingår bör enligt de sakkunnigas förslag en liknande utbyggnad av skatteavdragen övervägas.

Kungörelse angående fördelning av orterna i riket på de i statens löneplansförordning angivna ortsgrupeerorna utfärdas av Kungl. Maj:t. Enligt kommunalskattelagen åligger det däremot socialstyrelsen att utfärda kungörelse angående indelning för taxering till kommunalskatt av orterna med avseende på levnadskostnadernas höjd. Denna kungörelse återopas, när det gäller den statliga taxeringen. Kungl. Maj:t har vidare föreskrivit, att så snart lönegrupeeringen ändras det skall ankomma på socialstyrelsen att meddela de bestämmelser, som i anledning därav påfordras i fråga om skattegrupeeringen, med iakttagande av att ändring i sistnämnda avseende må ske endast med ingången av nytt kalenderår.

Att sålunda två identiska kungörelser utfärdas av olika instanser och att därefter varje ändring i den ena kungörelsen skall följas av en liknande ändring i den andra finna de sakkunniga föga rationellt. De föreslå därför, att den nu gällande bestämmelsen i kommunalskattelagen ändras därhän, att Kungl. Maj:t utfärdar även kungörelsen rörande skattegrupeeringen.

I fråga om bostadskostnadsgrupeeringen framhålla de sakkunniga, att denna grupeering vilar på en grund, som icke överensstämmer med konstruktionen av folkpensionernas bostadstillägg. Eftersom denna konstruktion redan är föremål för översyn, finna de sakkunniga det utslutet, att en omläggning av grunderna för bostadskostnadsgrupeeringen nu verkställs. Den nuvarande grupeeringen bör därför bibehållas tills vidare med de detaljändringar, som kunna befinnas påkallade. En omgrupeerung

efter nu gällande principer bör dock ske, sedan den nya dyrortsundersökningen utförts, och grundas på det nya materialet angående bostads- och bränslekostnaderna.

Enligt folkskolans avlöningsreglemente åligger det lärare att vidkännas ett hyresavdrag för tjänstebostad. Storleken av detta avdrag är beroende av dels bostadens kvalitet och storlek och dels hyreskostnaderna i kommunen. På grund av sistnämnda bestämmelse har Kungl. Maj:t indelat orterna i riket i fem hyresgrupper. Denna indelning — *hyresgrupperingen* — avser kostnadsolikheterna orterna emellan för en från bränslekostnader helt renodlad hyra.

De förslag till framskrivning av 1945 års bostadsräkning, som de sakkunniga framlagt, utmyнна i att egentlig hyra och kostnaderna för bostadsuppvärmningen ej skola skiljas från varandra. De nya uppgifter, som komma att finnas för de olika kommunerna och som äro avsedda att användas för löne- och skattegrupperingarna och även för bostadskostnadsgrupperingen, kunna därigenom ej direkt användas för en revision av hyresgrupperingen, utan till grund för en omgruppering bör enligt de sakkunnigas mening läggas de för övriga grupperingar framräknade bostadskostnaderna sedan utgifterna för uppvärmning av bostaden fråndragits enligt en schematisk metod.

De sakkunniga finna det obestriddigt, att den statliga dyrortsgrupperingen fått en efter hand stigande betydelse för *lönedifferentieringen* på den enskilda arbetsmarknaden. Enligt vad de sakkunniga upplyst har den statliga grupperingen i vissa fall helt accepterats, under det att den i andra fall modifierats på olika sätt allt efter det särskilda factets speciella förutsättningar eller den aktuella situationen. De sakkunniga framhålla emellertid även, att den offentliga lönestatistiken på grund av minimilönesystemet och ackordsarbetet uppvisar en annan bild i fråga om differentieringen av lönerna mellan olika orter än den statliga lönedifferentieringen även i sådana fall, då kollektivavtalen principiellt bygga på den statliga dyrortsgrupperingen. Såsom ett exempel nämna de sakkunniga det under år 1949 gällande kollektivavtalet för den mekaniska verkstadsindustrien. Detta avtal var uppbyggt efter den statliga grupperingen med 16 procent spännvidd. Enligt lönestatistiken för år 1949 varierade emellertid timförtjänsten från 3 kronor 24 öre i grupp 5 till 2 kronor 47 öre i grupp 1, vilket innebär en spännvidd av 24 procent.

Beträffande frågan om den statliga grupperingens användbarhet på den enskilda arbetsmarknaden erinra de sakkunniga, att enligt deras förslag de budgetar, som skola ligga till grund för jämförelsen, äro i stort sett representativa lika väl för industriarbetare som för tjänstemän. Enligt de sakkunnigas mening bör en statlig ortsguppering, som upplägges efter av dem föreslagna principer, därför kunna vara till nytta även för parterna på den enskilda arbetsmarknaden. De sakkunniga anföra härom ytterligare följande.

Den ofta debatterade frågan om sambandet mellan dyrortsgrupperingen och folkomflyttningen inom landet faller utanför vårt uppdrag men i nu ifrågavarande sammanhang vill vi dock erinra att spännvidden mellan de faktiskt utgående lönerna på olika orter ofta är större på den enskilda arbetsmarknaden än inom den statliga grupperingen och att en fullt genomförd tillämpning av denna gruppering på den enskilda arbetsmarknaden därför skulle verka utjämnande på lönerna. Därest skillnaderna i nominal-lönerna verkligen leder till en inflyttning till städer och andra tätorter, bör sålunda en sådan tillämpning av den statliga grupperingen försvaga denna tendens. Å andra sidan förstärkes sannolikt därigenom samma tendens på grund av att företagens intresse av att förlägga verksamheten till landsbygd eller mindre tätorter minskas ju mer lönerna därstädes närmar sig städernas. Dyrortsgrupperingen är emellertid endast en av de många faktorer som i ett invecklat samspel bestämmer företagslokalisering och inrikes omflyttning.

Framställningen i betänkandet rörande orternas inplacering har i regel icke föranlett någon erinran vid remissbehandlingen. De sakkunnigas uttalande, att endast markerade skillnader i levnadskostnader böra få föranleda, att den geografiska enheten brytes, har understrukits i några utlåtanden. *Statens avtalsnämnd* framhåller sålunda, att med nu rådande system specialproblem förhållandevis ofta uppkomma med anledning av det sätt, på vilket dyrortsgränserna nu skära igenom områden av i övrigt enhetlig karaktär. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser likaledes förslaget välbetänt och tillägger, att alla skäl tala för att de nya storkommunerna om möjligt böra var för sig hänföras till samma ortsgrupp.

Riksräkenskapsverket anser, att det innebär en viss nackdel för tätorterna, om samma tal för flera poster skola gälla för större regioner, eftersom talen för landsbygden därigenom bli högre än de annars skulle ha blivit. Detta förhållande bör enligt riksräkenskapsverkets mening beaktas vid den slutliga inplaceringen av de större tätorter, som utbrytas ur kringliggande regioner.

I anledning av de sakkunnigas förslag, att generella hänsynstaganden till de icke prisstatistiskt mätbara faktorerna ej skola förekomma uttalar *Tjänstemännens centralorganisation*, att förslaget icke bör föranleda, att vid en kommuns dyrortsgruppering hänsyn i förekommande fall ej tages till sådana icke prisstatistiskt mätbara faktorer, som kunna anses påverka dyrheten på den ifrågavarande orten. På grund av sakens natur torde det emellertid ännu icke vara möjligt att draga upp några riktlinjer för denna del av arbetet. Detta torde böra ske senare och efter samråd med berörda parter. TCO vill i detta sammanhang understryka, att denna del av arbetet med dyrortsindelningen kommer att tilldraga sig den kanske största uppmärksamheten från allmänhetens sida.

Industriens utredningsinstitut anför följande kritiska synpunkter i den promemoria, som överlämnats av Sveriges industriförbund och Svenska arbetsgivareföreningen.

Man har anledning att starkt ifrågasätta, om de sakkunniga verkligen dragit de fulla konsekvenserna av sina grundläggande utgångspunkter. Om man utgår ifrån, att målet för dyrortsgrupperingen skall vara en utjämning av den generella typ, som de sakkunniga tydligen tänkt sig, och om man samtidigt anser att de icke prisstatistiskt mätbara faktorerna äro av väsentlig betydelse, synes den enda rimliga konsekvensen härav vara, att man generellt bör inarbeta nämnda faktorer i grupperingsschemat. Antagandet att dessa faktorer uppväga varandra synes vara teoretiskt ogrundat och sakna stöd i praktiska erfarenheter. Pågående flyttningsrörelser, t. ex. mot storstäderna, peka tvärtom i andra riktningen.

Handelskammaren i Karlstad finner det praktiskt nödvändigt att frihet lämnas att frångå de erhållna dyrortsrelationerna. Å andra sidan ifrågasätter handelskammaren, om icke mera preciserade regler för den slutliga grupperingens förhållande till de framräknade indexserierna varit befogade. De sakkunnigas förslag om två budgetar och två indexserier kan enligt handelskammarens uppfattning leda till en relativt stor spännvidd mellan de två indexserierna för de mindre tätorterna och landsbygdens kommuner. Detta kommer att lämna ytterligare rum för en subjektiv bedömning vid dessa orters slutliga placering.

Frågan om spännvidden och antalet grupper har berörts i flera utlåtanden. Med hänsyn till att denna fråga, såsom de sakkunniga ju framhållit, icke kan avgöras förrän resultatet av den föreslagna dyrortsundersökningen föreligger, ha dock i regel endast mera allmänna uttalanden gjorts. Härvid har av några myndigheter och organisationer framhållits önskvärdheten av att antalet grupper göres så litet som möjligt.

Dyrortsnämnden uttalar, att valet av spännvidd mellan grupperna kan ske så att skapandet av enhetliga regioner härigenom underlättas och understryker, att denna fråga bör ingående prövas.

Handelskammaren i Gävle gör invändningar mot bibehållande av 16 procent total spännvidd och 4 procent spännvidd mellan grupperna samt anför.

Följden härav kan icke undgå att bli en uppressning av lönerna på de lägsta dyrorterna. Statsmakternas ansträngningar att hindra inflationsimpulser att göra sig gällande skulle på detta sätt motverkas. De hårt skattebelastade kommunernas beträngda finansläge komme ytterligare att accentueras och svårigheter uppstå framför allt för de på landsbygden belägna exportindustrierna att hävda sin konkurrensförmåga. En till åtminstone 18 procent ökad total spännvidd i fråga om löneplanerna finner handelskammaren mera realistiskt betonad.

Särskild uppmärksamhet har vid remissbehandlingen ägnats förslaget, att den slutliga ortsgupperingen bör behandlas samtidigt med att frågan om löneplanerna blir föremål för överbäganden och förhandlingar. I detta sammanhang ha även uttalanden gjorts rörande skillnaderna i spännvidd mellan de statliga lönerna och den enskilda arbetsmarknadens. Även rekryterings svårigheter m. fl. problem ha härvid berörts.

Överståthållarämbetet uttalar att lönesättningen för det stora antalet

statstjänstemän bör bestämmas icke blott med beaktande av prisskillnader och därmed jämförbara faktorer utan i någon mån också med hänsyn till läget å den allmänna arbetsmarknaden. Det synes sannolikt, att de fördyrande faktorer i t. ex. storstaden, vilka kunna härledas från ett miljöbetingat tvång att anpassa sig efter den högre levnadsstandarden därstädes, inverkat vid lönesättningen på den fria arbetsmarknaden. Om dyrortsgrupperingen, som de sakkunniga synas förutsätta, genom de valda metoderna skall ytterligare sammanpressa spännvidden mellan större och mindre orter, föreligger enligt överståthållarämbetet risk för att den statliga lönesättningens normer icke komma att följas å den fria arbetsmarknaden. En viss enhetlighet i lönesystemet på arbetsmarknaden och i offentlig tjänst bör emellertid eftersträvas. Med hänsyn härtill anser överståthållarämbetet det icke tillrådligt att fastställa en alltför snäv sammanpressning av dyrortsgruppernas spännvidd.

Generaltullstyrelsen framhåller, att spännvidden mellan högsta och lägsta ortsgrupp redan nu är mindre i den statliga löneskalan än på den enskilda arbetsmarknaden. Om en omgruppering efter de föreslagna riktlinjerna kan förutsättas leda till ökad divergens mellan den statliga och den enskilda lönesättningen, ligger häri enligt styrelsens förmenande ett särskilt skäl att noga pröva hållbarheten av de statistiska förutsättningarna för omgrupperingen.

Statens avtalsnämnd, som begränsat sitt yttrande till att avse de verkningar, som en ny dyrortsgruppering genomförd enligt de föreslagna riktlinjerna kan förväntas medföra inom de statliga kollektivavtalsområdena i fråga om lönesatser, förtjänstlågerna m. m., framhåller i huvudsak följande.

Sedan den nya ortsgrupperingen verkat i drygt tre år, torde kunna konstateras, att såväl på de enskilda avtalsområden, där den nya spännvidden helt accepterats, som på övriga områden ett särskilt förtjänstläge för Stockholm utbildats, högre än för övriga orter i ortsgrupp 5. Samma förhållande gäller för andra storstäder, t. ex. Göteborg i relation till ortsgrupp 4. Motsvarande utveckling har inom det statliga avtalsområdet i stort sett förelegat för ackordsarbetarnas del.

Orsakerna till detta Stockholmslöneläge kunna givetvis vara flera; sålunda torde man kunna peka på bl. a. att knappheten på arbetskraft av olika skäl varit särskilt stor i Stockholm och att därför löneläget pressats särskilt i höjden där. Det torde emellertid också bero på att de enskilda arbetsmarknadsparterna icke ansett sig kunna acceptera resultaten av dyrortsberäkningarna, enligt vilka Stockholms dyrortstal icke skulle vara högre i förhållande till flertalet andra orter än som framgår av dyrortsgrupperingen. Det vill alltså synas som om det skulle finnas en del speciella »storstadsfaktorer», till vilka tillräcklig hänsyn icke tagits (eller icke kunnat tagas) vid dyrortsberäkningarna, men vilka beaktas vid lönesättningen.

Denna inställning från de enskilda arbetsmarknadsparternas sida har vållat väsentliga svårigheter på det statligt kollektivavtalsområdet, där spännvidden 16 procent helt accepterats. Om en i stort sett likvärdig förtjänst skall uppnås för arbetare i enskild och i statlig tjänst i Stockholm blir förtjänstläget därför på de lägre ortsgrupperna, där huvudmassan arbetstigare är anställd, avsevärt högre än på den enskilda arbetsmarknaden.

Med utgångspunkt från det anförda ifrågasätter avtalsnämnden lämpligheten av att nu göra spännvidden mellan orterna så liten att Stockholm skulle placeras i den näst högsta ortgruppen, eventuellt endast i den tredje gruppen uppifrån räknat.

Försvarets civilförvaltning erinrar ävenledes om att i de enskilda avtalen i vissa fall införts ett särskilt löneläge i Stockholm ovanför nuvarande grupp 5. Denna omständighet samt vissa erfarenheter i övrigt synas giva vid handen, att speciella storstadsfaktorer finnas, vilka hittills icke i tillräcklig utsträckning beaktats vid dyrortsundersökningar. Civilförvaltningen förutsätter, att jämväl detta spørsmål närmare utredes vid de kommande undersökningarna.

Svenska stadsförbundet har i anslutning till det av de sakkunniga anförda exemplet i fråga om timförtjänstens variationer uttalat, att årets lönerörelser torde ha medfört, att den avtalsenliga spännvidden tänjts ut så, att den kommit att ungefär motsvara den reella spännvidden. Förbundet har med ledning av socialstyrelsens timlönestatistik för år 1949 (inkl. sociala förmåner men exkl. ersättningar för övertid och skiftarbete) uppgjort följande sammanställning över förhållandet mellan Stockholmslönerna och 3-ortslönerna i vissa fack.

Arbetsområde	3-ortslön i % av Stockholmslön
Målning	68
Kommunala anläggningsarbeten	69
Bilverkstäder	74
Stuveri	75
Kommunala gas-, el- och vattenverk	76
Byggnadssnickierier	78
Möbelfabriker	80
Mekaniska verkstäder	80
Husbyggnad	82
Elektriska installationer	83
Maskin- och motorfabriker	83
Åkerier	85
Rörinstallationer	86
Kommunala renhållningsverk	87
Omnibusföretag, privata	87

I anslutning till sammanställningens innehåll framhåller stadsförbundet, att 3-ortslönen enligt den officiella dyrortsgrupperingen skulle ha utgjort 92 procent av Stockholmslönen. Rörande förhållandet mellan den statliga lönegrupperingen och den allmänna arbetsmarknaden anför stadsförbundet vidare följande.

Onekligen har man anledning antaga, att den marknadsnivå, som sålunda föreligger, giver ett visst uttryck för arbetsmarknadsparternas uppfattning om prisrelationerna mellan Stockholm och 3-orterna. I vart fall synes det, som om de sakkunniga mera ingående bort i enlighet med sina direktiv ha beaktat »den lönespänning som föreligger mellan olika orter

på den privata arbetsmarknaden». Att de relativa löne marknadsnivåerna icke överensstämmer med dyrortsgrupperingen förefaller tydligt. Om man i denna situation för arbetstagare inom offentlig tjänst accepterar en spännvidd mellan angivna orter av 8 % eller mindre i stället för de siffror, som här framräknats för den privata arbetsmarknaden, uppstår otvivelaktigt en spänning mellan de olika arbetsområdena, det offentliga och det privata. En med hänsyn till marknadsläget i lägre ortsgrupp rimlig lön till en statligt eller kommunalt anställd blir för låg i högre ortsgrupp; och om lönen avvägs efter marknadsläget i en högre ortsgrupp, blir den för hög i förhållande till nivån i lägre ortsgrupp. Denna spänning blir allt större ju mer den officiella dyrortsgrupperingens spännvidd avlägsnar sig från den, som kommer till uttryck på den privata arbetsmarknaden, och ju mer de offentligt anställdas löner bindas vid den officiella ortsgrupperingen.

Styrelsen hemställer, att frågan ägnas uppmärksamhet vid ärendets fortsatta handläggning, vare sig så bör ske i samband med dyrortsgrupperingen eller i samband med lönerna fastställande sedan dyrortsgrupperingen genomförts.

Industriens utredningsinstitut anför i den av Svenska arbetsgivareförbundet och Sveriges industriförbund överlämnade promemorian följande synpunkter på näringslivets lokalisering.

Förändringar i den nuvarande dyrortsgrupperingen medför konsekvenser för näringslivets lokalisering som verkar på olika sätt. Om en ort, som nu ligger lågt på dyrortsskalan, kommer att förflyttas upp på densamma, medför detta, att å ena sidan företagarvärldens incitament — i form av låga lönekostnader — till inflyttning av verksamhet till orten i fråga skulle minska, men att å andra sidan arbetskraftens villighet att förflytta sig dit, eller bo kvar där, ökas. Förhållandet blir naturligtvis det rakt motsatta, om orten förflyttades uppifrån och ner på dyrortsskalan. Vi ser härav, att förändringar i dyrortsgrupperingen medför två helt motstridiga tendenser. Vilken av dessa som är av avgörande betydelse synes icke helt generellt kunna bedömas. I nuvarande skärpta arbetsmarknads läge torde man dock kunna påstå, att arbetskraftens flyttningvillighet som regel är avgörande. Detta torde framför allt gälla i valet mellan landsbygd och stad, enär det f. n. synes vara så, att ur företagarnas synpunkt fördelen av de lägre lönekostnaderna på landsbygden i betydande utsträckning uppväges av kostnader för de »trivselanordningar», som där måste anläggas för att över huvud taget arbetskraft skall kunna anskaffas. Hur förhållandet gestaltar sig i valet mellan olika städer och främst mellan storstäderna Stockholm och Göteborg å ena sidan och de mindre städerna å andra sidan är emellertid mera vanskligt att bedöma.

Om man väljer att beakta näringslivets lokaliseringsproblem vid uppgörandet av dyrorts- eller dyrområdesgrupperingen synes detta enklast kunna göras på det sättet, att man allt efter den målsättning man har, tar större eller mindre hänsyn till de icke prisstatistiskt mätbara faktorerna. Som exempel kan nämnas, att om man anser det fördelaktigt att minska arbetskraftens dragning till storstäderna, vore det lämpligt att de icke prisstatistiskt mätbara faktorer, som just konstituerar denna dragning, gäves en relativt stor vikt i de grundläggande kalkylerna. Härigenom skulle de prisstatistiskt mätbara förhållandena komma mer i bakgrunden och därigenom skillnaden i de av rättvisekravet fordrade löneskillnaderna mellan storstäderna och den övriga delen av landet bli mindre.

Det förhållandet, att de sakkunniga föreslår en indelning i dyrområden i stället för dyrorter, är värt att beaktas i detta sammanhang. Den föreslagna indelningsgrunden medför generellt, att löneskillnaderna mellan närbelägna städer och tätorter och även mellan dessa och den däromkring liggande landsbygden utjämnas, men att däremot skillnaderna mellan å ena sidan storstäderna och å andra sidan de mindre städerna förstoras. Detta senare måste få den konsekvensen, att arbetskraftens dragning till storstäderna blir ännu större än vad den f. n. är. Något generellt uttalande, om en övergång från dyrorts- till dyrområdesgruppering är önskvärd ur näringspolitisk synpunkt, kan ej göras. I vissa avseenden kanske denna övergång utgör ett steg i rätt riktning, men i andra fall kan motsatsen gälla. Det synes vara lämpligt att ej undantagslöst fasthålla vid områdesprincipen utan lämna den möjligheten öppen, att vissa enstaka orter, för vilka speciellt starka skäl föreligga, utbrytas ur sitt område och klassificeras för sig.

Svenska arbetsgivareföreningen uttalar, att en stark utjämning av dyrortsgraderingen och en i följd därav framtvingad, mera utjämnad lönesättning, oberoende av löntagarnas faktiska levnadskostnader, sannolikt får den följden att företagen vid val av förläggning av nyplanerade fabriker skola finna det angeläget att söka nå en placering, som är fördelaktig med hänsyn till andra produktionsfaktorer än löneläget, och därvid kanske främst sikta till låga transportkostnader. Detta skulle enligt föreningens uppfattning kunna innebära, att den utspridning på landsbygden av industrier, som på senare tid gjort sig allmänt gällande, skulle komma att förbytas i en strävan att placera företagen i städerna.

Handelskammaren i Malmö framhåller, att en genom sammanpressning av ortsgrupperingen genomförd höjning av lönenivån i de lägsta ortsgrupperna skulle komma att menligt påverka konkurrensläget för industrierna i dessa orter. På grund av dyrortsgrupperingens betydelse för företagslokaliseringen skulle vidare den ur samhällssynpunkt i och för sig önskvärda tendensen inom industrien att decentralisera tillverkningen till mindre tätorter och landsbygdskommuner komma att motverkas.

Hadelskammaren i Visby anför liknande synpunkter.

Lantbruksstyrelsen anser däremot, att den föreslagna områdesindelningen kan leda till en avspänning i konkurrensen om arbetskraften mellan landsbygd och tätorter, vilket kan i gynnsam riktning påverka en decentralisering av näringslivet.

Försvarets fabriksstyrelse anför följande synpunkter rörande rekryteringsmöjligheterna.

Avståndet från arbetsplatsen till större centra har i rekryteringshänseende särskild betydelse, då det gäller tjänstemän, som i sin tidigare verksamhet i allmänhet vistats på orter, där tillgång till kulturella institutioner, fortbildning, nöjen m. m. finnes. Det är nämligen svårt att med nuvarande dyrortsskillnader förvärva och bibehålla personal å landsbygden och mindre orter i sådana befattningar, som icke eller endast i begränsad utsträckning kunna rekryteras från ortens befolkning. Fabriksstyrelsen är medveten om de stora svårigheter, som föreligga att vid dyrortsgrupperingen taga hänsyn till alla de varierande förhållanden av denna natur, som i verkligheten förekomma.

I ett vid dyrortsnämndens utlåtande fogat *särskilt yttrande av herr Wahlund* anföres i huvudsak följande.

Dyrortsnämndens yttrande avser lönegrupperingen och utgår från den förutsättningen, att en dyrortsgradering av statstjänstemännens löner skall förekomma även i fortsättningen. Jag är av annan mening men tvingas tyvärr till nämnda avgränsade frågeställning, enär de sakkunniga i enlighet med sina direktiv icke upptagit till prövning lämpliga former för dyrortsgrupperingens avskaffande.

Samtidigt som den regionala prisvariationen krympt, har avståndsdyrheten blivit allt mer dominerande. Med avståndsdyrhet avser jag härvid ej blott prisökning på grund av extra transportkostnader utan även den fördyring, som i glesbygden uppstår på grund av varors och tjänsters svåråtkomlighet. Jag inbegriper behövliga inköpsresor och andra resor men även värdet av den tid, som vid dylika resor går till spillo.

Avståndsdyrhet, tagen i denna vidsträckta bemärkelse, är givetvis svår att mäta. Om detta skulle tillfredsställande låta sig göra, är jag övertygad om att vid tillämpande av lika-standardprincipen levnadskostnadsskillnaderna mellan glesbygd och tätbygd skulle åtminstone utjämnas.

Ett indicium härför utgör den av dyrortsnämnden vitsordade svårigheten att besätta glesbygdens tjänstemannabefattningar. Tjänstemän, som ha att träffa ett val mellan tjänstgöring i glesbygd eller i tätbygd, utföra i själva verket den avvägning, som indexmetodikern i sin tekniska bristfällighet ej förmår prestera.

Man bör underlätta för glesbygden att få tjänstemän och ej genom en dyrortsgruppering motverka detta. Med hänsyn till det sagda motsätter jag mig i nuvarande läge varje dyrortsgruppering, som särskiljer stadsbygd från kringliggande landsbygd.

Jag övergår till den motsatta polen i föreliggande sammanhang, »ödebygdsproblemet». Jag uppskattar den positiva inställning till ensligt belägna kommuners situation, som kommit till uttryck i dyrortsnämndens utlåtande. Jag vill emellertid framhålla, att ödemarksproblemet bör uppfattas som en extrem form av glesbygdsproblemet. Önskar man kompensera ödebygdens tjänstemän, kan man med motsvarande skäl, om ock ej med samma tyngd, motivera en lönekompensation till glesbygdens tjänstemän.

Jag vill slutligen betona vikten av dyrortsberäkningarnas praktiska utformning och speciellt uttrycka en förhoppning att ej tillägg för lokala resor, i kombination med otillräckliga tillägg för inköpsresor m. m., otillräckligt hänsynstagande till kvalitetsskillnader etc. skola åstadkomma missvisande skillnader i dyrortshänseende mellan stadsbygd och landsbygd.

I remissyttrandena ha förslagen beträffande *s k a t t e g r u p p e r i n g e n* icke föranlett några erinringar. *B o s t a d s k o s t n a d s g r u p p e r i n g e n* har behandlats mera ingående endast av *pensionsstyrelsen*, som anført i huvudsak följande.

Styrelsen anser liksom dyrortsakkunniga att det är uteslutet att nu företaga en omläggning av grunderna för bostadskostnadsgrupperingen. Bostadstilläggens konstruktion utredes för närvarande av särskilda sakkunniga, 1950 års folkpensionsrevision. En eventuell omläggning av grunderna för grupperingen bör därför uppskjutas till dess statsmakterna tagit ståndpunkt till revisionens blivande förslag i frågan.

Därest en ny bostadskostnadsgruppering är avsedd att träda i kraft den

1 januari 1953, måste densamma vara fastställd senast den 1 juli 1952 för att förarbetena skola kunna medhinnas. I detta sammanhang vill pensionsstyrelsen erinra om att den nuvarande bostadskostnadsgrupperingen enligt Kungl. Maj:ts beslut den 9 december 1949 äger giltighet till och med 1951 års utgång. En viss förlängning av denna gruppering torde sålunda bli erforderlig, men då kommunindelningsreformen den 1 januari 1952 träder i kraft, måste vissa jämkningar samtidigt företagas. Av skäl, som anförts beträffande ifrågasatt ny gruppering från och med den 1 januari 1953, bör omgrupperingen med anledning av kommunindelningsreformen vara fastställd senast den 1 september innevarade år.

I fråga om hyresgrupperingen uttalar *skolöverstyrelsen*, att denna gruppering icke torde kunna göras enhetlig för större områden på samma sätt som dyrortsgrupperingen. Överstyrelsen utgår från, att vid hyresgrupperingen hänsyn skall tagas till hyran för 2- och 3-rumslägenheter (med kök) i respektive orter med samma standard, som anges i boställsordningen för folkskolans lärare. Då nuvarande hyresbelopp varit underställda riksdagens prövning, bör en ändring av dessa ej ske utan riksdagens medverkan. Omgrupperingen bör därför endast åsyfta att bestämma relationen mellan hyrorna på olika orter och att inordna orterna i 5 grupper allt efter hyrans storlek.

I flera yttranden ha synpunkter anförts även rörande förhållanden, som icke direkt anknyta till lönegrupperingen eller därmed sammanhängande grupperingar. Sålunda ha flera myndigheter och organisationer berört kallorts- och enslighetstilläggen. Dessa frågor anser jag mig emellertid icke böra upptaga till behandling i detta sammanhang.

Tidsschema och kostnadskalkyl.

De sakkunniga föreslå att arbetet med dyrortsundersökningen och grupperingen bedrivs efter följande schema:

1951 febr.	Remisstiden utgår.
mars	Propositionen framlägges.
maj	Riksdagsbeslut.
»	Förberedelserna för konsumtionsundersökningen och undersökningen hos hyresnämnderna igångsätts.
sommaren	Bearbetningen av ombudsmaterialet igångsättes.
sept.	Prisinsamling på 140 orter.
»	Första delen av undersökningen hos hyresnämnderna inkommer till socialstyrelsen.
hösten	Konsumtionsundersökningen utföres.
»	Hyresräkning på mindre orter.
1952 aug.	Socialstyrelsens preliminära förslag.
hösten	Överväganden rörande de statliga löneplanerna.
nov.	Slutligt förslag till inplacering av orterna.

Socialstyrelsen anser det följaktligen icke möjligt att ytterligare knappa in på de av de sakkunniga angivna tiderna.

Dyrorts nämnden anser det beklagligt, att den nya grupperingen icke blir färdig förrän 1 1/2 år efter det kommunindelningsreformen trätt i kraft. Nämnden uttalar, att alla möjligheter att åstadkomma en provisorisk justering av nuvarande gruppering böra prövas. En sådan justering bör dock ske på sådant sätt att den nya grupperingen icke föregripes i så måtto att provisoriska uppflyttningar företagas, som senare måste återgå.

Tjänstemännens centralorganisation uttalar, att framställningar om justeringar i nuvarande gruppering böra prövas på grundval av anförda omständigheter och befogade ändringar ske och sålunda ej uppskjutas under hänvisning till en först år 1953 eller 1954 ikraftträdande ny ortsgruppering.

Socialstyrelsen yttrar följande rörande kostnadskalkylen.

De kostnadsberäkningar, som verkstälts av de sakkunniga, kan socialstyrelsen godtaga. Dessa beräkningar innefatta emellertid inga kostnader för den kompletterande hyresräkning, som kan bli erforderlig på vissa mindre orter. Kostnaderna för denna hyresräkning äro för närvarande icke möjliga att ange exakt. Med ledning av de preliminära beräkningar, som verkställdes rörande en planerad hyresräkning hösten 1950, uppskattar socialstyrelsen dessa kostnader till 75 000 kronor. Om detta belopp icke skulle visa sig tillräckligt, förutsätter styrelsen, att den senare får inkomma med framställning om det tilläggsanslag, som kan visa sig erforderligt.

Departementschefen.

Den förestående kommunindelningsreformen kommer, som inledningsvis omnämnts, att på ett betydelsefullt sätt beröra frågan om den fortsatta utformningen av dyrortsgrupperingen. En allmän omgruppering av orterna torde bli erforderlig. En sådan omfattande revision av dyrortsgrupperingen måste emellertid föregås av en undersökning av rådande skillnader i levnads-kostnader. Med hänsyn härtill tillkallades år 1950 en särskild expertkommitté, 1950 års dyrortssakkunniga, med uppdrag att verkställa utredning angående de principer, efter vilka en ny dyrortsundersökning skulle äga rum.

I några yttranden över de sakkunnigas förslag ha under uttalande, att de lokala variationerna i levnads-kostnader numera vore små, yrkanden framförts om att dyrortsgrupperingen borde avskaffas. Med anledning härav vill jag erinra, att spännvidden i levnads-kostnader enligt 1946 års dyrortsundersökning var 16 procent mellan högsta och lägsta ortsgrupp — skillnaderna mellan dyraste ort och billigaste ort voro avsevärt större. Även om enligt dyrortssakkunnigas utredningar en viss sammanpressning av dessa skillnader skulle ha ägt rum därefter, anser jag det omöjligt att utan närmare undersökningar avgöra hur stor denna sammanpressning varit. Först sedan resultatet av den nya dyrortsundersökningen föreligger, kunna angivna yrkanden upptagas till realprövning.

Vad härefter angår *de principiella grunderna för en dyrortsgruppering* föranleder vad de sakkunniga härom anfört ingen erinran från min sida. Jag delar sålunda de sakkunnigas uppfattning, att dyrortsjämförelsen icke bör begränsas till att avse enbart prisolikheter. Hänsyn bör tagas även till icke statistiskt mätbara faktorer trots de bedömningsmoment som härigenom med nödvändighet införas i ortsgupperingen. En viss grad av bedömning är emellertid ofrånkomlig, även om jämförelsen inskränkes till att avse prisolikheter. Jag instämmer i dyrortssakkunnigas uttalande, att man så långt materialet tillåter skall bygga på en prisstatistisk jämförelse men att man därjämte måste söka göra en rimlig avvägning med hänsyn till faktorer, som icke kunnat beaktas vid denna undersökning. I några remissyttranden har en viss tvekan gjort sig gällande mot att bedömningsmomenten i en kommande undersökning skulle givas större vikt än hittills och i ett par yttranden har uttalats, att metodfrågorna i detta hänseende böra närmare övervägas. I anledning härav vill jag uttala, att socialstyrelsen bör ägna stor uppmärksamhet åt frågan i vilken utsträckning och på vad sätt hänsyn bör tagas till de omätbara faktorerna.

Mot de riktlinjer för en *områdesindelning* vid undersökningen, som dyrortssakkunniga uppdragit, har jag i huvudsak ingen erinran att göra. Det är givetvis ofrånkomligt, att vissa lokala prisskillnader icke komma till uttryck med det föreslagna utjämningsförfarandet. Jag anser emellertid denna nackdel av underordnad betydelse i förhållande till de fördelar som den föreslagna metoden innebär.

Vid remissbehandlingen ha framförts önskemål om att undersökningarna må bedrivas förutsättningslöst i vad avser dyrområdes- eller dyrortsindelning. För att tillmötesgå detta önskemål skulle emellertid prisinsamlingen behöva utökas i sådan grad att undersökningens slutförande skulle avsevärt försenas.

Omfattningen av och gränserna för de områden, som skola tillämpas för de olika huvudposterna, kunna givetvis icke fastställas, förrän det nya pris materialet föreligger. Först därefter blir det möjligt att avgöra, för vilka poster samma indelning kan tillämpas. Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att vissa jämkningar i respektive områdesindelningar böra vara tillåtna i syfte att minska antalet indelningar.

I ett par yttranden har understrukits, att områdenas avgränsning icke behöver vara knuten till länsgränserna. De sakkunniga framhålla härom, att det av praktiska skäl självfallet är fördelaktigt, om områdesgränserna följa länsgränserna, men att särskilda hänsyn kunna leda till att länsgränserna brytas. Jag kan instämma i denna uppfattning.

Även beräkningen av skatteposten skall enligt dyrortssakkunnigas förslag i viss mån bestämmas områdesvis, i det att kommunalskattesatsen skall beräknas på en för större områden genomsnittlig, efter folkmängden vägd skattesats. De sakkunniga förorda i första hand samma områdesindelning som för livsmedel, vilket skulle innebära, att de beräknade genomsnittliga skattesatserna skulle komma att avse både städer och landsbygd.

Frågan om en områdesindelning bör tillämpas eller icke beträffande den kommunala skattesatsen bör enligt min mening icke avgöras, förrän skattesatserna för år 1952 föreligga samt undersökningen i övrigt fortskridit så långt att de olika områdesindelningarna kunna bestämmas. Jag förutsätter emellertid, att socialstyrelsen ägnar uppmärksamhet åt spörsmålet och till Kungl. Maj:t inkommer med det förslag i ämnet, vartill övervägandena kunna föränleda.

I fråga om *prisinsamlingen* innebär dyrortssakkunnigas förslag beträffande antalet orter, från vilka prisnoteringar skola inhämtas på livsmedel och vissa andra varuslag, en avsevärd minskning i förhållande till tidigare undersökningar. Eftersom de insamlade prisuppgifterna icke skola bestämmas enskilda orters livsmedelstal etc. utan endast ingå i ett medeltal för större områden, är en nedskärning av antalet prisinsamlingsorter möjlig utan att resultatets tillförlitlighet behöver ifrågasättas. Förslaget har även allmänt tillstyrkts vid remissbehandlingen. Några remissmyndigheter ha dock ifrågasatt, om det föreslagna antalet orter är tillräckligt. Särskilt för glest bebyggda delar av landet, främst i övre Norrland, befaras antalet orter enligt förslaget bli alltför litet för att kunna ge en tillförlitlig bild av prisförhållandena där. Önskemål ha även framförts om att prisnoteringar böra inhämtas jämväl från rena landsbygdskommuner. Jag delar dyrortssakkunnigas uppfattning, att antalet prisinsamlingsorter bör avsevärt nedskäras. Med anledning av vad vid remissbehandlingen anförts vill jag dock icke motsätta mig en viss ökning av antalet orter utöver vad de sakkunniga föreslagit. Denna ökning kan dock icke göras särskilt stor för att tidsplanen icke skall rubbas. Jag föreslår därför, att prisinsamling skall äga rum på 200 orter vid sidan av insamlingen på socialstyrelsens 60 ombudsorter, d. v. s. på sammanlagt 260 orter. Vid urvalet bör någon överrepresentation i enlighet med vad i det föregående anförts ske för främst övre Norrland. Socialstyrelsen bör även överväga möjligheterna att låta ett mindre antal rena landsbygdskommuner ingå bland prisinsamlingsorterna. Om en tillfredsställande prisinsamling på landsbygden skulle anses möjlig, synas de 35 landskommuner, från vilka socialstyrelsen fortlöpande insamlar prisuppgifter, böra medtagas.

Dyrortssakkunniga ha ansett de representantvaror, som för närvarande ligga till grund för beräkningen av levnadskostnadsindex, i stort sett tillräckliga och väl valda. När det gäller livsmedel, ha de dock föreslagit vissa smärre justeringar. Mot dessa ändringar har jag ingen erinran.

Beträffande kläder och skodon föreslå dyrortssakkunniga, att lokal prisinsamling skall ske endast i fråga om reparationer och vissa tjänster. De sakkunniga framhålla, att icke oväsentliga prisolikheter inom denna grupp torde förekomma för vissa varor utanför priskontrollen men att svårigheterna att renodla prisskillnaderna från kvalitetsolikheter äro så stora, att man borde avstå från att göra en prisinsamling och i stället påföra samma kostnad på alla orter. Vid remissbehandlingen ha erinringar anförts mot detta förslag, och därvid har ifrågasatts om prisinsamling verkligen är

obehövlig på dessa varor. Jag delar denna tvekan och anser, att socialstyrelsen bör överväga möjligheterna att utöka prisinsamlingen beträffande kläder och skodon. Även inom posten övriga utgifter bör en utökning av prisinsamlingen övervägas. Jag återkommer härtill i fortsättningen.

Prisinsamling under tolv på varandra följande månader skall enligt förslaget ske på de 60 ombudsorterna. För dessa orter inkomma de behövliga prisuppgifterna fortlöpande varje månad oavsett dyrortsundersökningen. Bearbetningen av noteringar för tolv månader kan därför avse även första hälften av år 1951, vilket är nödvändigt för att den föreslagna tidsplanen skall kunna hållas. Jag kan av denna anledning icke tillstyrka någon utökning i detta hänseende. Mot den föreslagna tidpunkten för den allmänna prisinsamlingen har jag ingen erinran att göra.

Dyrortssakkunnigas förslag, att prisinsamlingen skall handhavas av särskilda ombud, vilka efter förslag av vederbörande kommunala myndigheter skola tillsättas av socialstyrelsen och avlönas med statsmedel, biträder jag. Speciellt från tjänstemannahåll har understrukits vikten av att undersökningarna omfattas med förtroende från allmänhetens sida. Trots att prisuppgifterna endast skola ingå i medeltal för större områden och alltså ej direkt kunna påverka den egna ortens placering torde psykologiska skäl tala för att allmänheten beredes tillfälle att granska och framställa anmärkningar mot de insamlade noteringarna. Jag tillstyrker därför, att de av ombuden insamlade noteringarna skola, liksom vid 1946 års undersökning, hållas tillgängliga för allmänheten under viss bestämd tid. Efter granskningstidens utgång böra prisuppgifterna jämte eventuella erinringar mot dem insändas till socialstyrelsen. Några särskilda granskningsmän synas däremot icke behöva utses.

Vad slutligen beträffar de korrigeringar, som socialstyrelsen måste göra, då noteringarna avse felaktig kvalitet, bör socialstyrelsen i tveksamma fall samråda med vederbörande kommunala myndigheter.

Budgetvalet bör enligt dyrortssakkunnigas mening ägnas större intresse än hittills. Redan genom en analys av resultaten från budgetundersökningar torde värdefulla slutsatser kunna dragas rörande de skillnader i dyrhet och levnadsstandard, som föreligga för olika större befolkningsgrupper, i första hand städernas och landsbygdens befolkning.

Behovet av budgetmaterial ökas också till följd av förslaget att dyrortsjämförelsen icke skall grundas på en enda budget. Enligt de sakkunnigas mening böra nämligen två utgångspunkter väljas för en jämförelse, så att skillnaderna i levnadskostnader mellan orterna kunna jämföras i båda riktningarna. Dyrortssakkunniga framhålla, att strängt taget borde flera än två budgetar användas. Av praktiska skäl är emellertid en begränsning nödvändig. På grund härav och då man redan med två budgetar vinner fördelen att man på två olika sätt kan uppskatta de totala skillnaderna i dyrhet föreslå de sakkunniga, att man skall använda sig av två budgetar, representerande ytterligheterna i levnadsvanor, nämligen en för Stockholm och en för landsbygden. Detta förslag har tillstyrkts i flera remissyttranden. Önske-

mål ha dock framförts såväl att flera än två budgetar skulle komma till användning som att man vid en begränsning till två budgetar icke skulle utvälja två ytterlighetsbudgetar.

Jag delar uppfattningen, att flera än två budgetar rätteligen borde komma till användning. En begränsning är emellertid ofrånkomlig. Jag vill därför förorda, att dyrortsjämförelsen — under förutsättning att tillförlitligt budgetmaterial kommer att finnas — i första hand skall grundas på en budget för Stockholm och en för landsbygden. Med hänsyn till de betänkligheter, som framkommit vid remissbehandlingen mot att använda två extrema budgettyper samt till svårigheterna i samband med bostadspostens invägning, vartill jag i det följande återkommer, vill jag dock icke motsätta mig, att som kontroll en beräkning jämväl göres på grundval av en tredje budget, vilken lämpligen bör representera medelstora tätorter. Jag utgår ifrån att landsbygdsbudgeten skall bli så representativ som möjligt för hela landet.

Förslaget att även en landsbygdsbudget skall användas vid jämförelsen förutsätter att en konsumtionsundersökning på landsbygden utföres under år 1951. Jag förordar därför, att en sådan kommer till stånd, trots att tidpunkten för en dylik undersökning icke kan anses vara den bästa. Undersökningen är nämligen avsedd att ske efter den s. k. intervjumetoden och kommer att avse konsumtionen under ett år tillbaka i tiden. De betydande prishöjningar, som under denna tid förekommit, torde säkerligen försvåra undersökningens genomförande. Intervjumetoden har icke heller tidigare prövats i Sverige i samband med undersökningar av denna art. Socialstyrelsen bör ägna denna undersökning största möjliga uppmärksamhet.

Genom denna konsumtionsundersökning torde även värdefulla uppgifter rörande t. ex. egnahemskostnaderna och reseutgifterna kunna väntas framkomma. En undersökning av landsbygdens konsumtionsvanor torde vara av stort värde också i sammanhang, som ej beröra dyrortsfrågan.

Någon konsumtionsundersökning för tätorter ha dyrortssakkunniga icke ansett sig böra föreslå utan förordat, att budgetmaterialet från den år 1948 företagna konsumtionsundersökningen i fråga om tätorter skall utnyttjas för ifrågavarande ändamål. En framskrivning av detta material i vad det avser Stockholm föreslås skola ske med hänsyn till inträdda ändringar i priser och konsumtionsvanor. I flera remissyttranden har ifrågasatts, att en ny konsumtionsundersökning skulle äga rum även i tätorter eller i varje fall i Stockholm. Jag delar den uppfattningen, att det vore önskvärt med en konsumtionsundersökning i tätorter samtidigt som på landsbygden. Socialstyrelsen är emellertid redan förut hårt belastad av övriga arbetsuppgifter i samband med dyrortsundersökningen. Med hänsyn härtill och då de inträffade förändringarna i konsumtionsvanorna icke torde ha varit av sådan storleksordning, att en framskrivning av 1948 års material ej skulle kunna ske med erforderlig säkerhet, anser jag mig icke böra tillstyrka en konsumtionsundersökning för vare sig tätorter i allmänhet eller Stockholm enbart.

Budgeten för Stockholm liksom även den budget för medelstora tätorter, som jag föreslagit skall komma till användning som kontroll, anser jag sålunda böra grundas på uppgifterna enligt 1948 års konsumtionsundersökning och framskrivas på sätt de sakkunniga föreslagit. Innan dessa budgetar definitivt fastställas, bör socialstyrelsen inhämta dyrortsnämndens yttrande.

Mot dyrortssakkunnigas förslag, att budgetarna icke skola begränsas till vissa familjetyper och inkomstklasser utan avse genomsnitt, har jag ingen invändning att göra liksom ej heller mot deras övriga förslag rörande budgetvalet.

Vad de särskilda posterna i budgeten beträffar vill jag — utöver det redan anförda — framhålla följande.

Enligt dyrortssakkunniga är man hänvisad till att beräkna *bostadskostnaderna* i stort sett på samma sätt som vid 1946 års undersökning, d. v. s. åtminstone för var och en av de större tätorterna och i övrigt för större, lämpligt avgränsade områden. Vissa överväganden ha dock av de sakkunniga ansetts påkallade beträffande metoderna för bostadspostens beräkning. Under hänvisning till att förekomsten av lägenheter utan wc är starkt växlande i olika orter föreslås, att man vid kvalitetsindelningen bör taga hänsyn till om lägenheten är försedd med wc eller icke. I övrigt ha dyrortssakkunniga icke ansett sig böra föreslå någon ändring i kvalitetsindelningen. Värdet av den sålunda föreslagna utökningen av kvalitetsindelningen har ifrågasatts i några yttranden. Socialstyrelsen föreslår ett bibehållande av den vid 1946 års undersökning tillämpade kvalitetsindelningen och anför som motivering härför bl. a., att styrelsen är tveksam i fråga om möjligheterna att vid den summariska hyresframskrivning, som enligt de sakkunnigas förslag skall ske på grundval av uppgifter från hyresnämnderna, göra en så ingående differentiering, som de sakkunniga förordat.

Med hänsyn till vad socialstyrelsen sålunda anført anser jag det tveksamt, huruvida en uppdelning i kvalitetsgrupper i enlighet med de sakkunnigas förslag bör genomföras. Ytterligare överväganden torde erfordras på denna punkt. Det bör därför ankomma på socialstyrelsen att efter vidare undersökning av problemet underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning.

Aktuella hyressiffror skola enligt dyrortssakkunnigas förslag erhållas icke genom en ny allmän hyresräkning utan genom en framskrivning av 1945 års hyressiffror. Ehuru man genom en dylik metod icke kan på ett lika ingående sätt belysa det aktuella hyresläget som genom en ny hyresräkning, anser jag mig böra tillstyrka förslaget. En allmän hyresräkning skulle nämligen icke kunna medhinnas inom ramen för den uppdragna tidsplanen. Därtill kommer, att många osäkerhetsmoment likväl skulle kvarstå även om en omfattande och kostbar hyresräkning företoges. Jag vill även erinra, att dyrortsnämnden ansett att en ny hyresräkning i dagens läge icke kan motiveras ur dyrortssynpunkt.

Eftersom framskrivningen skall ske på grundval av uppgifter i hyresnämndernas handlingar, kommer den att begränsas till orter med sådana nämnder. För orter utan hyresnämnd anse dyrortssakkunniga, att man

vad gäller utvecklingen efter år 1945 sannolikt blir hänvisad till en kompletterande hyresräkning. En sådan är också enligt min mening ofrånkomlig. Med hänsyn till att individuella hyrestal i allmänhet icke skola beräknas för mindre orter, synes dock denna kompletterande hyresräkning kunna begränsas till ett mindre antal orter. Som jag redan framhållit medgiver nämligen den föreslagna tidsplanen ej någon mera omfattande hyresräkning.

Dyrortssakkunnigas förslag, att beräkningen av regionala hyrestal för landsbygden och de mindre tätorterna skall grundas på vid 1945 års hyresräkning framkomna hyressiffror, torde såsom socialstyrelsen framhållit leda till något för höga tal gentemot städerna. Oaktat de svagheter, som utmärka denna metod, anser jag mig icke böra motsätta mig att den prövas vid beräkningen av regionala hyrestal.

För var och en av de kvalitets- och storleksgrupper, vari hyreslägenheterna skola uppdelas, uträknas en medelhyra. När det gäller att sammanväga dessa medelhyror till ett genomsnittligt hyrestal för varje ort, uppstå vissa svårigheter. Dyrortssakkunniga framhålla, att bostadskostnadsjämförelsen i analogi med den dubbla jämförelsen i övrigt borde ske på grundval av bostadsbeståndets sammansättning i Stockholm respektive på landsbygden. Enligt deras förmenande uppkomma i senare fallet vissa komplikationer. De ifrågasätta därför en utvidgning av den dubbla vägningen på så sätt, att man för varje ort skulle göra jämförelser på grundval av bostadsbeståndets sammansättning dels i Stockholm och dels på orten i fråga. Svårigheter skulle emellertid härvid uppstå vid sammanvägningen med övriga delposter. Den av mig i det föregående förordade kontrollräkningen på grundval av en budget för medelstora tätorter synes emellertid i viss mån kunna tjäna som vägledning härvidlag. Jag förutsätter, att socialstyrelsen särskilt uppmärksammar de problem, som här möta.

De framlagda förslagen beträffande bostadsrättslägenheter och egnahem föranleda ingen invändning från min sida. Jag vill dock understryka vad av de sakkunniga och vid remissbehandlingen uttalats om önskvärdheten att egnahemskostnaderna skulle kunna beaktas vid dyrortsjämförelsen. Möjligheterna att ur uppgifterna till konsumtionsundersökningarna erhålla hållpunkter för en bedömning av de faktiska egnahemskostnaderna torde dock, som socialstyrelsen betonat i sitt utlåtande, icke vara särskilt stora. De böra likväl nog undersökas. När det gäller bostadsrättslägenheterna, framhåller hyresrådet, att uppgifter om de beräknade faktiska kostnaderna kunna erhållas hos hyresnämnderna. Med hänsyn till att dylika kostnadsuppgifter behövas ej blott för nya utan även för äldre lägenheter synes det emellertid vara tveksamt om detta är en framkomlig väg.

Vad slutligen beträffar förslaget att uppvärmningsbränslet skall ingå i bostadsposten har jag ingen erinran att göra häremot eller mot det sätt på vilket dessa kostnader föreslagits skola beräknas.

I enlighet med de sakkunnigas förslag torde de direkta *skatterna* böra medräknas vid levnadskostnadsjämförelsen. Vad angår den kommunala skattesatsen ifrågasattes redan i samband med 1946 års dyrortsundersök-

ning, att en avräkning skulle ske för den skillnad i förmåner, som skattebetalarna på olika orter kunna erhålla för en och samma skatt. Dyrortssakkunniga framhålla under hänvisning till att någon tillfredsställande metod för en sådan avräkning icke torde kunna uppställas att skattesatserna måste användas utan omvandling. Vid remissbehandlingen av dyrortssakkunnigas betänkande ha krav framförts på att man trots vanskligheterna borde pröva om icke någon summarisk metod kunde utfinnas för en omvandling av skattesatserna med hänsyn till olikheterna i den kommunala standarden. De skäl, som anförts härför, synas mig icke helt obefogade. Jag anser emellertid osäkerheten hos en beräkning av detta slag alltför stor för att kunna tillstyrka att en sådan kommer till utförande. Jag delar därför de sakkunnigas uppfattning, att skattesatserna måste användas sådana de äro.

Mot dyrortssakkunnigas förslag, att man skall grunda beräkningen på skattesatserna för enbart ett år — år 1952 — ha invändningar framställts i åtskilliga yttranden. Även om den föreslagna områdesindelningen i viss utsträckning torde vara ägnad att utjämna de variationer i utdebiteringen, som kunna förekomma under storkommunernas första verksamhetsår, torde dock slutlig ställning till detta spörsmål icke böra tagas utan ytterligare överväganden. Jag förordar därför, att frågan närmare undersökes av socialstyrelsen och att resultatet av undersökningen underställes Kungl. Maj:t i samband med styrelsens förslag rörande områdesindelning för skattepostens beräkning.

Mot de framlagda förslagen i övrigt rörande beräkningen av denna post har jag ingen erinran att göra.

Inom huvudposten *övriga utgifter* brukar man sammanföra en rad varuslag och tjänster av mycket olika slag. Dessa poster kunna även vara av skiftande karaktär och betydelse på olika orter. Eftersom denna huvudpost numera omfattar en stor andel av totalutgiften, är det av betydelse, att förekommande kostnadsolikheter orterna emellan också komma till uttryck vid levnadskostnadsjämförelsen. Dyrortssakkunniga ha av denna anledning ägnat denna post särskild uppmärksamhet. För att klargöra vilka problem som föreligga, ha de uppdelat posten efter möjligheterna att bestämma prisolikheterna. Mot denna uppdelning ha en del anmärkningar framförts vid remissbehandlingen. Med anledning härav vill jag understryka, att den i betänkandet framlagda uppdelningen icke får betraktas — och av dyrortssakkunniga ej heller utgivits för att vara — definitiv. Enligt min mening bör en prisinsamling vara möjlig att genomföra för ett betydligt större antal poster än som angivits i de sakkunnigas uppdelning. Jag förutsätter, att socialstyrelsen närmare undersöker möjligheterna att verkställa prisinsamling, när det gäller varuslag och tjänster inom denna huvudpost. Styrelsen bör därvid beakta de synpunkter som framförts vid remissbehandlingen.

Beräkningen av *resekostnaderna* på olika orter kan under inga omständigheter bli annat än en uppskattning. Med hänsyn härtill delar jag dyrortssakkunnigas uppfattning, att beräkningen bör göras starkt schematiskt. Den allmänna uppläggning av beräkningen, som de sakkunniga framlagt, kan jag sålunda biträda.

Kostnaderna för semesterresor skola enligt dyrortssakkunniga sättas lika på alla orter. De sakkunniga framhålla visserligen, att det är tveksamt om behovet av semesterresor är detsamma överallt samt att kostnaderna även i övrigt kunna variera. De anse det emellertid omöjligt att på ett tillfredsställande sätt mäta dessa kostnadsolikheter. Jag delar dyrortssakkunnigas uppfattning på denna punkt.

Med hänsyn till att skolresorna vid en genomsnittsberäkning av det slag, varom här är fråga, numera knappast torde få någon inverkan på resultatet, komma kostnadsolikheterna för lokala resor och för resor i samband med inköp m. m. på annan ort att bli avgörande för resetilläggens variationer. Dyrortssakkunniga framhålla, att beräkningen av resekostnaderna bör grundas på aktuella priser, och ha av denna anledning icke ansett sig böra framlägga något förslag i detta hänseende. Definitivt beslut om resetilläggen bör enligt de sakkunniga fattas av Kungl. Maj:t efter förslag av socialstyrelsen. Jag förordar i enlighet härmed att någon slutgiltig plan beträffande resetilläggen icke nu framlägges. Vilkendera av de två av de sakkunniga angivna beräkningsmetoderna i fråga om inköpsresorna som bör komma till användning kan ej heller nu avgöras. Som ett första led enligt båda alternativen måste de s. k. inköpsorterna fastställas. Dyrortssakkunniga föreslå, att det vid 1946 års undersökning använda urvalet i stort sett skall användas även vid den förestående beräkningen. De anse dock ej att någon uppdelning av dessa orter i s. k. A- och B-orter bör ske. Jag kan ansluta mig till detta förslag men vill understryka vad de sakkunniga liksom även ett par remissmyndigheter uttalat rörande vikten av en översyn av detta ortsurval. Härvid bör särskilt övervägas i vad mån en sammanslagning av A- och B-orterna kan motivera, att några B-orter helt uteslutas.

Vid utarbetandet av sitt förslag beträffande resetilläggen bör socialstyrelsen pröva i vad mån ett hänsynstagande till den i några yttranden berörda tidsfaktorn låter sig göra utan att den allmänna uppläggning av beräkningen, som dyrortssakkunniga förordat, därigenom spolieras. Med anledning av de vid remissbehandlingen uttalade önskemålen att tjänstemannaorganisationerna skola få tillfälle att yttra sig över socialstyrelsens förslag, vill jag framhålla, att yttrande synes böra inhämtas från dyrortsnämnden, i vilken tjänstemannasympunkterna äro företrädade.

Den prisstatistiska jämförelsen kommer enligt dyrortssakkunnigas förslag att resultera i att två krontal komma att finnas för varje i undersökningen ingående kommun och särskilt redovisad ort. Dessa krontal komma att grundas på dels en budget för Stockholm och dels en budget för landsbygden. Genom den kontrollberäkning på grundval av en budget för medelstora tätorter, som enligt vad jag i det föregående förordat skall komma till

utförande, erhålles ytterligare ett krontal. De skilda krontalen komma icke att ligga på samma nivå i kronor räknat. För att underlätta jämförelsen böra därför krontalen omräknas till indextal, varvid enligt dyrortssakkunniga talen för Stockholm böra sättas lika med 1 000. Den slutliga *inplaceringen av orterna* bör ske med utgångspunkt från dessa indextal. Jag vill dock framhålla, att dessa indextal skola tjäna till en visserligen nödvändig och högst betydelsefull vägledning men icke ensamt få vara utslagsgivande för orternas inplacering. Den slutliga placeringen i dyrortsgrupp av en viss ort skall nämligen ske under hänsynstagande till även andra än prisstatistiskt mätbara faktorer. De sakkunniga ha stannat för att generella justeringar av indextalen på grundval av skälighetsprövningar icke böra företagas men betona att detta icke får utesluta ett hänsynstagande därtill i enskilda fall.

Jag kan biträda dyrortssakkunnigas uppfattning på denna punkt och vill understryka, att man vid inplaceringen med ledning av de framräknade indextalen och med hänsynstagande i enskilda fall till andra faktorer bör sträva efter att skapa stora områden, inom vilka alla kommuner och orter tillhöra samma dyrortsgrupp. Endast då markerade prisskillnader framträda eller eljest starka skäl tala därför, böra utbrytningar av enskilda orter tillåtas i ett sådant enhetligt område. Det torde emellertid icke vara möjligt att i förväg uppställa några mera preciserade regler för hur man härvid bör gå till väga.

Antalet grupper samt *spännvidden* mellan grupperna böra givetvis ej bestämmas förrän resultatet av dyrortsundersökningen föreligger. Med anledning av vad i flera remissyttranden anförts rörande den nuvarande skillnaden mellan spännvidden i det statliga lönesystemet och den allmänna arbetsmarknadens lönesättning vill jag framhålla, att jag anser det vara tveksamt om spännvidden i den statliga löneskalan under alla förhållanden bör vara densamma som den vid en dyrortsundersökning konstaterade spännvidden i levnadskostnader. Frågan torde emellertid få upptagas till behandling i ett senare sammanhang. Såsom av det föregående framgår ha de sakkunniga förutsatt att en omprövning av löneplanerna påkallas i samband med den nya dyrortsgrupperingens ikraftträdande. Härvid torde även de synpunkter, som vid remissbehandlingen framförts rörande kallorts- och enslighetstilläggen, kunna komma under övervägande.

Den av dyrortssakkunniga framlagda *tidsplanen* innebär, att en ny lönegruppering icke kan träda i kraft förrän tidigast den 1 juli 1953. Vid remissbehandlingen ha önskemål uttalats om att undersökningen skulle forceras. Även om jag delar denna uppfattning, anser jag icke, att det föreligger någon möjlighet att förkorta tidsplanen för en undersökning av den omfattning, som jag i det föregående förordat. Socialstyrelsen understryker i sitt utlåtande att den för undersökningen utmätta tiden i vissa hänseenden är rätt knappt tilltagen.

Då det sålunda kommer att dröja ett och ett halvt år efter kommunindelningsreformens genomförande innan en ny dyrortsgruppering kan ske, ak-

tualiseras den vid 1950 års riksdag berörda frågan om de omedelbara konsekvenser i grupperingshänseende, som nämnda reform kan medföra. Vid utverkandet av bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga för utredning rörande principerna för dyrortsgrupperingen den 21 april 1950 anförde jag, att det vid en allmän förändring av kommunindelningen icke kunde komma ifråga att tillämpa regeln att man vid förändring av en orts administrativa ställning genom inkorporering med större ort skulle låta den för den större orten bestämda dyrortsgruppen gälla för hela området. Jag framhöll vidare, att man i princip hade att välja mellan tre olika förfaringsätt vid genomförandet av ändringar i dyrortsgrupperingen med hänsyn till kommunindelningsreformen. Det första alternativet — utförande av en ny dyrortsundersökning som underlag för en allmän omgruppering av orterna med verkan från den nya kommunindelningens ikraftträdande — fann jag vara uteslutet redan av tidsskäl. Såsom ett andra alternativ anvisade jag en sammanvägning av de för respektive kommuner nu gällande kronbeloppen med beaktande av folkmängden. Denna utväg ansåg jag emellertid icke böra ifrågakomma med hänsyn till att densamma skulle kunna på grundval av ett föråldrat prismaterial föranleda nedflyttning till lägre ortsgrupp av tidigare självständiga kommuner.

Ur såväl teoretiska som praktiska synpunkter fann jag det enda försvarbara vara att låta gällande dyrortsgruppering provisoriskt bibehållas i avvaktan på den allmänna omgruppering som kunde följa av en ny dyrortsundersökning.

Den utredning rörande principerna för en dylik undersökning, som nu slutförts, har icke föranlett mig att intaga en ändrad ståndpunkt härutinnan. Tvärtom ha de upplysningar rörande spännvidden i den enskilda arbetsmarknadens lönesättning, som lämnats i ärendet, styrkt mig i min uppfattning, att några generella åtgärder icke böra såsom ett provisorium genomföras i avvaktan på resultatet av den av mig förordade dyrortsundersökningen.

Med anledning av vad som förekom vid behandlingen vid 1950 års riksdag av några i ämnet väckta motioner har inom civildepartementet verkställts en undersökning av kommunindelningsreformens verkningar i avseende å dyrortsgrupperingen. För närvarande finnas inemot 30 kommuner, som bestå av delar, vilka vid nu gällande lönegruppering hänförs till mer än en ortsgrupp. Efter den nya kommunindelningens genomförande komma omkring 200 eller 19,3 procent av rikets kommuner att bestå av delar, vilka vid nämnda gruppering hänförs till två olika ortsgrupper, och endast 3 kommuner eller 0,3 procent av samtliga komma att bestå av delar, vilka äro hänfödda till tre olika ortsgrupper. De farhågor, som uttalats för att kommunindelningsreformen vid oförändrad dyrortsgruppering skulle komma att medföra en fullständig splittring i dyrortshänseende av de nya storkommunerna, äro således betydligt överdrivna. Att såsom i vissa nu nämnda motioner yrkats slopa ortsgrupp 1 skulle innebära, att spännvidden i den

statliga löneskalan bleve allenast 12 procent, under det att enligt socialstyrelsens timlönestatistik för augusti 1950 för vuxen manlig industriarbetare å den enskilda arbetsmarknaden skillnaden i lön mellan högsta och lägsta ortsgrupp skulle vara 26,5 procent. Ur lönepolitisk synpunkt måste en sådan åtgärd anses mindre välbetänkt. Jag vill i detta sammanhang erinra, att dyrortsnämnden — samtidigt som den uttalat en förhoppning att alla möjligheter prövas att åstadkomma en provisorisk justering av den nuvarande grupperingen — framhållit att den nya grupperingen icke bör föregripas i så måtto att provisoriska uppflyttningar företagas som senare måste återgå. Beträffande de storkommuner, som komma att bestå av delar som enligt gällande gruppering äro hänförda till mer än två ortsgrupper, förutsätter jag att socialstyrelsen efter erforderlig undersökning till Kungl. Maj:t inkommer med det förslag, vartill undersökningen kan föranleda.

Vad övriga grupperingar angår böra i fråga om hyresgrupperingen samma normer i nu berörda hänseende tillämpas som beträffande lönegrupperingen.

Den nuvarande skattegrupperingen gäller intill utgången av år 1952. Enligt vad jag inhämtat delar chefen för finansdepartementet med avseende å sistnämnda gruppering den uppfattning, varåt jag i det föregående för lönegrupperingens del givit uttryck.

Beträffande slutligen bostadskostnadsgrupperingen har andra lagutskottet i sitt utlåtande nr 8/1951 uttalat, att med en omprövning av bestämmelserna om bostadskostnadsgrupperingen borde anstå till dess ståndpunkt tagits till bostadstilläggens konstruktion. I anledning av yrkanden om uppflyttning av lägsta bostadskostnadsgruppen till näst lägsta har utskottet framhållit, att det enligt utskottets mening icke kunde vara lämpligt att bryta ut denna mindre del av berörda fråga och behandla den särskilt. En dylik åtgärd syntes i allt fall icke böra vidtagas utan särskild utredning. Dessa utskottets uttalanden ha godkänts av riksdagen.

Kostnaden för de föreslagna undersökningarna ha av de sakkunniga beräknats till 171 000 kronor. I denna kalkyl ingå dock icke några kostnader för den kompletterande hyresräkning, som förutsatts skola komma till utförande på ett mindre antal orter. Kostnaden härför är icke möjlig att mera exakt beräkna för närvarande men har av socialstyrelsen uppskattats till 75 000 kronor. Den utökning av antalet prisinsamlingsorter, som jag ansett mig böra föreslå, torde föranleda en mindre kostnadsökning. Sammanlagt skulle kostnaderna enligt dessa beräkningar uppgå till i runt tal 250 000 kronor. Med hänsyn till inträdda kostnadsfördyringar torde sistnämnda belopp böra uppräknas till 275 000 kronor. Dessa medel böra äskas å riksstaten för nästa budgetår i form av ett reservationsanslag, benämnt Kostnader för dyrortsundersökning.

Hemställan.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kostnader för dyrortsundersökning* å riksstaten för budgetåret 1951/52 under tolfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 275 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Lennart Hauschildt.

Innehållsförteckning.

Inledning	2
Nuvarande grupperingar	4
Principiella grunder för en dyrortsgruppering	5
Den praktiska utformningen av en ny dyrortsundersökning	10
Områdesindelning	10
Prisinsamling och varuurval	14
Budgetval	19
Särskilda poster i budgeten	25
Bostad	25
Skatter	35
Övriga utgifter	38
Resetillägg	41
Spännvidden och orternas inplacering; olika grupperingar	47
Tidsschema och kostnadskalkyl	59
Departementschefen	61
Hemställen	73